

Technická univerzita v Liberci
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra: Primárního vzdělávání

Studijní program: Učitelství pro ZŠ

Studijní obor: Učitelství pro 1.st. ZŠ

**Faktory ovlivňující postavení romského dítěte ve školním kolektivu na
ZŠ Višňová**

Factors influencing a position of the gypsy child in a class team (group) at the primary
school in Višňová

Faktoren, die die Situation der Roma – Kinder im Schulkollektiv in der Grundschule in
Višňová beeinflussen

Autor:

Adéla Mládková

Podpis:

Adresa:

Višňová 156

464 01, Frýdlant

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Libor Novosad, Ph.D.

Konzultant: PhDr. Mgr. Libor Novosad, Ph.D.

Počet

stran	slov	obrázků	tabulek	pramenů	diagramů	příloh
102	26449	0	5	25	3	1

Ve Višňové dne: 22.4.2008

Katedra: Primárního vzdělávání

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Adéla Mládková
adresa: Višňová 156
obor (kombinace): Učitelství pro 1.stupeň ZŠ

Název DP: Faktory ovlivňující postavení rómského dítěte ve školním kolektivu na ZŠ Višňová

Název DP v angličtině: Factors influencing a position of the gypsy child in a class team (group) at the primary school in Višňová

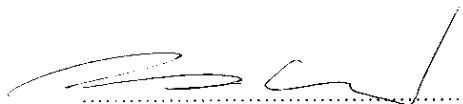
Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Libor Novosad, Ph.D.

Konzultant:

Termín odevzdání: LS 2007/2008

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné.resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 3.7.2007

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): ADELA MLA'DKOVA'

Datum: 14.9.2007

Podpis: Mládková'

Název DP: Faktory ovlivňující postavení romského dítěte ve školním kolektivu na ZŠ Višňová

Vedoucí práce: PhDr. Mgr. Libor Novosad, Ph.D.

Úvod: Vzdělávání Romů a širší kontext romské problematiky je neustále živým tématem. Přes veškeré snahy se ji nedaří řešit jak ve společnosti, tak ve škole. Za své krátké učitelské praxe jsem se již setkala se škálou otázek, které s touto problematikou souvisejí. Na ZŠ Višňová, kde učím, je asi pět procent romských dětí a tudíž mne toto téma profesně zajímá.

Cíl: Zjištění a posouzení vybraných rozhodujících faktorů, které ovlivňují postavení romského dítěte ve školním kolektivu na ZŠ Višňová.

Osnova – obsahová struktura práce:

Teoretická část.

1. Dítě a škola, nové role i nároky. Škola a socializace dítěte
2. Definice třídního a školního kolektivu
3. Identifikace faktorů se zřetelem na školní kolektiv
 - rozdělení faktorů
 - klíčové faktory
 - specifické faktory vztahující se k romské problematice

Praktická část:

1. Charakteristika školy ve Višňové
2. Jak se projevují romské děti ve školním kolektivu - pozorování
3. Funkční negramotnost – rodinný a generační problém
4. Jaké problémy mají romské děti v kolektivu třídy - dotazník
5. Vztah dětí k romským spolužákům- dotazník
6. Romská problematika na škole ze zkušeností učitelů - neformální rozhovor
7. Spolupráce s rodinou
 - rodinné zázemí
8. Formování kolektivu
 - úloha učitele
 - praktiky a metody formování třídního kolektivu
 - konkrétní použité metody na ZŠ Višňová
9. Vyhodnocení/zjištěných skutečností a formulace možných řešení; závěr

Literatura:

ELLIOT, Julian. Dítě v nesnázích. Praha- nakladatelství Grada, 1998. 208 s. ISBN 80-247-0182-0
MARTI, Michael. Jak řešit problémy dětí se školou. Praha- Portál, 1997. 328 s. ISBN 80-7178-125-8
LANGER, Stanislav. Problémový žák na prvním stupni základní školy. Hradě Králové- nakladatelství Kotva,

1999. 387 s. ISBN 80-900254-5-5

MAREŠ, Jiří. Sociální a pedagogická komunikace ve škole. Praha- SPN, 1990. 161 s. ISBN 80-04-21854-7

ČÁP, Jan. Psychologie výchovy a vyučování. Praha- Karolinum, 1997. 415 s. ISBN 80-7066-534-3

KOHOUTEK, Rudolf. Základy pedagogické psychologie. Brno- Cerm, 1996. 84 s. ISBN 80-85867-4-X

DITTRICH, Pavel. Pedagogicko-psychologická diagnostika. Jinočany- nakladatelství H a H, 1993. 121 s. ISBN 8085467-06-2

LANGER, Stanislav. Diagnostikování problémových žáků. Hrade Králové- nakladatelství Kotva, 1999. 155 s.

ISBN 80-900254-9-8

NOVOSAD, Libor: Základy speciálního poradenství. Struktura a formy poradenské pomoci lidem se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. Portál, Praha 2000 nebo 2006. 159 s. ISBN 80-7178-197-5.

NOVOSAD, Libor: Základy teorie a metod sociální práce. II. díl. Vybrané problémy, přístupy a metody sociální práce. FP TU, Liberec 2004. 92 s. ISBN 80-7083-890-6. 92 s.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

Ve Višňové dne: 22.4.2008

Adéla Mládková

Podpis:.....

Poděkování:

Děkuji všem, bez nichž bych asi svoji práci nedokončila. Dík náleží mé babičce, která mne inspirovala. Vedoucímu práce PhDr. Mgr. Liboru Novosadovi, Ph.D. děkuji za podnětné rady. Dále chci poděkovat kamarádce Mgr. Lence Bednaříkové za překlad německé anotace a korekturu textu.

Faktory ovlivňující postavení romského dítěte ve školním kolektivu na ZŠ Višňová

Adéla Mládková DP 2008

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Mgr. Libor Novosad, Ph.D.

Resumé

Práce zkoumá aktuální postavení romských dětí na ZŠ ve Višňové. Hledá rozhodující faktory, které jej ovlivňují. V teoretické části se snaží, na pozadí podstatných historických událostí a aktuální situace postavení Romů v současné české společnosti, o shrnutí všeobecných i specifických vlivů. Všímá si rovněž obecných zásad fungování třídy jako sociální skupiny, zásad postavení jednotlivců v kolektivu a stávajících problémů našeho školství, výchovy a vzdělávání dětí.

V druhé části je zmapována romská problematika na ZŠ Višňová – popsání základních údajů pomocí vyšetřovací (explorativní) metody - formou dotazníků a neformálních rozhovorů s dětmi, rodiči, učiteli i žáky.

Na základě rozboru provedených zjištění navrhuje konkrétní řešení odpovídající lokálním podmínkám. Vidí je v komplexnosti a systematičnosti opatření a postupů.

Klíčová slova: Romové, základní škola, třídní kolektiv, faktory, postavení

Factors influecing a position of the gypsy child in a class team (group) at the primary school in Višňová

Summary

This diploma work researches the position of Gypsy children at the primary (basic) school in Višňová. Looks for the important factors, which causes it. It's devided into two parts. The first theoretic part mentions historical events, actual situation and position of then in present society. It sums up general specific influences. It notices universal principles of relations in the class as school team, position of single child in the group and connected problems in educational system and upbringing children.

In the second part maps specific problems of Gypsy who attends the school in Višňová. Which means a description of basic informations, using eplorativ methods as questions, informal interview with all children, parents and teachers. At the end proposes the concrete methods of solution to the local conditions. It regards complex and systematic measure and progresses.

Keywords: Gypsy, primary school, school team, factors, position

Faktoren, die die Situation der Roma – Kinder im Schulkollektiv in der Grundschule in Višňová beeinflussen

Zusammenfassung

Diese Arbeit befasst sich mit der aktuellen Situation der Roma-Schüler in der Grundschule in Višňová. Es werden die entscheidenden Faktoren gesucht, die Situation beeinflussen. Im theoretischen Teil werden die allgemeinen und die spezifischen Einflüsse zusammengefasst, und zwar im Hintergrund von wichtigen historischen Ereignissen und von der aktuellen Situation der Roma in der gegenwärtigen tschechischen Gesellschaft. Es werden sowohl die allgemeinen Funktionsprinzipie der Klasse als Sozialgruppe betrachtet, als auch die Grundsätze der Stellung der Einzelnen im Kollektiv und die gegenwärtigen Probleme unseres Schulwesens, Kindererziehung und – bildung.

Im zweiten Teil wird die Roma-Problematik in der Grundschule in Višňová dargestellt – die grundsätzlichen Angaben werden mithilfe der explorativen Methode beschrieben (Fragebögen, informelle Gespräche mit Kindern, Eltern, Lehrern und Schülern). Durch die Analyse der durchgeführten Feststellungen werden konkrete Lösungen vorgeschlagen, die den lokalen Bedingungen entsprechen. Sie werden in der Komplexität und Systematisierung der Maßnahmen und Vorgänge gesehen.

Schlüsselbegriffe: Roma, Grundschule, Kollektiv, Faktoren, Situation

Obsah

1	Úvod	10
2	Teoretická část	13
2.1	Romové	13
2.1.1	Původ	13
2.1.2	Název	14
2.1.3	Dějiny - Evropa.....	14
2.1.4	Dějiny – České země.....	15
2.1.5	Druhá republika.....	17
2.1.6	2. světová válka.....	17
2.1.7	Komunistická éra	18
2.1.8	Vývoj po roce 1989.....	20
2.1.9	Současná situace - svět.....	20
2.1.10	Vlajka.....	21
2.1.11	Hymna.....	21
2.1.12	Mezinárodní romská unie – Mezinárodní den Romů	21
2.1.13	Romština	22
2.1.14	Náboženství.....	22
2.1.15	Romové v českých zemích - současnost	23
2.1.16	Nejzávažnější témata současné romské problematiky	25
2.1.17	Situace v regionu.....	31
2.1.18	Dítě a škola, nové role i nároky	31
2.2	Socializace dítěte	36
2.3	Definice třídního a školního kolektivu	38
2.3.1	Rozdělení faktorů	41
2.3.2	Klíčové faktory	41
2.3.3	Specifické faktory vztahující se k romské problematice	51
2.4	Současný školský systém, zřízení.....	62
2.4.1	Přeřazování do zvláštních škol.....	62
2.4.2	Romové a vzdělání	64
3	Praktická část	65
3.1	Charakteristika školy ve Višňově.....	65
3.2	Jak se projevují romské děti ve školním kolektivu – pozorování	68
3.3	Funkční negramotnost - rodinný a generační problém	71
3.4	Jaké problémy mají romské děti v kolektivu třídy – dotazník.....	72
3.5	Vztah dětí k romským spolužákům – dotazník.....	79
3.6	Romská problematika na škole ze zkušenosti učitelů -neformální rozhovor.....	83
3.7	Spolupráce s rodinou, rodinné zázemí.....	90
3.8	Formování kolektivu	91
3.8.1	Úloha učitele	91
3.8.2	Praktiky a metody formování třídního kolektivu	93
3.9	Konkrétní použité metody na ZŠ Višňová	94
3.10	Vyhodnocení, řešení	95
3.10.1	Celkové vyhodnocení.....	95
3.10.2	Způsob řešení.....	95
4	Závěr	100
5	Použité prameny.....	101
	Příloha č. 1	1

1 Úvod

„Člověk se ve své podstatě nerodí svobodný, ale spoutaný, jako produkt daného společenského prostředí, vytvořeného dlouhou řadou minulých vlivů, vývoje a historických skutečností. Nese v sobě znaky kraje, podnebí, etnického typu, třídy, k níž patří, hospodářských a politických podmínek společenského života, a konečně i místa, města, či vesnice, domu, rodiny a sousedství, kde se narodil. To vše určuje jeho charakter a povahu, obdařuje ho jistým jazykem a vnucuje mu, aniž by se tomu mohl bránit, celý svět myšlenek, zvyků, citů, duševních perspektiv a umisťuje ho, ještě než se probudí jeho vědomí, do přísně stanovených příbuzenských vztahů se společenským prostředím, jež ho obklopuje. Zcela organicky se stává členem určité společnosti, je k ní připoután z vnitřku i z vnějšku, až do konce svých dnů zůstane prostoupen její vírou a jejím přesvědčením, jejími předsudky, jejími vášněmi i jejími zvyky.“ Podle Bakunina(1)

Předáno je nám celé kulturní dědictví - kladné i záporné. Přestože nás do značné míry omezuje, zůstává naší prvotní povinností snaha a boj o zachování a zlepšování pozitivního a překonávání a odstraňování negativního. Právě to je podstatou lidskosti a jedině to je zárukou dalšího vývoje společnosti, pokroku. Třebaže je tento zápas nekonečný.

Každý by se měl snažit především sám za sebe zapojit se do tohoto procesu, protože všichni neseme svůj díl odpovědnosti. Právě tyto principy máme ctít při našem jednání, výchově svých dětí, v naší práci: jakkoli se nám mohou zdát naše snahy marné nebo cíle vzhledem k celku bezvýznamné a dosažené výsledky zanedbatelné. Aby mohlo být dosaženo velkých věcí, musí být uděláno hodně těch malých.

K jednomu z problematických odkazů minulosti patří bezesporu i postavení Romů v naší společnosti. Záleží jen na nás, jak se s tímto problémem dokážeme vypořádat.

Úcta k člověku je nejvyšší zákon lidstva. A právě úcta je asi to, čeho se Romům jako významné menšině v České republice od naší majoritní společnosti nedostává. A to je bezesporu velká ostuda.

Způsob řešení romské otázky na pozadí společenských a ekonomických změn poslední doby není úspěšný. Společenské postavení Romů se stále viditelněji nelepší a rozpor mezi romským etnikem a ostatní většinou se oboustranně více prohlubuje, vzájemná nedůvěra nemizí.

Velká váha se přikládá dosažení politického uznání romské menšiny. To má určitě zásadní pozitivní význam pro další vývoj - jako základ, na kterém se dá stavět. Ale tam, kde se zákon nemůže opřít o dostatečnou podporu ze strany členů společnosti, kde chybí dostatečná vůle lidí, ani zákon sám mnoho nezmůže. Stanovisko většiny obyvatelstva směrem k Romům je odmítavé. Stejně tak náhled Romů na nás jako na „gadže“ zůstává také nezměněný, tradičně nepříznivý.

Romská problematika je v naší současné společnosti proto stále živým tématem. Přes nemalé úsilí společnosti se ji již řadu let nedaří řešit uspokojivým způsobem. Jednou z možných cest, jak zlepšit postavení Romů ve společnosti, je určitě dosažení vyššího vzdělání této minority.

Zvolení správného způsobu a cesty pro splnění stanoveného cíle je podmíněno všeobecným poznáním romské menšiny, její minulosti, mentality, tradic, zvyků, životního stylu a chování. Uvědomění si zažitých předsudků, stereotypů v myšlení a vědomí neromské většiny - jejich důvodů a důsledků. Seznámení se se současnými problémy romské komunity a s jejich příčinami. Zjištění vztahu Romů ke vzdělání a faktorů nízké úrovně dosahovaného vzdělání.

Jednou z dílčích podmínek lepšího vzdělání Romů je také zajištění odpovídajícího rovnocenného postavení romských dětí ve školních kolektivech. Docílení toho, aby romské děti chodily do školy rády, poskytnuté vzdělání mohly dále uplatnit ve svém běžném i profesním životě, tj. aby vyhovovalo jejich dalším potřebám.

Zjištění, jak je to s postavením romských dětí na škole, kde působím, nalezení možných východisek pro zlepšení - to vše v rámci nastínění celkových vlivů, je předmětem této práce.

K plnému pochopení a řešení problematiky vzdělanosti Romů není možné přistoupit bez alespoň minimální znalosti historie romského etnika a jeho postavení v současné české společnosti, a to i na pozadí celoevropského vývoje.

V době středověku, kdy Romové do Evropy přišli, byla zde již veškerá území rozdělena. Romy nikde nechtěli. Jejich kočovný způsob život byl v podstatě zapříčiněn neustálými útekami. Své svobody se vzdát nechtěli. Hrdost jim často bránila stát se poddanými. Na svou obranu, aby přežili, si vytvářeli specifická pravidla, normy chování a postoje. Nikdy to neměli lehké. Naopak. Jejich dějiny jsou plné pronásledování, útrap, krutostí a strachu.

2 Teoretická část

2.1 Romové

2.1.1 Původ

Do Evropy přišli Romové z oblasti indického Paňdžábu. Přesná datace migrace Romů z jejich pravlasti není možná pro nedostatek historických pramenů. Netvořila jednotný migrační proud. Indii opouštěli Romové v několika vlnách. Odchod probíhal řadu let - od 3. až do 10. století. Důvodem jejich pohybu bylo pravděpodobně špatné postavení v rámci tehdejší indické společnosti, rozdělené do tradičních kast, kde patřili do té nejnižší.

První Romové doputovali do Evropy již před rokem 1000. Nejpočetnější příliv Romů do Evropy nastal v 10. století.

Nejprve jsou romské skupiny zaznamenány na území Persie - dnešního Íránu, odkud pokračovaly v migraci dále na západ. Na území Malé Asie se jejich cesty rozdělují. Část putovala zřejmě přes severní Afriku na Pyrenejský poloostrov, kam Romové přišli snad během 9. – 10. století.

Hlavní směr migrace pravděpodobně směřoval na Balkánský poloostrov. Sem Romové postupně pronikají asi v 9. - 11. století. O jejich usazování v Byzantské říši existují již spolehlivé zprávy. Menší skupiny pak pokračovaly odtud ještě dále podél Dunaje až do Panonské nížiny.

Na své cestě se Romové na některých místech zastavují a také usazují. Potomci těchto migrantů dnes tvoří romské osídlení např. v Sýrii, Arménii atd.

Na území západní a střední Evropy se Romové objevují pravděpodobně již ve 13. - 14. století a zcela nepochybně potom v 15. století.

Prokazatelně se Romové do západní Evropy dostávají v letech 1405 až 1430. První bylo na řadě Německo, kam přišli Romové v roce 1407. Následovalo Švýcarsko, Francie, Holandsko, Itálie a v roce 1428 Polsko.

V 16. století si Romové našli cestu do severní Evropy. Do Skotska dorazili v roce 1502, poté do Dánska. Do Švédska a Norska přišli v roce 1540. Jejich první stopy v Rusku pocházejí z roku 1501. Na Sibiř se dostali až v roce 1721. Podle Romského etnika (4).

2.1.2 Název

Když se lidé Romů ptali, odkud jsou, odpovídali, že z Malého Egypta. Proto se jim v Anglii začalo říkat egyptians nebo gypsies. (Ve středověku byla oblast, kde dnes leží Sýrie, Řecko, Kypr a sousední území, známa jako Malý Egypt.)

Francouzský název Bohémiens vznikl chybným názorem, protože první Romové přišli do Francie z Čech.

Původní označení Cikáni je odvozeno od řeckého slova Athinganoi, které označovalo příslušníky křesťanské heretické sekty, která působila na Balkáně v 10. století a měla hanlivý význam, protože označovala heretiky - odpadlíky od pravověrné křesťanské víry. Z tohoto názvu potom vznikl v různých evropských jazycích ekvivalent ve formě Cikán, Zigeuner apod.

Název Romové znamená v romštině lidé.

2.1.3 Dějiny - Evropa

Skutečné dějiny Romů začínají teprve jejich příchodem do Evropy. V této historii nikdy nebyli homogenní skupinou, třebaže mají společný původ a kdysi patrně i společný jazyk i kulturu.

V době svého příchodu do střední a západní Evropy byli Romové přijímáni v souvislosti s tzv. Egyptskou legendou o svém původu kladně. Podle této středověké legendy Romové za svého pobytu v Egyptě odmítli poskytnout útočiště prchající Svaté rodině před Herodesem a pro tento hřích byli proto odsouzeni k věčnému putování po světě, jako k formě pokání.

Evropa je tedy nejprve přijala, ale později začali být pronásledováni.

Postavení Romů ve střední a západní Evropě se začalo měnit od počátku 16. století, kdy byl započat proces jejich pronásledování, který vyvrcholil v 18. století, a to v souvislosti s bojem proti expandujícím Turkům. Zatímco v Uhrách a na Balkáně, kde tyto boje probíhaly, nebyla proti Romům přijímaná vyhošťovací nařízení a Romové se na těchto bojích aktivně podíleli, tak ve střední a západní Evropě byli označeni za zrádce a zvědy placené Turky. Podnětem pro tato obvinění byl zřejmě odlišný, kočovný způsob života a fyziologická odlišnost. V tehdejší společnosti byla tmavá kůže považována za neestetickou. Řemeslo a obchod bylo v té době plně kontrolováno jednotlivými cechy a Romové tak nemohli nalézt uplatnění jako řemeslníci. Rovněž možnost získání půdy pro ně nepřipadala v úvahu. Nemožnost dalšího uplatnění potom zřejmě vedla u některých jednotlivců k nelegálním způsobům obživy - šlo převážně o drobné krádeže. Vzhledem k antropologické odlišnosti potom snadno vzniklo přesvědčení o nepřijatelnosti pobytu Romů v jednotlivých evropských zemích.

Jednou z prvních zemí, která se pokusila Romy vyhostit, se stalo Španělsko v rámci probíhající reconquisty. Romům usazeným ve Španělsku bylo podobně jako Maurům a Židům nařízeno opustit zemi v letech 1492 – 1499. V roce 1500 vydal německý císař Maxmilián I. edikt nařizující, aby se Romové v Německu usadili, nebo zemi opustili. Obdobná nařízení byla následně vydávána i v okolních státech.

2.1.4 Dějiny – České země

Historie Romů na našem území vykazuje v principu stejný vývoj, jako tomu bylo u řady ostatních evropských států, hlavně střeoevropských. Má ovšem i svá specifika související s místním rozvojem a naší mentalitou.

Za první historicky doloženou zmínku o Romech na území českých zemí je považován zápis zařazený do Starých letopisů českých, který je datován do roku 1416, resp. 1417: „Také toho léta vláčili se Cikáni po zemi české a lidí mámili.“

S největší pravděpodobností se ale Romové na našem území ojediněle vyskytovali již o něco dříve.

Kladné prvotní přijetí Romů dokládá skutečnost, že císař Zikmund vydal ochranná nařízení pro skupiny Romů pod vedením vlastních vojvodů. Podle nich měli poddaní i vrchnost zajistit bezpečnost Romů při jejich putování. Dostali též pravomoc řešit spory a přestupky v rámci své komunity. Toto právo však nezahrnovalo protiprávní jednání vůči okolní společnosti.

Pronásledování Romů na našem území začíná v první polovině 16. století. Tehdy byla vydána první opatření nařizující vyhoštění Romů.

Jednotlivá nařízení byla vcelku neúčinná, vzhledem ke skutečnosti, že Romové neměli v podstatě kam odejít, protože i v sousedních zemích platila podobná ustanovení.

Další zhoršení postavení Romů v českých zemích přinesl konec 17. a první polovina 18. století. Patentem Leopolda I. z roku 1697 byli totiž postaveni mimo zákon. Stáli mimo právní ochranu a kdokoli je mohl beztrestně zabít. Vstup na naše území jim byl pod krutými tresty zakázán. Na hranicích byly instalovány cedule s varováním v podobě vyobrazení stanovených trestů. Běžně mezi ně patřilo například mrskání, uřezání ucha, deportace na hranici a při opakovaném vstupu i oběšení.

Drastické tresty se naprosto míjely účinkem. Důsledkem byla kriminalizace Romů, bez jakékoli jiné možnosti řešení dané situace ze strany Romů. Mnoho z takto pronásledovaných Romů se na území Čech narodilo, a proto je považovali za svůj domov. Ústrky, kterým museli čelit, tak přirozeně považovali za křivdu. Navíc pronásledování zvýšilo pohyb romských skupin, které se tím staly prakticky nekontrolovatelné. Tento stav trval až do doby vlády Marie Terezie.

Malé zlepšení postavení Romů přinesly až změny v souvislosti s osvěcenskými reformami Josefa II. Snahou bylo usazení Romů, jejich asimilace a přeměna na rolníky. Tento proces probíhal především na území Uher včetně Slovenska. Okrajově zasáhl na Moravu (tímto způsobem vzniklo osídlení v Bohosudově na Jihlavsku a v Oslavanech u Brna). Čech se prakticky nedotkl.

Zatímco tento pokus o usazení Romů nepřinesl v českých zemích téměř žádné změny, tak především na Moravě začalo již v době nejtvrdšího pronásledování Romů jejich usazování na panstvích některých šlechtických rodů.

Důležitějším než josefinský pokus o usazení Romů se staly spontánní pokusy jednotlivých romských rodin o usazení se v jednotlivých obcích. Romové byli v průběhu 19. století trestáni především pro porušování nařízení týkajících se tuláctví a potulky. Základním problémem se pro Romy stávala otázka domovské příslušnosti. Tento usazovací proces dal vzniknout velkým cikánským táborům na jihovýchodní Moravě, a to i přes odpor místních obyvatel a pogromy na tyto pro obce nežádoucí sousedy. Mnoho obcí se však i nadále bránilo dát Romům tzv. domovské právo, a ti proto byli nuceni se i nadále toulat.

2.1.5 Druhá republika

Za druhé republiky žilo v tehdejším Československu asi 70 – 100 000 Romů, z toho převážná část na Slovensku. Romské etnikum bylo vnímáno vzhledem k odlišnému způsobu života jako obtížná skupina, kterou je nutné se zabývat jen potud, aby byli dostatečně sledováni, evidováni a příslušně kontrolováni. Tento záměr plnil zákon o potulných Cikánech, který byl schválen v roce 1927.

2.1.6 2. světová válka

Německý holocaust v letech 1939 – 1945 romskou komunitu v českých zemích prakticky zlikvidoval. Romové žijící na našem území byli za druhé světové války vyvražděni v německých koncentračních táborech. Přežilo asi 10% původního romského obyvatelstva, cca 600 osob.

V roce 1942 byly na našem území zřízeny dva cikánské sběrné tábory - v Čechách v Letech u Písku a na Moravě v Hodoníně u Kunštátu. Zde byli soustředěni Romové včetně rodin i s dětmi. Odtud byli dále transportováni do koncentračních táborů, především do Osvětimi, kde byli téměř všichni vyvražděni.

2.1.7 Komunistická éra

Přesuny Romů ze Slovenska po roce 1945 jsou proto z historického hlediska jejich druhým příchodem. Tato migrace proběhla ve třech odlišných vlnách.

1. vlna – poválečná

V první vlně trvající přibližně do poloviny padesátých let sem směřovali především mladí manželé a jednotlivé rodiny (nikoli rody či rodové klany). Často se usazovali v pohraničí. Romské komunity na Slovensku opouštěli s nadějí na lepší život. Přicházeli za prací. Snažili se sžít s českým prostředím. Jednalo se přibližně o šest až dvanáct tisíc osob. Ve druhé a zejména třetí generaci začali členové této vlny již dosahovat středoškolského i vysokoškolského vzdělání.

2. vlna – 60. léta

Druhá vlna se odehrála v šedesátých letech. Souvisela s nábořem levné pracovní síly pro socialistickou industrializaci průmyslu a socializaci vesnice. V ní ze Slovenska přicházely rody či rodinné klany. V místech své působnosti (města) vedly často boje o pozice v romské komunitě s cílem ovládnout ostatní a z vůdčího postavení (vajda a jeho rod) hospodářsky těžit. Početnost této vlny se odhaduje na třicet tisíc osob.

3. vlna – 70. – 80. léta

V sedmdesátých a osmdesátých letech nabyla romská migrace masové podoby. V rámci organizovaných náborů pracovních sil směřovaly do průmyslových aglomerací v českých zemích ročně tisíce osob. Odhady uvádějí, že šlo nejméně o sto padesát tisíc slovenských, olašských a maďarských Romů, kteří na Slovensku zůstali přihlášení k trvalému pobytu.

Přechod ze zaostalých venkovských poměrů do průmyslových center, nízká úroveň vzdělání a kvalifikace, jazyková bariéra, drsnost městského prostředí a skutečnost, že se tehdejšími státními orgány nepodařilo tento příliv zvládnout, zavinily jejich špatnou asimilaci do nového prostředí a morální devastaci.

4. vlna – od roku 2003

Za čtvrtou vlnu můžeme považovat období po rozdělení Československa, kdy k nám přišlo mnoho Romů ze Slovenska. Po roce 1989 se objevili i Romové z Balkánu - ti se ale snaží o přesun dále na západ. Můžeme mluvit i o nekontrolovaném přílivu, protože tito lidé z velké části nemají vyřízeno ani české občanství, ani povolení k trvalému pobytu.

Po roce 1948 došlo ve vztahu k Romům nejprve k jejich formálnímu zrovnoprávnění (zrušení diskriminačního zákona č.117/1927 Sb. o potulných Cikánech), ovšem společensky zůstali Romové stále na okraji.

Od druhé poloviny 50. let přistoupil tehdejší režim k otevřené politice asimilace Romů. Nejprve bylo zlikvidováno kočování zákonem č. 74/1958 o trvalém usídlení kočujících osob. Byl proveden soupis takto žijících lidí. Ti pak měli zákaz vzdalovat se bez povolení z míst, kam byli usazeni.

V 60. letech byly zavedeny při národních výborech soupisy Romů žijících v jednotlivých místech. Na jejich základě pak v roce 1965 vláda rozhodla o tzv. rozptylu romského obyvatelstva. Podstatou tohoto opatření byl především řízený přesun Romů ze Slovenska. Plánem byla likvidace nevyhovujících romských osad a rozptýlení jejich obyvatel na různá místa. Tento plán byl realizován do roku 1968. V rámci něj bylo násilně přesídleno několik stovek romských rodin. Na jedné straně došlo k likvidaci nejhorších (hygienicky a sociálně) romských osad, na druhé straně došlo k narušení tradičních sociálních vazeb uvnitř romské komunity. Přesídlením zanikl také tradiční hodnotový řád platný uvnitř romských komunit. Došlo k přetrhání letitých vazeb, ke zničení ustálených norem. Tradiční romská kultura i romský jazyk byly označeny za přežitek. Tehdejší režim ovšem výrazně zlepšil zdravotnickou a sociální péči, přístup ke vzdělání i bytové podmínky. Došlo ke zlepšení jejich materiální situace – jejich celková životní úroveň se o hodně zvýšila.

Romové však neměli možnost rozhodovat sami o svém osudu, byli pouhým objektem státní politiky.

2.1.8 Vývoj po roce 1989

V rámci politických změn po roce 1989 byli Romové akceptováni jako národnostní menšina, rovnocenná s ostatními národnostními menšinami v České republice – zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin.

Romové tak v České republice jako národnostní menšina požívají ochranu a podporu ze strany státu stejně jako ostatní národnostní menšiny.

Při uskutečňování státní politiky vůči Romům plní klíčovou roli dva poradní orgány vlády – Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity a Rada vlády pro národnostní menšiny. I když jde o iniciativní orgány vlády bez přímých výkonných kompetencí, plní nezastupitelnou roli při formulování koncepčních východisek řešení romské problematiky a zajišťování meziresortní součinnosti.

Stále častěji se také začalo hovořit o právech Romů. Vycházela první romská periodika, vznikaly romské politické, kulturní, zájmové a jiné organizace.

Společenské změny však přispěly u velké části romského etnika i k tomu, že nebylo schopno adaptovat se na nové podmínky, nebylo schopno a ochotno smířit se se ztrátou dřívějších sociálních jistot. Nezaměstnanost postihla Romy jako první, a to ve značném rozsahu. Prohlubující se sociální a ekonomické problémy, frustrace a neschopnost řešit vzniklou situaci přispívaly k růstu majetkové a násilné trestné činnosti, prostituci, drogové závislosti, alkoholismu, což ještě více zostřilo vztahy mezi Romy a ostatním obyvatelstvem.

2.1.9 Současná situace - svět

V současné době žije na světě kolem 12 milionů Romů. Dnes představují několik jazykově a kulturně příbuzných etnik. Žijí rozptýleně v Evropě, severní Africe, jihozápadní Asii, Severní Americe a Austrálii.

Mezi evropské země s největší koncentrací a počtem Romů tradičně patří např. Rumunsko, Maďarsko, Portugalsko, Bulharsko, Slovensko.

Třebaže se postavení Romů postupně zlepšovalo, otázka jejich asimilace není plně vyřešena ani dosud. I dnes se snaží najít v Evropě své místo, ale příliš se jim to nedaří. Mají jiné zvyky než původní evropské obyvatelstvo. Po pádu komunismu a otevření hranic se Romové opět dali do pohybu směrem na západ, ve snaze o zlepšení svého ekonomického postavení, někdy i pod tlakem vzrůstajícího rasismu. Podle svého zvyku se stěhují vždy celé rodiny. (Například romští kočovníci žijící ve Francii se musí ještě nyní každé tři měsíce hlásit ke kontrole dokumentů. V roce 1992 byla mezi Bonnem a Bukureští podepsána dohoda, která rozhodla o odsunu 30 tisíc Romů z Německa do Rumunska.)

2.1.10 Vlajka

Již několik let mají Romové svoji vlajku. Tvoří ji dva pruhy: modrý, symbolizující nebe, a zelený, který znamená přírodu. Uprostřed je umístěn jejich prastarý symbol – kolo od vozu.

2.1.11 Hymna

Mezinárodní romská hymna Opre Roma (Vzhůru, Romové) vznikla z písně jugoslávských Romů, kterou upravil hudebník Jarko Jovanovič v roce 1971.

2.1.12 Mezinárodní romská unie – Mezinárodní den Romů

Mezinárodní den Romů připadá na 8. duben, což je den vzniku Mezinárodní romské unie (International Romani Union - vznikla 8. dubna 1971 v Londýně). Romové slaví Mezinárodní den Romů každoročně od roku 1990, kdy byl ustanoven na 4. kongresu Mezinárodní romské unie ve Varšavě.

2.1.13 Romština

Lingvistický rozbor romštiny dokázal, že pochází z Indie a je blízkou příbuznou sanskrtu. Z toho se vyvinuly i jazyky, kterými se hovoří v Indii – hindština, bengálština apod.

Tento jazyk existuje v mnoha dialektech.

Romština je zeměpisně nejrozšířenější řečí ve státech Evropské unie, protože se jí hovoří téměř ve všech členských zemích EU.

2.1.14 Náboženství

Romové se většinou přizpůsobili náboženství země, kde se usadili. Jsou mezi nimi jedinci katolického, protestantského, židovského i islámského vyznání. Svého Boha nazývají různě. V romštině se mu říká Baro Devel, což znamená Velký Bůh. Mše a modlitby se vedou jak v jejich jazyce, tak i v jazyce země, kde žijí.

Tisíce Romů se například v květnu sjíždějí do La Camargue ve Francii, kde se v Saintes Maries-de-la-Mer účastní svátku na počest romské černé Madony, svaté Sáro. Procesí, které prochází od kostela až k mořskému břehu, i jejich slavnostní průvod láká tisíce turistů

Romové bezesporu věří v určitou vyšší sílu, která člověka přesahuje. S Bohem komunikují jinak než my, oslovují jej obvykle formou proseb a chvalozpěvů.

Romové vždy byli a dodnes často jsou oddáni Bohu a náboženství chápou v daleko širším slova smyslu než křesťané. Náboženství a víra pro ně byly způsobem života, tak jako je pro obyvatele Indie dodržování dharmy, která určuje, jak se má člověk celý život chovat. Romové nazývali tento soubor příkazů a zákazů romipen - ten dává životu řád.

Romové věří, že duše člověka přesahuje a existuje i po odchodu těla na onen svět. Důkazem toho je tradiční nesmírně velká víra v duchy mrtvých předků - mule, kteří jsou pro Romy prostředníkem Boha. Duše zesnulých se podle Romů vrací mezi živé, ty dobré navštěvují příbuzné ve snech a dávají rady, ty zlé škodí.

2.1.15 Romové v českých zemích - současnost

Přesný počet Romů, kteří pobývají na území ČR, nikdo nezná. Celkový počet romského obyvatelstva se odhaduje na 150 – 300 tisíc. Při posledním sčítání obyvatelstva se však k romské národnosti přihlásilo jen kolem 50 tisíc osob.

Podílem Romů na celkovém počtu všech obyvatel patří České republice jedno z předních míst Evropy.

Nejvíce trvale žijících Romů je v současnosti v severních Čechách – především na Chomutovsku, Mostecku, Teplicku, Děčínsku a Ústecku (kolem třetiny z celkového počtu), dále pak na severní Moravě - hlavně na Ostravsku (asi čtvrtina) a v západních Čechách. Nejméně Romů žije v jižních Čechách, s výjimkou Českého Krumlova a okolí. V zásadě ale Romové v České republice žijí rozptýleně na území celého státu.

Romové netvoří jeden homogenní etnický celek. Z asi 14 známých etnik žijí na našem území čtyři skupiny Romů: Sinti, Romungro, Ugrikorom a Valachrom (Olaši).

Romskou národnostní menšinu u nás tvoří:

80% slovenských Romů (Romungro)

10% Romů oláských (Valachrom)

zbývajících 10% zahrnuje Romy české a moravské (původně také Romungro), maďarské (Ugrikorom) a německé (Sinti)

Příslušníci těchto skupin mluví odlišnými dialekty romštiny (nejvíce odlišná je oláština) a rozdílným způsobem pociťují sounáležitost k romskému etniku jako celku.

Přestože Romové žijí na území ČR celá staletí, nikdy se do české společnosti neintegrovali. Vytvářejí si samostatná etnická společenství s vlastní kulturou a osobitým životním stylem.

Olaští Romové

Olaští Romové jsou nejvíce izolovanou skupinou ve vztahu k majoritě i k ostatním Romům.

Za zemi svého původu označují Valachii, která se nachází na rumunsko-moldavské hranici. Jejich kočovné kolony začaly na naše území pronikat od 2. poloviny

19. století. Po dobu německé okupace se českým zemím vyhýbali. V prvních dvou poválečných letech na území tehdejšího Československa přes Podkarpatskou Rus a východní Maďarsko natrvalo přešlo asi 400 kolon se 40 až 60 tisíci osobami.

Žili tradičně kočovným způsobem života až do roku 1958, kdy byli zákonem o zákazu kočování donuceni se usadit a vzdát se původní obživy (obchodování a krádeže). Pod tlakem zákona o příživnictví museli nastoupit do práce.

Považují se za romskou elitu. Udrželi si romský hodnotový systém formovaný kočovným a rodovým (kmenovým) způsobem života. Vztahy mezi rody mají kastovní povahu. Sňatky jsou uzavírány téměř výhradně uvnitř rodu (kmene) těmi, kdo si chtějí udržet svou pozici v jeho hierarchii pro sebe a potomky. Sňatky mezi vyššími a nižšími kastami nepřipadají v úvahu. Pro každý rod je typická specializace na určitý obor v uznávaných ekonomických činnostech.

Olaši po ženách požadují věrnost a pasáctvím pohrdají. Ženy po porodu zůstávají doma a nevracejí se do práce.

Z ekonomických činností mají ve zvláštní úctě obchod. Více než předmět obchodování je zajímavá zisk. Proto po listopadu 1989 bez problému vstoupili do sítě drogových obchodů, na které doplatila především olašská mládež. Krádež považují za řemeslo a umění. Některé rody se na krádeže specializují. Ostatní vědí, které, ale drží to v tajnosti. Poslat krást matku s dětmi Olaši považují za součást péče a starosti o rodinu. Vzdělání je podle nich nepotřebné k přežití.

V procesu privatizace se zajímali o prodejny, restaurace, hotely a herny. Zvláštní důraz kladou na veřejnou prezentaci své úspěšnosti. Vyjadřují ji pomoci zlatých šperků a kvalitního oblečení.

Nejvíce olašských Romů žije v Ostravě.

Čeští a moravští Romové

Mezi ně patří několik desítek, maximálně pak stovek rodin českých a moravských Romů patřících k původnímu romskému obyvatelstvu usídlenému v Čechách a na Moravě již po několik staletí a téměř fyzicky vyhlazenému za 2. světové války.

Mezi předválečné způsoby jejich obživy patřila stále tradiční řemesla, která byla ale postupně nahrazována námezdní prací v průmyslu a zemědělství, popřípadě různými druhy podomního obchodu a překupnictví.

Do povědomí české majority vstoupili jako zdatní obchodníci s koňmi (koňští handlři), kováři, výrobci koňských strojů (sedláři) a povozů. Dále tvořili sezónní pracovní čety působící ve stavebnictví, výstavbě a údržbě silnic, dřevorubeckých pracích apod. Prosluli jako výborní muzikanti.

V některých případech byly prostředky pro obživu zajišťovány také drobnou kriminalitou (polní a lesní pych, drobné krádeže).

Zatímco moravští Romové žili polousazeně nebo usazeně koncentrováni v romských osadách na jihovýchodě Moravy, tak čeští Romové téměř bez výhrady kočovali.

Němečtí Romové (Sinti)

Dříve se zdržovali v německy mluvícím prostředí v severních Čechách, popřípadě v dalších místech obývaných německy mluvícím obyvatelstvem. V českých zemích si dodnes uchovali styl sezónního polokočovného života zejména jako zaměstnanci a provozovatelé kolotočů a lunaparků, cirkusoví artisté a techničtí pracovníci cirkusů. Mají ve velké oblibě zlaté šperky, jejichž nošením vyjadřují osobní životní úspěšnost. Olaští Romové označují Sinty jako „světlé“.

Slovenští Romové

Nejpočetnější skupinou na našem území jsou slovenští Romové, tradičně dříve usedlí v romských osadách.

2.1.16 Nejzávažnější témata současné romské problematiky

Problémů na straně romské komunity i majoritní společnosti je mnoho. Neřešení a nesprávná či nepřesná identifikace problémů a jejich příčin za několik posledních

desetiletí vytvořily v nových společenských podmínkách obtížnou výchozí situaci k nápravě.

Velká nezaměstnanost

Nezaměstnanost Romů se pohybuje v průměru kolem 80 – 90%. Romové patří u nás k nejméně kvalifikovaným a vzdělaným, a proto spadají do okruhu lidí, kteří jsou i nejdříve propouštěni ze zaměstnání a těžko se uplatňují na trhu práce. Navíc jsou také obtížně rekvalifikovatelní, vlivem neochoty dále se vzdělávat.

Příčina jejich vysoké nezaměstnanosti však nespočívá vždy jenom v nízké kvalitaci, ale též v nedostatku pracovních příležitostí v regionech, kde žijí, které jsou samy o sobě problémové (Mostecko, Ostravsko, pohraničí atd.).

Příčina je také někdy i v neochotě zaměstnavatelů Romy zaměstnávat (skrytá i otevřená diskriminace na trhu práce), často sice pod vlivem předsudků, ale v nemalé míře i díky špatným zkušenostem, které s prací Romů mají - v podobě absentérství, malých výkonů, vysoké fluktuace apod.

Často také příčina tkví v nechuti samotných Romů pracovat. Ukazuje se, že systém poskytování sociálních dávek je pro Romy výhodný a nemotivuje je k práci. Situace se ještě komplikuje tím, že dnes začíná dorůstat generace dětí, jejichž rodiče nikdy nepracovali. V důsledku toho se u nich projevuje absolutní absence pozitivních vzorů.

V této oblasti bylo dosaženo ale i určitého pokroku. U vzdělané části romské populace lze vidět i prosazování se v širším spektru profesí, než tomu bylo doposud. Najdeme je v řadách policie, sociálních pracovníků, vidíme je i na televizní obrazovce - i když někdy jde o místa vytvořená tzv. pozitivní diskriminací – tj. jako pracovní místa určená přímo jen pro Romy.

Chudoba

Z hlediska sociálně ekonomického patří Romové k nejchudším obyvatelům České republiky. Mnoho rodin je závislých na podporách v nezaměstnanosti a na sociálních dávkách.

V České republice nyní existuje velký nepoměr mezi vyplácenou nejnižší mzdou a poskytovanými sociálními dávkami, třebaže ty nejsou vzhledem k životním nákladům nijak velké.

Velkou roli na prohlubující se chudobě hraje i skutečnost, že díky svému stylu života, který je zaměřen z velké části na přítomnost, nejsou Romové zvyklí šetřit, s penězi neumí dobře hospodařit, peníze často rychle utratí a potom nemají za co žít a z čeho platit nájem. Často se tak dostávají do spirály velké zadluženosti.

Dnes v řadách Romů evidentně existuje vrstva lidí, která žije na hranicích chudoby.

Na druhé straně je zde i část Romů, která se vyznačuje značným bohatstvím, pramenícím převážně z kriminální činnosti.

Tam, kde oba nebo alespoň jeden z rodičů pracuje, je finanční situace většinou přijatelná.

Vysoká kriminalita

Některé prameny udávají, že téměř jedna třetina romského ekonomicky aktivního obyvatelstva získává prostředky na živobytí nelegální cestou (prodej drog, prostituce, překupnictví, lichva i jiná organizovaná majetková trestná činnost). Romská kriminalita a zejména kriminalita mládeže je vysoká, mnohem vyšší, než je republikový průměr.

Velkým problémem začíná být tzv. pouliční kriminalita a vandalismus, projevy násilí a vulgarita dětí a dospívající mládeže – především v místech s velkým soustředěním Romů.

Ke slovu se začíná hlásit i vzkvétající romská mafie rekrutující se hlavně z řad organizátorů drogových obchodů a prostituce a patřící často k romské finanční elitě. Zde začínají více platit pravidla zločineckých organizací než tradiční romské zákony.

Své sehrává i snadno vznětlivá povaha a časté řešení sporů fyzickou silou. Starým problémem je alkoholismus, novými drogová závislost a gamblerství. To vše podtržené chudobou, frustrací, špatným sociálním postavením, částečným vyloučením

ze společnosti a diskriminací. Dosud je ještě někde zachovaný postoj, že škodit gadžům ve prospěch své rodiny je v rámci své komunity dobré nebo dokonce ceněné.

Špatné bytové podmínky

Jedním z křiklavých a viditelných problémů sociálního vyloučení romského obyvatelstva je situace v oblasti bydlení, která sociální vyloučení provází, prohlubuje a současně ilustruje.

Mezi základní faktory, které tento stav způsobují, patří tyto příčiny:

- sociální propad – tím způsobená ekonomická nezpůsobilost udržet si vhodné bydlení (neplacení nájemného) nebo je získat (koupit si vlastní byt/dům)
- nevhodné chování Romů k bytům – jejich ničení, nepořádek, hlučnost, které zákonitě nutí majitele bytů, a to soukromé i komunální, k razantním zásahům proti nim (vztahuje se zejména na nově příchozí Romy ze Slovenska)
- politika místních samospráv, které cíleným sestěhováním vytvářejí lokality obydlené převážně Romy (kam se sami stěhují i dobrovolně vzhledem k finanční otázce)
- diskriminace Romů na trhu s byty (nemožnost sehnat byt mimo určité lokality, nikdo jim jinde byt nechce pronajmout/prodat)

Novým fenoménem je na našem prostředí územní vymezování bydlení, vznik tzv. sociálně vyloučených lokalit - romských ghett.

Tím, že Romové nejsou schopni kvůli své finanční situaci splácet nájemné, dochází v podstatě k jejich kriminalizaci. Není totiž v jejich silách, aby se tomu mohli účinně bránit, což je jev velmi znepokojující a alarmující.

Vysoká porodnost

Ke zhoršení ekonomických podmínek romských rodin přispívá i tradičně velký počet dětí. Chybí plánované rodičovství. Děti se často rodí do nevyhovujících životních

podmínek, bez přihlédnutí k možnostem a momentální finanční situaci. Problém ztěžuje i skutečnost, že děti si pořizují již velmi mladí, málo vyzrálí lidé.

Tato skutečnost je zaviněna jednak rychlejší sexuální vyspělostí, dále zvykem, že děti jsou zárukou zachování rodu a v neposlední řadě i přežitkem z doby socialismu, kdy těžkosti z toho plynoucí za ně řešil často stát a jeho sociální systém.

Pochopitelně nelze souhlasit s nařízenou sterilizací, jak se někdy dělo v nedávné minulosti, a jednostranně nutit Romy k nižší porodnosti. Bylo by správné snažit se pouze o vysvětlení a pochopení celé problematiky, nevýhod z toho plynoucích.

Diskriminace a tradiční odmítavé názory

Patrně nikdo nebude tvrdit, že v České republice jsou Romové diskriminováni právním řádem. Zákony platí pro všechny stejně a příslušnost občana k určité etnické menšině nehraje na papíře žádnou roli. Přesto panuje takřka všeobecný konsensus, že v naší zemi existuje tichá diskriminace, kterou provozují soukromé subjekty – tedy občané a podnikatelé, ale i státní orgány.

Skutečnou diskriminaci představuje situace, kdy rozdíly ve výdělcích, majetku, sociálním či právním postavení mají skutečně původ pouze v irelevantních osobních charakteristikách, jako je rasová či etnická příslušnost, pohlaví nebo náboženské vyznání apod. Právě toto však v případě Romů často neplatí. Nemají stejné vzdělání jako většinová populace a někdy bohužel ani stejnou pracovní morálku. Otázkou proto zůstává, zda na neutěšené sociální postavení Romů mají větší vliv zmíněné objektivní faktory, anebo skutečná diskriminace.

Česká společnost na Romy tradičně nahlíží s despektem. Převládá většinový názor, že jsou těžce adaptabilní, problémoví, líní, nepořádní, hluční, nechtějí pracovat, snaží se jen využívat sociálních dávek. Tato skutečnost je fakt, který nelze zapírat, ale se kterým se naopak musí počítat, protože tento trend se neustále prohlubuje. Ani já jsem se ještě nesetkala s tím, že by někdo Romy jako celek hodnotil kladně. Naopak, výjimkou nejsou velmi tvrdé odsudky. Třebaže jednotlivé rodiny, které přijaly ve větší míře většinový životní styl, jsou vnímány pozitivně, vnímá česká majorita Romy jako

skupinu stále velmi negativně. Mnoho lidí by romskou otázku řešilo spíše tvrdou represí a má za to, že pokud někdo chce v naší společnosti žít, musí se jí plně přizpůsobit.

Pokud se romské téma řeší ve sdělovacích prostředcích nebo se k němu vyjadřují politici, lze často za takovými vyjádřeními vycítit spíše obavu, aby nedošlo k obvinění z rasistických názorů. A to je špatně. Nikdo se nesmí bát říci názor, že pokud se někdo bude špatně chovat, ponese plně důsledky svého jednání. A Romové se často bohužel ke svému okolí nechovají dobře. Beztrestnost neexistuje pro nikoho, ani pro Romy. To je špatná služba, kterou jim tímto způsobem prokazujeme. Toto nelze klasifikovat jako diskriminaci ani jako rasismus. Takové názory nezmizí tím, že je budeme zakazovat, třebaže mohou být i špatné, naopak tím se situace ještě zostří. Nikdo však nesmí Romům ubližovat za to, že jsou Romové. Ale ani Romové nesmí neomezeně obtěžovat své okolí, musí respektovat zákony a hlavní principy občanského soužití.

Přesto je možné náš postoj k Romům zhodnotit jako silně xenofobní. Každý jedinec je ve své podstatě ovlivněn společností, ve které žije, ale tato společnost v něm bohužel zanechává i předsudky vůči odlišným jedincům, odlišným skupinám lidí s jinými názory a odlišným rasovým či etnickým skupinám. Všichni, kdo „nejsou jako my“, se vždy něčím odlišují a společnost nám na ně vštípila názory a my si ani mnohdy neuvědomujeme, že tento názor ve skutečnosti není náš, že je cizí, od někoho převzatý.

Řešením je proto vytvářet si své vlastní názory na základě svých vlastních zkušeností. A jednat vždy dle svého nejlepšího svědomí. Základem pak musí být oboustranná slušnost a čestné jednání. Vše v mezích zákona.

Projevy rasismu

V období po roce 1989 jsme svědky rostoucích projevů rasismu vůči romskému etniku. Otevřeně se k němu hlásí především hnutí skinheads. Přes značně laxní přístup soudů v počátečním období těsně po revoluci se situace v hodnocení a trestání rasově motivovaných trestných činů podstatně zlepšila. S těmito činy se česká společnost nikdy neztotožnila a plně je odsoudila.

2.1.17 Situace v regionu

Při posuzování a řešení otázek integrace romského etnika a jeho soužití se zbytkem společnosti nelze vynechat regionální hledisko. Naopak, regionální dimenze má významný vliv, je zásadním aspektem při analýzách, tvorbě koncepčních materiálů a návrhů na řešení problémů.

Situace na Frýdlantsku nijak zvlášť nevybočuje z normálu. Početně je zde romské etnikum zastoupeno přibližně stejně jako v ostatních příhraničních oblastech severních Čech. Lze ovšem vysledovat mírný nárůst. Zatím zde nevznikají souvislejší území osídlená Romy, vyjma Nového Města pod Smrkem. I zde se však začínají rýsovat problémy sestěhování, např. do určitých domů. Největší problémy jsou s nově příchozími. Nepříznivě je vnímáno především seskupování romských dětí a mládeže na veřejně přístupných místech, jako jsou náměstí, parky, nádraží, kde tyto skupiny dělají nepořádek, ničí majetek, jsou velmi hluční a vulgární, často též opilí, drzí k ostatním spoluobčanům. Někdy vyhledávají potyčky.

Romové na vesnicích jsou tady asi ve větší míře sžiti s ostatním obyvatelstvem. To je až na výjimky nevytěsňuje ani ze své společnosti. Určitě se zde ve větší míře daří jejich integraci - především těch Romů, kteří déle žijí v daném místě. Neřádkým jevem jsou také smíšená manželství. Největším problémem zůstává stále nepořádek v okolí míst, kde Romové žijí, a v určitých rodinách dlouhodobá nezaměstnanost.

Přestože jich je hodně na sociální podpoře, chodí slušně a hezky oblečení, i když existují pochopitelně i výjimky. Nedochází ani k závažnému protiprávnímu jednání až na drobnou kriminalitu, především krádeže, vandalství a výtržnictví.

2.1.18 Dítě a škola, nové role i nároky

Požadavky, které škola klade na dítě, jsou velké. Naše společnost prochází v posledních letech řadou změn (pád komunismu, nástup demokracie). Také školství bylo nuceno na tyto změny reagovat. Dalším impulzem pro změny je též zvyšující se význam

vzdělání pro společnost a stále se zvyšující tempo rozvoje vědy a techniky, vyžadující velký nárůst odborných znalostí a dovedností.

Záleží na celém školském systému, aby se s tímto nárokem vyrovnal. Byl proto vydán nový školský zákon a na něj navazující předpisy. Ne vždy se však vše daří tak, jak by bylo potřeba.

V dnešní záplavě informací je velice těžké vytřídit základní informace, aby se na nich dalo dále stavět, aby položily základy vzdělání. Je kladen důraz především na vyhledávání informací, protože tak velké množství není schopen člověk pojmout. Ale i k tomu, aby tyto informace uměl vyhledat, vytřídit a správně posoudit, nalézat nová řešení, potřebuje spoustu dat a znalostí mít.

Vedle poskytování vědomostí by měla škola plnit také funkci výchovnou – zabezpečit rozvoj sociálního, emocionálního, morálního a volního rozvoje dítěte.

Chytrý člověk bez morálních kvalit je pro společnost sporným přínosem.

Naše školství má staletou tradici. Poskytuje přinejmenším některým dětem ucelený systém poznatků, je schopné vychovat špičkové odborníky. Zbytečně však děti stresuje přebujelým systémem odměn a trestů, nedokáže je pozitivně motivovat k učení, příliš brzo dělí děti na studijní a nestudijní typy, nevede je ke schopnosti využít vědomosti v praktickém životě, vychovává často nesamostatné, manipulovatelné a autoritářsky založené občany.

Přílišný důraz je vztažen k vnější disciplíně (poslušnosti, podřízenosti se) na úkor vnitřní kázně, autoregulace dítěte.

Škola by neměla být závodem o to, kdo bude lepší, ale příležitostí ke spolupráci. Výsledky školní práce dětí nemají být srovnávány s ostatními, ale více ve vztahu k vlastnímu pokroku a schopnostem. Špatná je jednostranná orientace na výkon dítěte, přeceňování klasifikace vedoucí k přesunu motivace učení (od vnitřní motivace – radosti z nového, zájmu o věc samotnou - k vnější motivaci – učení se pro známky, ze strachu ze špatné známky a následných sankcí ze strany rodičů).

Základní škola by měla poskytnout ucelené vzdělání dětem s různou úrovní nadání, aniž by byly za menší objem vědomostí jakkoli trestány a separovány nebo dokonce ponižovány.

Chybou na základní škole je detailně a normativně vymezený obsah vzdělávání - předimenzovanost obsahu vzdělávání. Mnoho se toho zatím nezměnilo ani vypracováním výchovně - vzdělávacích plánů jednotlivých škol.

Stále převládá encyklopedický charakter vzdělávání, kdy dítě nechápe souvislosti, celek, vědomosti neumí funkčně používat – čímž dochází ke ztrátě smyslu učení, vzdělávání a školy vůbec.

Deformovaný je přístup k chybě žáka (chyba není vnímána jako přirozený element v procesu učení), který vede k blokování kreativity a podněcuje u dětí úzkost.

Dítě by mělo chodit do školy rádo, nebo by mu škola přinejmenším neměla vadit. Každé dítě má nárok na to, zažít ve škole úspěch. Bez toho nebude motivováno k dalšímu studiu. Pokud škola nebo učitel svým působením děti od učení odradí a znechutí mu je, došlo k jejich selhání.

Špatný je normativní a uniformní charakter školy, nerespektující individualitu dítěte, jeho potřeby, zájmy, rozdíly ve schopnostech, stylech učení, tempu práce, netolerance k nestandardním žákům, ke všemu, co vybočuje z normy.

Systém ověřování vědomostí v současnosti funguje více na zjištění, co dítě neumí, než na zjištění toho, co umí a v čem se má zlepšit.

Děti jsou v naší škole často pod tlakem. Dětská psychika ale potřebuje dozrát v klidu, aby v dospělosti stres dobře zvládala. Tím, že dítě vystavíme stresu předčasně, nestane se vůči němu odolnější, ale spíše z něj bude neurotik. Účinnější metodou proti stresu je posilovat v dětech pocit jistoty a sebeúcty.

Výkon, který dítě podává pod tlakem, je velice sporný. Protože pokud se člověk cítí ohrožen, třeba špatnou známkou, pracují jiné oblasti mozku, v nichž nemůže dojít ke skutečnému pochopení problému a efektivnímu učení. Je možné si zapamatovat něco i ve stresu, pokud použijeme drilu, ale je to cesta namáhavější, pomalejší, krátkodobá a obvykle i méně účinná (vztaženo k učení, ne k výkonu). Výkon pod tlakem, kdy ze sebe už vydáváme naučené, je také nejistý. Místo mobilizace sil může také ochromovat. Při zkoušení a písemných pracích tak můžeme podat horší výkon, než jakého jsme schopni za normálních podmínek.

S volnější výchovou, která se k nám v 90. letech začala šířit, však vážne sociální připravenost dětí na školu. Děti mnohdy nejsou schopny odložit splnění svého přání a chtějí být za každou cenu středem pozornosti. Mají problémy s rozlišováním a respektováním autorit. Některé z nich jsou velmi suverénní a razantní, což dokladuje absenci mantinelů ve výchově.

Důraz je kladen na vnější disciplínu (poslušnost, podřízení se) na úkor vnitřní kázně, autoregulace dítěte.

Podle Bendla (2) se někdy příliš časně začíná s individualizací dítěte, když dítě ještě nevrostlo do širších společenských norem a pravidel. Ve snaze, aby se dítě naučilo fungovat jako součást společenského systému, ale aby získalo schopnost tvořivě ho měnit, se toleruje jeho nepřizpůsobivost, výjimečnost v jednání a chování, nekonvekčnost. „... „V takto orientované výchově vychovatel nemá vést dítě k přizpůsobení, ale má podporovat jeho nekonformnost. Tvořivost, svébytnost, neotřelost projevu se cení vždy více než myšlení a chování podle běžných a všeobecně uznávaných norem.“

Je pravda, že dítě příliš „sešněrované“ výchovou, neustálým dohledem nebude dostatečně sebevědomé a samostatné v jednání, bude neschopné samostatně tvořivě uvažovat, nebude snadno přístupné změnám.

Dítě, kterému se dostane nadměrné svobody bez vstřípení běžných mravních zásad, bude sobec a nevychovanec.

Nalézt optimální míru a soulad je na výchově mnohdy to nejtěžší.

Rozvolněná výchova a nedostatek času v rodinách také přináší ve škole velké problémy. Některé děti jsou jen obtížně zvladatelné. Rozhodující je, zda jim rodiče nastaví hranice a naučí je dodržovat určitý řád. Není možné plnit všechna přání dětí a řídit se jimi, bez ohledu na jejich rozumnost. Děti musí pocítit autoritu a akceptovat ji.

Velkou pozornost si zaslouží vzrůstající agresivita dětí. Někdy se zdá, že děti mají stále více práv, ale zapomíná se na jejich povinnosti. Opravdu nezvladatelné dítě stále narušuje hodiny a pro ostatní je zdrojem neklidu. Za hyperaktivitu se schovává obyčejná drzost a nevychovanost, absence slušného chování.

Děti je potřeba vést k odpovědnosti za své činy. V dětech musíme vypěstovat pocit, že za porušení zákona následuje trest, a ne že mohou udělat téměř cokoliv a nic se jim nestane.

Přemíra násilí, která se na děti hrne z televizní obrazovky, filmů, videoher, ale i zpravodajství, tisku, s notnou dávkou vulgarity, se rovněž do chování dětí promítá. Děti často zaměňují virtuální svět za realitu, neboť se jim běžná realita zdá příliš nudná.

Mnoho dětí má také problémy se soustředěním. To je pravděpodobně důsledkem uspěchanosti této doby. Pod vlivem přehlcení informacemi, akčnosti v televizi, počítačových hrách apod. děti hledají rychlý spád děje a očekávají jej ve všech činnostech. Pokud nedostávají stále nové podněty, jsou neposedné.

Děti, které jsou zahrnuty přehnanou péčí ze strany rodičů, jsou při plnění úkolů nesamostatné a je třeba, aby nad nimi někdo stál a dohlížel na ně. Naopak nedostatečné vedení ze strany rodičů, nezájem o dítě způsobují, že si dítě vytváří názory samo, bez potřebné korekce. Děti nemilované citově strádají. Jsou nešťastné. To se projevuje jak na výsledcích práce, tak na chování.

Problémem jsou i zhoršující se vyjadřovací schopnosti dětí a vady řeči. Děti málo čtou. Rodiče si s nimi nepovídají. V mladším věku je méně důsledně opravují.

Škola je stále ještě pasivní, verbální, v níž jsou nedostatečně zastoupeny vlastní činnosti dětí, jejich zkušenosti, prožitky, procesy objevování, vlastní konstruování poznatků, skupinová práce, řešení problémových úkolů.

V současné době se již školy začínají otevírat novým metodám práce, kde by učitel měl být více režisérem, jehož hlavní úloha spočívá předně v zajištění tvořivé a bezpečné atmosféry. Neměl by umět jen dobře vyložit látku s cílem osvojení znalostí a dovedností. Měl by také rozvíjet osobnost žáků a starat se o jejich názory a pocity – o rozvoj jejich osobnosti. Měl by být přístupný diskusím k probírané látce. Děti by se měly více aktivně zapojovat do vyučování, komunikovat. Protože když žáci poslouchají výklad, mlčí a jsou pasivní. Když spolupracují ve skupinách, komunikují navzájem, jsou aktivní, mají prostor pro rozvoj sociálních dovedností. Učí se uznávat názory druhých, poznávat, že existuje více řešení, uzavírat kompromisy, vyjadřovat svůj vlastní názor a umění jej prosadit. Mohou se učit navzájem.

Nejhůře si dlouhodobě zapamatujeme to, co jen slyšíme. Šance na zapamatování se zvyšuje, když něco slyšíme a vidíme zároveň. Ještě více si zapamatujeme, když o problému můžeme diskutovat s někým jiným, když si něco můžeme prakticky vyzkoušet a zažít. A nejvíce si toho zapamatujeme, když se něco snažíme naučit druhé. Na tuto běžně opakovanou pravdu naše škola reaguje velmi pomalu. Stále převládá frontální výuka. Někteří učitelé tento přístup zaměňují s nedostatkem disciplíny. Ale i takto pojaté vyučování musí mít svá pravidla. Je ovšem náročnější na vedení i přípravu. Bavit se o probíraném učivu není vyrušování.

V poslední době se také na dětech projevuje nedostatek pohybu a fyzické zdatnosti. Děti jsou líné. Fyzická práce jim příliš „nevoní“.

Někdy u mladších dětí zaostává i jemná motorika. Děti neumí kreslit, stříhat nůžkami - jsou nepraktické, nešikovné.

Projevuje se také degradace řemesel ve společnosti a fyzické práce jako takové. Umět dobře běžné řemeslo se nepovažuje za nic vhodného k obdivu. Jako kdyby lidé, kteří nemají žádnou školu a pracují jen rukama, nebyli hodni pozornosti. Právníci, doktoři, manažeři, obchodníci, herci, zpěváci, sportovci, manekýnky, lidé sedící u PC, tzv. celebrity, hvězdy a hvězdičky, missky, VIP, úspěšní lidé - jen to jsou vzory naší mládeže, ty jim nabízí a opěvují média, těm se lidé klaní. Tam jsou peníze. Takto nedostižné vzory mají však za následek frustraci našich dětí.

2.2 Socializace dítěte

Socializací se rozumí proces, při kterém se jedinec zařazuje do společnosti.

Způsob, kterým se jedinec stává členem společnosti, spočívá především v hraní rozličných sociálních rolí, v učení se, jaké chování a očekávání se k uvedeným rolím váží. Role mohou být připsané, získané a vnucené. Z toho vyplývá, že některé role jsou společností vynucené a jednotlivec se jim musí přizpůsobit, jiné si může vydobýt a získat svojí vlastní iniciativou.

Asi nejdůležitější funkcí socializačního procesu je předávání norem a vzorců chování a hodnot z generace na generaci a jejich přijetí a tím také zachování. Uvedeným

způsobem je možné zachovávat jistou kulturní kontinuitu. Společnost není bez socializace schopna předat své základní hodnoty a normy a rozpadá se.

Klíčovou roli v socializaci hrají sociální skupiny, a to především některé z nich. Nezastupitelnou roli má rodina, která se řadí k tzv. primárním skupinám. První období socializace probíhá v tedy v rodině, která zásadním způsobem formuje strukturu osobnosti člověka: dává mu určitý hodnotový základ, učí jej, co je a není vhodné, jak se chovat ve společnosti, vštěpuje mu základní vzorce chování. Určité věci si dítě může osvojit jen v prvních dvou, třech letech života. Tam se tvoří základ celé osobnosti. Proto je toto období nesmírně důležité.

V dalším období pak hraje důležitou roli společně s rodinou především škola a neformální skupiny. K problémům dochází, když je působení školy v protikladu s působením rodiny. Významné je i působení politický, náboženských a jiných systémů na život jedince. Nezanedbatelné není ani působení médií, která často prezentují jiné hodnoty a normy chování a výrazně tak nabourávají působení rodiny i školy. Přehlédnout nelze ani vliv případné vrstevnické skupiny, která může řadu dětí velmi výrazně ovlivnit.

Jedním z nejdůležitějších prostředků socializace je jazyk. Jeho naučením se umožňuje vzájemné efektivní porozumění. Aby se člověk stal členem určité skupiny, musí se nejdříve naučit její jazyk.

Dobře socializovaný jedinec se chová konformně – tedy respektuje hodnoty a normy, které mu byly v socializačním procesu předány. Oproti tomu existuje chování, které uvedené hranice chování překračuje a nerespektuje je – nazýváme jej deviantním.

Můžeme rozlišit dvě základní příčiny, proč nedošlo k začlenění jedince do společnosti:

- a) jedinec se odmítal zařadit do společnosti a odmítal přijmout její normy
- b) společnost jej nepřijala, vytěsnila (nejčastěji kvůli fyzickým nebo psychickým odlišnostem).

Socializace rozhodně není pasivním dějem, kdy je člověk formován tlaky společnosti – socializačními faktory, ale jedná se o vzájemnou interakci lidských potřeb

a působení společnosti. Socializace není žádné naprogramování, dítě je už od samého počátku aktivním členem tohoto procesu.

Označujeme-li člověka za sociální bytost, znamená to, že jeho nejvýraznější vlastnosti nevznikají jeho narozením, ale teprve v procesu začleňování se do kultury lidské společnosti, do mezilidských vztahů a společenských činností. Člověk, který by vyrůstat osamoceně, bez ostatních lidí, nikdy nemůže dojít k tomu, co ho odlišuje od ostatních živých tvorů: řeč, kultura, věda a umění. Zkráceně řečeno, člověk je tvor společenský. Bez druhých lidí nemůže existovat.

2.3 Definice třídního a školního kolektivu

Školní třídu můžeme definovat jako sociální skupinu. Pro sociální povahu člověka má zásadní význam to, v jakých skupinách žije. Skupiny totiž vytvářejí sociálně významný zprostředkující článek mezi člověkem jako izolovaným tvorem a společností jako globálním sociálním útvarem. Jsou tvořeny více osobami, hrajícími vzájemně se doplňující a podmiňující role. Členy skupiny spojuje vzájemná komunikace, normy, vzájemná očekávání, cíle a společně vykonávaná činnost.

Ve školní třídě stráví dítě mnoho času. Má proto zásadní vliv i na jeho osobnost, na formování a utváření jeho charakteru.

Školní třída nevzniká spontánně z vůle svých členů, jako vznikají např. party, nýbrž byla zformována z vnějšího podnětu, na základě přibližně stejného věku a bydliště žáků. Také oficiální struktura třídy je utvářena podle oficiálního předpisu (předseda, služba ...). Touto strukturou však po krátké době společného soužití začínají pronikat struktury neformální. Třída se rozpadá na menší skupiny kamarádů, v nichž je míra vlivu každého člena dána autoritou, jakou si mezi ostatními sám vybuduje.

Skupiny ve třídě bývají různě velké a ve větší či menší míře vzájemně komunikují, mnohdy se prostupují a znovu vydělují. Pokud není klima třídy nějak významněji narušeno, je součástí této neformální sítě každé dítě.

Společenství školní třídy je obraz světa v malém. I tady jsou „vládci“, kteří rozhodují, často i „šedé eminence“, které stojí v pozadí a které je k žádoucímu rozhodnutí přivedou, a „výkonná složka“, která pak rozhodnutí uskuteční. Jsou tu „hvězdy“, všemi milované a obdivované, a „řadoví členové“, kteří mizí v davu. Ale také zde jsou „černé ovce“ či „obětní beránci“, všemi vysmívání a často i zneužívání. Vytváří se zde koalice a opozice, existují tu sociální vazby pevné, mezi starými a věrnými kamarády, ale i neustálené - kamarádství, party a lásky vznikající a zanikající, síly které se přeskupují.

Postavení, které si dítě mezi svými spolužáky ve třídě vybojuje, je jedním z nejdůležitějších faktorů formujících jeho pohled na školu. Spoluurčuje, jak se dítě bude ve třídě cítit, jak rádo či nerado bude do školy chodit. Nepřímo ovlivňuje i výkonnost jednotlivých žáků – dítě v kolektivu oblíbené je klidnější, cítí morální podporu a může se stát úspěšným s vynaložením menší námahy. Dítě neoblíbené, traumatizované svým nešťastným sociálním postavením, snáze podlehne trémě, která negativně ovlivní jeho školní výkon, či ve snaze posunout se na společenském žebříčku sáhne k řešením, která nejsou společensky přijatelná – známé pokusy získat si pozornost a oblibu šaškováním, vymýšlením si, či ve vyšších ročnících chováním hraničícím s přestoupením zákona a někdy již dokonce spadajícím do rámce kriminálních deliktů.

Vztahy mezi žáky ve třídě ovlivňují celé klima třídy a jsou důležité pro práci učitele, a to jak pro jeho práci výchovnou, tak vzdělávací. Formování dobře fungujícího třídního kolektivu a příznivého klimatu je proto v pedagogické práci velmi důležité.

Dlouhodobé vyloučení z kolektivu a samota souvisejí v dětství s různými psychosociálními a emocionálními problémy a ovlivňují také celkový zdravotní stav, fyzický vývoj, zdatnost a míru aktivity. Vyloučení jedinci také zažívají vysokou míru stresu a úzkosti ve srovnání s jedinci, které dětský kolektiv velmi oceňuje.

Člověk si nese v sobě po celý život své zážitky z dětství, je jimi ovlivňován v následujících letech, ať si to uvědomuje, či nikoli. A právě špatné zkušenosti s přijetím do kolektivu z období školních let může poškodit proces socializace jedince na zbytek jeho života.

Kvalita a charakter skupiny závisí na mnoha faktorech – na jejím celkovém složení z hlediska věku, pohlaví, na prostředí (město, vesnice), velikosti, době, účelu zřízení, cíli, kvalitě jedinců – jejich schopnostech a morálních kvalitách. A konečně také na variantě vlastní skladby skupiny, její vyrovnanosti nebo nesourodosti, na celkovém duševním i jiném potenciálu.

Podle své skladby se kolektiv (třída) vyznačuje příznačnými rysy, na které je nutno brát zřetel při práci s kolektivem i při působení v něm. Podílí se i na celkovém klimatu třídy.

Jiná je třída, kde je převaha chlapců, jiná, kde je více děvčat. Jinak pracuje kolektiv smíšený, jinak heterogenní. Odlišný postup musíme zvolit pro práci s dětmi nadprůměrně inteligentními, než jaký budeme uplatňovat v normální třídě nebo ve zvláštní škole.

Své výhody i nevýhody má kolektiv složený z dětí stejného věku, nebo naopak pokud v něm mají zastoupení žáci různého věku. Kolektiv, který má jasného vůdce a pevné vedení, se bude oproti skupině s nevýrazným vedoucím projevovat a pracovat též rozdílně.

Vždy záleží na celku. Kolektiv složený jen ze silných individualit, třebaže velmi schopných, může fungovat hůře, než jiný, kde budou sice jedinci méně zdatní, zato schopní lepší spolupráce, výhodnějšího dělení a zastoupení rolí pro fungování daného kolektivu.

Každý kolektiv dá dítěti jinou možnost jeho osobního rozvoje. Proto je důležité, aby děti poznaly více kolektivů, naučily se různé role. K tomu jsou vhodné především zájmové kroužky, družina, dětské tábory, sportovní kluby, kulturní soubory apod.

To, co je v jednom kolektivu mínusem, může být v jiném i plusem. Ve škole může být dítě neúspěšné, ve sportovním klubu bude vynikat a hrát vedoucí úlohu. Ovšem také naopak, dítě, které je hvězdou ve třídním kolektivu, se třeba nedokáže prosadit v kolektivu cizích dětí, protože jeho složení mu to nedovolí, najde se jiná a silnější vůdčí osobnost, např. v oddíle dětského tábora.

2.3.1 Rozdělení faktorů

Faktory, které působí na postavení jednotlivce v kolektivu, je možné rozdělit podle různých hledisek.

Záleží především na tom, o jaký typ kolektivu se jedná, jaké je jeho hlavní poslání. Podstatné je ztotožnění se jednotlivce s cílem celku.

Velký vliv má složení kolektivu – to, jaká šance se v tomto kolektivu naskýtá danému jednotlivci k tomu, aby se dobře realizoval, prosadil, popřípadě vynikl, uplatnil plně své schopnosti.

Důležitý je také způsob vedení a organizace kolektivu - na jakém principu je založen, zda demokratickým, nebo despotickým. S tím souvisí i kvalita norem, zásad a pravidel – psaných i nepsaných.

Vlivnou roli hrají vůdčí osobnosti kolektivu. Ty většinou diktují jeho fungování, směr.

Faktory lze rozdělit také podle toho, zda se váží k vnějším podmínkám, které nemůže jednatlivec ovlivnit, a ty, které jsou odvislé od jeho vlastní osoby a jeho snažení, práce.

Další rozdělení faktorů je možné z hlediska jejich funkce – na tříštivé nebo stmelující. Mezi tříštivé lze zařadit odlišné individuální cíle, porušování zvyklostí a norem kolektivu, neschopnost kompromisu atd.; mezi stmelující například kamarádské jednání, respektování názorů druhých, pomoc slabším, schopnost uznání vlastní chyby apod.

2.3.2 Klíčové faktory

Na postavení dítěte v třídním kolektivu má vliv celý soubor faktorů. Určit jejich hierarchii a míru vlivu je nesmírně obtížné. Mezi ty nejdůležitější patří:

Charakter

Charakter je soubor vlastností, které určují chování člověka. Je to soustava výrazných a podstatných psychických vlastností, které jsou příznačné pro člověka jako

člena společnosti, jimiž se projevuje ve svém chování, jednání, vystupování, v práci i ve vztazích ke společnosti. Je to zvláštní spojení vlastností, které se zakládají na morálních zásadách a kterými se lidé výrazně od sebe odlišují. Charakter je typická stránka osobnosti, vtiskuje ráz celému chování člověka. Jde o souhrn všech mravních vlastností - kladných i záporných, příznačných pro určitého člověka. Zdrojem charakteru člověka je jeho společenská zkušenost, která se formuje v procesu jeho společenské interakce a z níž vzniká pletivo motivů určujících vztahy člověka ke společnosti. Charakter není vrozený ani zděděný, stálý nebo neměnný, nýbrž se vytváří během života, v praktické činnosti, a prohlubuje se životními zkušenostmi. Rozhodující vliv na utváření charakteru má vztah ke skutečnosti a společenským podmínkám, v nichž člověk žije a pracuje. Charakter je určitá tendence reagovat určitým způsobem v určité situaci.

Základy charakteru jsou položeny v dětství, kdy se každá osobnost formuje. Utváří se převážně působením výchovy a dalších společenských vlivů. Na charakter dětí má vliv především láskyplné a vlídné prostředí s dostatečným pevným a taktickým vedením, s množstvím pozitivních vzorů.

Pro svoji podstatu má proto právě charakter stěžejní vliv při působení jednotlivců ve společnosti a různých sociálních skupinách, ve kterých se člověk během života ocitá, protože označuje tu složku osobnosti, která se projevuje v jednání člověka. Charakterové vlastnosti regulují vztah jedince k druhým lidem, k práci, k prostředí, k sobě samému.

Vybrat ty vlastnosti, které nejvíce ovlivňují působení jedince ve školním kolektivu, je těžké, protože vždy záleží především na charakteru jako celku, na celkovém projevu. Vždy půjde jak o dobré, tak i o špatné rysy. Neznamená to však, že lidé se špatným charakterem v kolektivu neuspějí. Může tomu být i naopak.

Mezi základní charakterové vlastnosti patří světový názor, což je souhrn zásad, postojů, a názorů na otázky, jako je původ a smysl bytí a života, existence člověka, jeho místo ve světě atd. Názor na tyto otázky pak ovlivňuje názor na každodenní problémy, postoje k druhým lidem a k jejich názorům, na způsob řešení problémů, na minulé i současné události, zásadní otázky pohledu na svět, víru ...

Další složkou charakteru jsou mravní charakterové vlastnosti. Patří sem charakternost, čestnost, zásadovost, pravdomluvnost, statečnost a jejich opaky apod.

Zvláštní skupinu tvoří pracovní charakterové vlastnosti jako pílě, svědomitost, smysl pro povinnost, důkladnost, přesnost, pořádkumilovnost, ale i lenost, neodpovědnost apod.

Významné jsou rysy charakteru, které definují vztah k druhým lidem, ale i vztah k sobě samému - sebedůvěra, sebevědomí, sebeúcta, sebekontrola, sebekritičnost, upřímnost, kamarádství, závistivost, pomstychtivost apod.

Podle těchto charakteristik se jedinec projevuje i v kolektivu. Na druhou stranu kolektiv vlastnosti člověka dále formuje, přetváří a dotváří - směrem k dobrému i špatnému, dle jeho kvality.

Sebevědomí

Zvláštní pozornost si zaslouží sebevědomí. Člověk, který nemá rád sám sebe, nemůže mít rád ani ostatní. Ve společnosti se nedokáže prosadit, je neúspěšný. Proto si například firmy vybírají za manažery sebevědomé lidi. Jistěže i tady existuje mez. Samozřejmě sebevědomí samo o sobě také nic neznamena, pokud se nemůže opřít o další schopnosti.

Dostatek sebevědomí má v dítěti vypěstovat především rodina. Lidé, kterým rodiče ubili sebevědomí a nechali je vytvořit si o sobě obraz méněcenné bytosti, celý život podvědomě usilují o schválení všeho, co dělají, druhými a snaží se neustále někomu zavděčit. Ti, s nimiž se setkávají, pak symbolicky zastupují věčně nespokojené rodiče. Symboly ovšem nikdy nemohou zaplnit vnitřní prázdnotu ani potřebu uznání, a tak život jde dál, stále jako v začarovaném kruhu.

Sebevědomí může také výrazně ovlivnit škola - především špatnou zkušeností, neúspěšností při školní práci, ponižováním v kolektivu.

Nesebevědomé děti nemají úctu ani k sobě sama. Vidí se jako hloupé, nezajímavé, ošklivé a slabé. Tím, že se vlivem své neschopnosti se prosadit, submisivitou a úzkostností setkávají s negativní reakcí okolí v různých vrstevnických

skupinách, se posiluje jejich přesvědčení, že problém je v nich samých a že si nic lepšího nezaslouží.

Děti, které mají vyšší sebevědomí, než jaké jsou jejich možnosti a schopnosti, pak zase často svádí své nezdary na druhé a na okolnosti. Mají pocit, že se jim křivdí.

Úspěch v kolektivu záleží také na míře ochoty se podřídit. Rozumná míra kompromisu je nutná. Vlivu, tlaku kolektivu je však možné podlehnout, bez ohledu na popření svých zásad a přesvědčení, jen proto, že je to snadnější, než se pouštět do boje s přesilou a dostávat se do konfliktu. Obstát může jen silný jedinec, protože boj mnohdy znamená vyloučení z kolektivu. I snaha zařadit se do kolektivu má své meze.

Potíže s působením v kolektivu mívají také silné individuality, které se výrazně liší od ostatních.

Někdy za úspěchem i neúspěchem v kolektivu stojí silná touha vyniknout za každou cenu.

Mezi přednostmi, které všeobecně dětský kolektiv kladně hodnotí, náleží kamarádství, pravdomluvnost, čestné jednání, odvážné chování, upřímnost, smysl pro legraci. K nejvíce opovrhovaným nedostatkům patří zbabělost, lhaní, nedodržení daného slova, zrada.

Povaha

Povaha je ve větší míře ovlivněna genetikou, dědičnými sklony. Jinak přijímá kolektiv osoby optimistické, veselé, pozitivní a jinak pesimistické, smutné, negativní, jinak flegmatické a jinak cholerické, extroverty či introverty, otevřené nebo uzavřené osoby. Každému je ve shodě s jeho povahou přiznána i odlišná role. Všechny mají v kolektivu nezastupitelnou úlohu. Čím pestřejší skladba je, tím se kolektiv více doplňuje, snadněji se vyvíjí, rychleji jde dopředu. Problém může někdy nastat, střetne-li se více jedinců se stejnou povahou.

Psychická zralost – sociální vyspělost

Neopominutelným faktorem zařazování se do kolektivu je psychická zralost jedince. Dítě, které není zralé po psychické stránce, nezvládá zátěžové situace. Není

schopné adekvátně svým schopnostem plnit úkoly, řešit problémy, zvládat učivo. Chová se proto jinak. Je plačtivé, lítostivé, vztahovačné, někdy naopak neposlušné, roztěkané, vzteklé, neschopné zvládat výbuchy hněvu, ale i radosti, neschopné se soustředit potřebnou dobu a v náležitě míře.

Hodně záleží i na psychickém stavu. Špatný psychický stav dětí je obvykle spojený s krizovou situací v rodině, s nezvládnutím úkolů, selháním, neschopností řešit svou situaci. Vyznačuje se bezvýchodností situace, ve které se dítě ocitlo a nemožností ji řešit svými vlastními silami. Může jít o přechodný stav, když se zdroj traumatu odstraní, nebo může přejít v trvalé psychické potíže, zůstane-li situace nezměněna.

Intelligence

Také intelligence sehrává významnou úlohu v postavení člověka ve společnosti a tím i k úspěšnosti působení v kolektivu.

Důležitá je celková úroveň intelligence – vyjádřená obvykle úrovní obecného rozumového nadání. Ani vysoké IQ samo o sobě ale není ještě zárukou úspěšnosti. Důkazem toho jsou problémy lidí s velmi vysokým IQ, které se nedokáží prosadit v kolektivu svých vrstevníků a kterým paradoxně jejich odlišnost způsobuje velké problémy. Společnost jim často přisuzuje i roli outsiderů.

Naopak lidé, kteří nebyli ve škole příliš úspěšní, mohou v praktickém životě lépe uspět. I úspěšní manažeři a podnikatelé často pocházejí právě z řad průměrných a špatných studentů.

Inteligenci má hodně lidí spojenou pouze s výškou IQ. To však není jediné její měřítko. Je to soubor celé řady schopností. Dnes se stále více hovoří o tzv. emoční inteligenci, která je významným aspektem schopnosti úspěšného života ve společnosti. Neschopnost v cítění se do problémů jiných lidí, absence citu, špatná komunikace mívají za následek neúspěšnost v praktickém životě.

Na vzdělávacích zařízeních, předškolními počínaje, se musí požadovat respektování skutečnosti, že jsme různě vybaveni schopností učit se. Vliv na to mají genetické dispozice, architektura mozku, chemické procesy probíhající při činnosti mozku a v neposlední řadě i prostředí, v němž dítě vyrůstá.

Školní výkon

Obdobné je to i se školním prospěchem. Většího uznání ve školním kolektivu dosahují děti s lepším prospěchem. Ale ani tady to není pravidlem.

Rozumové schopnosti nejsou v dětské populaci bohužel rozloženy rovnoměrně. Nejvíce je těch, jejichž výkonnost je průměrná, méně je těch, kteří jsou nadprůměrně nebo podprůměrně nadaní, a malý zbytek připadá na ty, kdo mají nadání vysoce nadprůměrné nebo naopak hluboce podprůměrné či defektní. Zastoupení těchto jednotlivých kategorií je celkem stálé, takže musíme přijmout jako nutnou, i když ne milou skutečnost, že ne všechny děti se mohou všemu stejně rychle a stejně dobře naučit. Pokud je dítě nedostatečně nadané, velmi těžce to nese a prožívá - stejně jako jeho rodiče. Na dobrém školním prospěchu záleží dnes rodičům mnohem více než kdykoliv dříve a záleží na něm i dítěti samotnému. Znamená to však zpravidla, že vzdělávací nátlak školy a rodiny se tu spojuje a stupňuje tak, že pro dítě méně nadané se stává sotva únosným. Ze samé dobré snahy, aby se dítě učilo více a lépe, dosáhneme pak toho, že nepracuje ani na úrovni svých schopností a proti nepřiměřenému nátlaku vynalézá všechny možné obranné taktiky a praktiky. Dítě ve škole neúspěšné je dnes především ohroženo opakovanými prožitky nezaslouženého neúspěchu, pocity nedostatečnosti a méněcennosti. Výsledkem je, že nemáme ve škole jenom dítě se sníženou inteligencí, ale dítě s odporem ke škole, k učení a často i k ostatním lidem a ke společnosti jako takové. Pokud je jejich neúspěšnost spojena s ponižováním, pokud trpí i důstojnost dítěte, je to první krok k vybočení ze společnosti, ke kriminalitě.

Jestliže dítě učivo trvale nezvládá, dochází k charakterovým změnám s poruchami chování, neurotismu atd.

U školsky neúspěšných dětí vždy záleží na tom, zda má dítě oporu v rodině, která mu pomůže neúspěch zvládnout.

Děti, jejichž školní prospěch je uspokojivý, jsou mnohem více motivovány k práci, úspěch je žene dopředu. Tím jsou i spokojenější a v důsledku svého sebevědomí mají i vyšší předpoklad uspět v kolektivu.

Školní výkon můžeme vymezit jako úroveň či kvalitu osvojování si školních znalostí a dovedností žáka. Je-li uspokojivý, žák prospívá, v opačném případě hovoříme

o neprospěchu. Úspěšnost výuky a její kritéria v oblasti individuálního školního výkonu jsou podmíněny aspekty zdravotními, psychologickými a pedagogickými.

Tělesný vývoj – pohybové nadání, motorická zručnost

Ve škole, při dětských hrách v ostatních dětských kolektivech převládají hry pohybové, založené na principu soutěživosti. V mladším věku patří k běžným dětským hrám, ve starším věku umožňují různé předvádění na efekt, příležitost k navázání kontaktu mezi chlapci a dívkami. Zvláště v chlapeckých kolektivech jsou brány velice vážně a vnímány jako podstatné měřítko úspěšnosti. Kluci mají sklon k přehánění a přepínání tělesných výkonů.

Děti, které pohybově druhým nestačí, jsou víceméně vylučovány z účasti na životě dětského kolektivu a na hodnotách, které dětská společnost svým členům nabízí. Pocit méněcennosti, nebylo-li výchovné vedení dost taktické, se může projevit nevhodným chováním - neúčelnými, nevhodnými kompenzacemi. Může to být předvádění se, snaha upoutat k sobě pozornost za každou cenu, koupit si přízeň ostatních, provokace, zlomyslnosti apod.

Obdobné je to se zručností a šikovností.

Fyzická síla

Nezanedbatelným faktorem je také fyzická zdatnost. Vždy, když děti řeší své spory ještě pomocí síly, vítězí obvykle ten silnější. Především u chlapců je fyzická síla důležitým měřítkem jejich schopností. Silnější často získává převahu a vynucenou autoritu. Právě ze silných jedinců se často rekrutují vůdcové.

Přílišné vystavování síly na odiv je zástupným problémem nedostatku vlastního sebevědomí, neschopnosti uplatnit se jiným způsobem. Často přechází do zlosti, vzteku, násilí a agresivity. Úzce souvisí s uměním ovládat se. V poslední době je sklon k násilí u dětí spojován s vlivem filmu, televize a videoher. Ten je sice nepopiratelný, ale je až druhotnou příčinou. Tou první je nedostatek lásky.

Zdravotní stav, zdravotní postižení

Významným činitelem majícím vliv na uplatnění v kolektivu je také zdravotní stav. Špatný zdravotní stav nese s sebou mnoho omezujících činitelů ve vztahu k činnostem, které v kolektivu probíhají. Záleží na míře a druhu omezení, handicapu. Právě k handicapovaným dokáží být druhé děti neskutečně krutí, vědomě i nevědomě, z nedostatku taktu, který bývá dětem ještě cizí, nebo z uplatnění převahy nad slabším a možností snadného vítězství. Bohužel stále více je krutost projevem naprosté absence citu a naprosté podlosti.

Velmi postižené děti se vlivem vydělení ze společnosti dětí pohybují hodně ve společnosti dospělých. To má pak za následek jejich chování, které lze charakterizovat vyjádřením „starý - mladý“. Některé rezignují na své postavení a příliš se uzavírají do své vlastní ulity nepřístupnosti, do vlastního světa snů a fantazie. Jiné naopak ve větší míře než ostatní touží po úspěchu. Toto přání jim dává obrovskou sílu, kterou potřebují pro svou seberealizaci. Je s podivem, co dokáží. Ostatním nezbyvá než smeknout. Vlivem handicapu mohou dát tak často vyniknout svému talentu, který by za normálních okolností mohl zůstat neodhalen.

Handicap u jedinců, kteří se nedokáží zcela vyrovnat se svým postižením, může ovšem také negativně ovlivnit jejich povahu. Protože okolí k nim bývá často zlé, chová se k nim přehlíživě, vyvolává to u nich pocit křivdy a tím pak i oni mohou zákonitě dojít k tomu, že se nechovají hezky k těm, kdo jim ubližuje. Jednoduše se mstí a závidí.

Vzhled

I to, jak dítě vypadá, hraje v kolektivu velkou roli, především u dospívajících. Za svůj nehezký vzhled jsou často terčem výsměchu. Těžké to proto mají například děti obézní, které se často stávají předmětem nářeků a výsměchu. Ale nejen ty – v podstatě všichni, kdo nějakým způsobem vybočují. Někdy stačí obyčejné brýle, jindy velký nos nebo uhrovitá tvář apod. Hlavně dívky přikládají svému vzhledu nadměrnou důležitost a domnívají se, že právě to, jak vypadají je příčinou jejich úspěchu nebo nezdaru.

Děti hezké to mají sice zdánlivě jednodušší. Díky vzhledu se třeba těší i větší oblibě u učitelů. Ale tato zdánlivá výhoda má i svá úskalí. Bývají též předmětem velké

závisti. Většinou nechápou, proč se k nim ostatní tak chovají, a i ony tak paradoxně jsou trestány za svůj vzhled a mohou z toho být nešťastné.

Vzhled ovšem hodně souvisí se sebevědomím dětí. Ty hezčí mívají sebevědomí obvykle vyšší a tím se i lépe dokáží prosadit. Ne tak díky vzhledu, ale především kvůli svému sebevědomí získávají převahu nad ostatními.

Je ovšem přirozené, že především v období puberty bývá vzhled často nejpodstatnějším důvodem úspěšnosti u vrstevníků opačného pohlaví.

Pohlavní vyspělost

Se vzhledem úzce souvisí pohlavní vyspělost. Ta je individuální, a ač neovlivnitelná z vnějšku, ovlivňuje chování jedinců, a tím i jejich působení v kolektivu. Tam, kde je nástup puberty časnější, dochází k výrazným změnám v chování dříve, často za nepochopení ostatních. Brzy vyspělá dívka se těší velké pozornosti chlapců i závisti druhých děvčat, někdy musí čelit vulgárním narážkám. Tam, kde se pohlavní dozrávání zpozdilo, může být zase ještě dětinsky naivní chování příčinou odsudku.

V tomto období dochází u dětí jednak ke snaze vyniknout, zviditelnit se, upoutat pozornost za každou cenu, uspět ve skupině z jiného hlediska, než tomu bylo dosud. A tak se dopracují třeba k modrým vlasům, pearcingu, tetování, dredům – vše pod vlivem módy. Někdy se naopak musí podřídit diktátu většiny – co má jeden, musí mít i druhý – viz rifle, botasky, ale i kouření, pití alkoholu, drogy ... Jsou též více vzdorovití, hluční, odmítají některá zažitá pravidla, bouří se proti autoritám, kritizují chování dospělých.

Příčinou obtíží v kolektivu může být již od dětství i jiná sexuální orientace, která je příčinou odlišného chování ve srovnání s ostatními. V době uvědomování si své sexuální odlišnosti potom zdrojem depresí, traumat, ztráty jistot, vyřazování se z kolektivu, příčinou nepochopení jejich chování dospělými, i posměchu spolužáků.

Sociální postavení, původ

Úspěšnost prosazení se v kolektivu dětí často souvisí s jejich sociálním postavením. Odráží se tu společenské postavení rodičů - příslušnost k určité společenské třídě nebo skupině.

Děti ze sociálně znevýhodněného prostředí mají velkou nevýhodu.

U sociálně slabých se týká především většinou málo podnětného prostředí, ve kterém vyrůstají. Kvůli tomu, ačkoli nemusí být nutně hloupé, mívají obvykle menší slovní zásobu, malý celkový přehled, projevují se u nich nedostatky v pojmové oblasti, mají méně zážitků, jiné zkušenosti, odlišné návyky. Jejich okolí bývá tvrdší, hrubé. Setkávají se ve větší míře se sociálně patologickými jevy, jako je kriminalita, alkoholismus, drogy, násilí atd. Tyto vzorce chování, kterými jsou obklopeny, potom pochopitelně napodobují. V nejnižší vrstvě dnes nejsou ojedinělé ani případy chudoby.

Velkým fenoménem, kterému se přikládá velká váha, jsou majetkové poměry. Tím, že se sociální rozdíly prohlubují, zvyšují se také rozdíly v materiálním zázemí jednotlivých dětí. Nejmarkantnější rozdíly jsou ve velkých městech. Majetku přikládají děti, stejně jako jejich rodiče, velký význam. A tak nebývá tzv. „in“, kdo nevlastní mobilní telefon, počítač, MP přehrávač, značkové oblečení, nejezdí na dovolenou k moři či na hory, nemá domeček pro barbíny a jiné módní výstřelky apod. Děti, jejichž rodiče jim nemohou dopřát stejné zaopatření, se cítí ošizené. Viní své rodiče, nebo se bouří vůči těm, kterým se dostává. Závidí svým spolužákům.

Odměnu v podobě neúměrně velkého množství materiálních statků i peněz dostává stále více dětí bez ohledu na zásluhy, bez jakékoli námahy. Mnohdy zastupují jen nedostatek času a lásky od rodičů. Potom ani vztah k těmto věcem a penězům není dobrý a neváží si jich. Tyto děti si kupují přízeň svých kamarádů pomocí peněz rodičů. Nechápu ani, proč jiní je nemají, a obviňují je z neschopnosti. Žijí v jiných majetkových poměrech, jiné ani neznají a nedokáží se vžít do situace méně majetných nebo s nimi soucítit.

Pochopitelně nelze tento problém zevšeobecnit, neplatí zdaleka pro všechny. Většina problém chápe dobře a je s ním vyrovnaná. Skromný a štědrý může být bohatý, chudý zase neskutečně lakomý.

Děti též bohužel příliš často vidí, že majetní lidé, bez ohledu na svůj charakter, jsou společností obvykle kladně hodnoceni a mají vysoká postavení, dostává se jim velké pozornosti v médiích. Nebo se setkávají s opačnou povahou - přílišnou závistí směrem k lidem úspěšným a bohatým.

Etnická a rasová odlišnost

Mezi sociálně znevýhodněné postavení náleží též příslušnost k jinému etniku nebo rase než k té, kterou představuje majoritní společnost.

Ať už se jejich příslušníci liší antropologickými nebo povahovými rysy, způsobem života, zvyky, kulturou, oblékáním, uznáváním jiných hodnot, odlišnou stupnicí a škálou hodnot, vždy budou více či méně jiní. A právě jejich jinakost s sebou nese mnoho problémů se zařazením se do většinové společnosti. Záleží i na míře přizpůsobitelnosti, schopnosti asimilace. Může být zapříčiněna objektivními skutečnostmi, nepochopením, nebo jen nenávistí vedenou problémy a neúspěchy většinové společnosti, mindráky jednotlivců i celých skupin, které se snadno svalují pochopitelně na příslušníky minorit.

Dítě takovému jednání nerozumí. Nechápe je. Cítí se ukřivdění, což následně může vést k jeho zlobě a snaze o odplatu. Tím často dochází ke střetům a konfliktům.

2.3.3 Specifické faktory vztahující se k romské problematice

Jazykové problémy

Základním předpokladem pro úspěch ve vzdělávacím procesu je dobré zvládnutí vzdělávacího jazyka. To je u romských dětí nedostatečné, především důsledkem bilingvismu. Doma se mluví romsky nebo špatnou češtinou, případně slovenštinou. Podstatně chudší je proto jejich slovní zásoba – počet slov, které dítě aktivně užívá nebo jim pasivně rozumí. Vyjadřovací schopnosti malých Romů jsou tím značně sníženy, stejně tak jako porozumění výkladu, textu. Mnohdy ani nemusí dobře pochopit příkazy k tomu, co a jak mají udělat. Tím je výrazně snížena jejich schopnost komunikace.

Málo podnětné prostředí

Většina romských dětí se pohybuje v ustáleném malém okruhu lidí, ve stále stejném prostředí. Během svého dětství, vyjma školy, nemají možnost poznat různá jiná prostředí. Jejich okolí jim nabízí jen malý a stále stejný okruh podnětů, zážitků. Tím se jejich obzory snižují. S mnohými věcmi, se kterými se ostatní děti dostávají běžně do

kontaktu, se vůbec nesetkají a neznají je, nebo jen zprostředkovaně přes televizní obrazovku.

V této době je již vědecky prokázáno, že děti z podnětově bohatého prostředí získávají větší přehled, mají více znalostí, jsou chytřejší a snáze dosahují vyššího vzdělání.

Dítě se stejnými schopnostmi, které bude vyrůstat v prostředí chudém na podněty, je bržděno ve svém rozumovém vývoji a jen těžko může tento deficit později dohnat.

Nedostatek pozitivních vzorů

Napodobování chování dospělých je jedním z hlavních způsobů, jak se dítě učí. Bohužel, mladí Romové mají doma nedostatek pozitivních vzorů. Většina rodičů je doma a nepracuje. Stejně to bývá i v jejich okolí. V prostředí, kde tráví většinu svého volného času, se často setkávají spíše s negativními příklady chování - zahálka, alkohol, pouliční kriminalita, vulgární chování, drogy apod. Jejich zábava se omezuje na sledování televize a na pobyt venku ve skupině romských dětí a mládeže. Děti vidí své rodiče zlomené a bez jakýchkoliv iluzí o společnosti, v níž žijeme. Chybějí autority, kterých by si malí Romové vážili. Bezprostřední okolí bydliště - ulice - je jejich domovem. Vzorem jim bývají často starší kamarádi.

Mladší děti napodobují velmi často, ale neuvědoměle, jsou vedeny jen citem. Proto je důležité, aby se na ně působilo kladnými příklady, protože nedovedou rozlišit, co je správné a co nesprávné, a velmi často a snadno napodobují i věci nevhodné.

U starších dětí se čím dál více spojuje napodobování s uvědomělostí, která nakonec vede k odmítání chování, které považují za nesprávné. To však neznamená, že se nedají strhnout špatnými příklady, především tehdy, pokud se s nimi běžně setkávají.

Vztah – dítě-rodiče

V romských rodinách je zavedený řád. Muž je hlavou rodiny a děti ho poslouchají. Děti jsou pro Romy doslova radostí života. Značný je důraz na početnou populaci zajišťující uchování rodu. Respekt k rodičům a silná vazba na rodinu jsou velkými romskými hodnotami. Děti poslouchají své rodiče a stále se vrací do rodiny.

Mezi dětmi a rodiči je silnější citovější pouto, než tomu bývá u nás. Málokdy děti svým rodičům odmítají nebo odsekávají, jak jsme tomu zvyklí my.

Romská komunita je mnohem svobodomyšlnější a taková je i výchova v rodině. Rodiče mají přirozenou autoritu a nemusejí se jí domáhat prostřednictvím trestů a zákazů. Ve škole pak děti inklinují k revoltě proti zaběhnutým výchovným metodám.

Romské děti v jejich projevech téměř nikdo neomezuje. Pokud ano, tak jen minimálně. Většinou mají naprostou volnost pohybu. Nejsou vedeny tak přísně jako ostatní děti. Jsou jen minimálně usměrňovány, napomínány, trestány.

Svět dětí a dospělých není nikdy oddělen a jednotlivé generace v romské rodině nejsou vůči sobě v opozici, ale tvoří vše společně. Dospělí dítě respektují a dítě respektuje je.

Dobře vychované dítě má svou rodinu v úctě. Romské dítě se učí tím, že se plně účastní společenského dění v rodině i komunitě a napodobuje starší členy.

I v dnešní době je třeba si uvědomit, že velmi pozitivním přínosem romské rodiny pro rozvoj osobnosti dítěte je pevné rodinné citové zázemí, které pro romské děti představuje často jedinou jistotu v okolním sociálním prostředí.

Tradiční rodina

Pro Romy je typická velká vzájemná soudržnost rodiny. Rodina pro Romy znamenala téměř vše, protože uspokojovala základní životní potřeby jejích členů. Romové byli při kočování na okolní společnosti zcela nezávislí, ale uvnitř rodiny byli na sobě naopak závislí beze zbytku. Rodina byla zdrojem obživy, měla funkci vzdělávací (chlapci se učili v rodině řemeslu, dívky starat se dobře o děti a o manžela) a také funkci ochrannou. Jedinec Rom se v minulosti mohl spolehnout jen na dvě věci - svou rodinu a společenství, nikde jinde nemohl sám existovat, jinak nemohl přežít, nikdo jiný mu nepomohl, o nikoho jiného se nemohl opřít. To platí ve velké míře i dnes, proto zde vznikla tak silná fixace na rodinu. Nejhorším trestem bylo a mnohde stále je vyloučení ze své komunity. Rodina je hlavní zákon. Ostatní zákony jsou až druhotné.

Radost i smutek jednotlivce je zároveň radostí a smutkem celé rodiny, stejně jako úspěch i nezdár, problém, spor apod. - vše je sdíleno a řešeno uvnitř rodiny.

Nedostatky, přestupky svých členů kryjí, nenechají do nich zasahovat cizí - nespolupracují proto ani s policií. Často jsou trestáni dvakrát - podle normálních zákonů a ještě podle svých.

V romské rodině se všichni členové vzájemně podporovali a pomáhali si. Romská rodina tedy zajišťovala ochranu sociální (nikdo nezůstal sám, o všechny bylo postaráno), psychologickou (veškeré problémy se řešily společně) i ekonomickou (poskytovala obživu pro všechny).

Pro romskou rodinu bylo nemyslitelné dát děti do dětského domova nebo rodiče do domova důchodců. Romští rodiče dokonce odmítali posílat své děti do internátů, kde by byly bez dozoru a bez pomoci rodiny.

Role mezi mužem a ženou v romské rodině byly uspořádány odlišně, než jak tomu bylo u nás. Žena musela zabezpečit celou domácnost. Spočívala na ní i výchova dětí. Navíc musela obstarat také jídlo i oblečení pro celou rodinu – jakýmkoli způsobem. Byla to ona, kdo po ekonomické stránce zajišťoval chod rodiny.

Romský muž byl navenek i uvnitř hlavou rodiny, nositelem a ochráncem prestiže rodiny, rozhodoval a nesl odpovědnost za rodinu. V mnoha rodinách byl výdělek muže pouze příležitostný.

Rodina posilovala svoji prestiž počtem narozených dětí. Přednost byla dávana tradičně chlapcům, pro jejich roli ochrannou, pro jejich sílu. Děvče bylo hlavně pro matku vítanou pomocnicí do domácnosti. Nejstarší dívka se většinou starala o mladší děti. Každé další dítě bylo vřele vítáno. Výchovu dětí měla na starosti především matka, ale o dítě se starali i ostatní členové velkorodiny. Romské děti vyrůstaly obklopeny třemi, někdy i čtyřmi generacemi v soudržném a okolnímu světu uzavřeném společenství.

Díky tomu, že byli Romové tolik orientovaní na svou rodinu a mladí bydleli pohromadě se staršími členy rodiny, nacházeli staří lidé uplatnění při výchově vnoučat. Staří lidé byli respektováni. Jejich názory měly velkou váhu a nikdy nebyli zatracováni jako nepotřební členové rodiny nebo dokonce přítěž. Mladší k nim chovali velkou úctu.

Romové milují velkou společnost. Rádi společně oslavují. Dodržují tradiční obřady – svatba, pohřeb, narození dítěte apod.

Specifické povahové vlastnosti

Romové žijí každý den naplno, nepřikládají váhu budoucnosti. I v dospělosti jsou často jako děti. Mají úžasnou schopnost radovat se z každé vteřiny, žít přítomností. Těší se z toho, že teď mají co jíst a teď se mají dobře. Takže si říkají: buďme šťastní a netrapme se tím, co bude potom, za rok nebo za 5 let. Momentální situace je jim vždy nejbližší.

Kdysi mívali velmi kladný vztah k přírodě. Byli jejími dětmi. Tento rys se s jejich přesídlením do měst vytratil, i když ne zcela. Dodnes tráví hodně času venku.

Nemluví veřejně o svém soukromí nebo intimních věcech.

Mezi jejich další specifické povahové vlastnosti patří:

- vznětlivost - jsou lehce vznětliví
- hádavost (souvisí se vznětlivostí) - lehce dojdou ke sporům, i mezi sebou; hádky se řeší v kolektivu, jsou hlučné, doprovázené často fyzickým napadáním
- někdy též urážlivost a vztahovačnost - citlivost ve vztahu ke svému romství, etnickému původu – stálý pocit ukřivdění
- velká až přehnaná emocionalita, citovost - emocemi a dojetím se mezi Romy nešetří - hlasitý pláč, bujaré veselí, vztek – křik
- menší schopnost sebekontroly, ovládání se
- jsou veselí, družní, společenští – v rámci své komunity
- nemají pevnou vůli; ve svém snažení nedokáží vytrvat; charakteristická je nestálost až určitá nezodpovědnost
- mají sklony ke lhaní - alespoň ve vztahu k vnějšímu okolí
- temperament - pověstný je romský temperament, který se dá jen těžce zkrotit
- většinou jsou také pohybově nadaní a manuálně zruční
- hlavně děti jsou velmi živé, neposedné, hyperaktivní; nedokáží se dlouho a dobře soustředit, jsou roztěkané
- pověřivost – věří v různé tradované pověry

Jako problematický se jeví jejich vztah k materiálním věcem. Nešetrně s nimi zachází, jako by si jich někdy nevážili. Špatný je vztah k veřejnému majetku a k majetku druhých.

Špatné materiální zázemí

Chudoba některých romských rodin je přímo alarmující. Romští rodiče nemohou dětem dopřát to, co má většina ostatních dětí. Finanční nedostatečnost se váže především na podnětově chudé prostředí.

Rodiče svým dětem nekoupí ani potřebné školní pomůcky. Nemohou zaplatit např. školní výlety. Peníze mohou být i důvodem neposílání dětí na různé mimoškolní akce. Špatné oblečení některých z nich bývá terčem výsměchu druhých dětí. Špinavé a roztrhané je vidět jen u zlomku z nich.

Mezi Romy jsou však v tomto ohledu velké rozdíly. Velká část z nich chodí velmi pěkně a moderně oblečena. Mobily jsou samozřejmostí.

Problematické sociální zázemí

Romské prostředí je hlavně v poslední době spojeno také s prostředím, kde se děti běžně ve velké míře setkávají s alkoholismem, násilím, prostitucí, drogami, kouřením a kriminální činností - převážně krádežemi. To jim často dává pocit, že takové jednání je normální, v podstatě jsou na něj zvyklé.

Nedostatečné sebevědomí

Se špatným sociálním postavením souvisí i malé sebevědomí romských dětí. Většina z nich má jen malé ambice, především pokud se týká jejich dalšího profesního uplatnění a životních cílů.

Stranění se kolektivu

Romské děti se většinou již v mateřské škole samy vydělují z kolektivu. Kamarádi nejvíce zase s Romy, dokonce i přes snahu pedagogů, kteří se snaží je z této izolace dostat ven. Stranění se kolektivu je asi důsledkem nedůvěry.

Nedostatečná kázeň

Romské děti v jejich projevech téměř nikdo neomezuje. Pokud ano, tak jen minimálně. Většinou mají naprostou volnost pohybu. Nejsou vedeny tak přísně jako ostatní děti. Jsou jen minimálně usměrňovány, napomínány, trestány. Protože žijí ve větších rodinách, hlučnost je brána jako běžný doprovodný jev života. Z našeho pohledu jsou příliš živí a hluční. Chvíli neposedí. Nedokáží se soustředit. Jsou hodně roztěkaní.

Přehlédnout nelze velkou vulgaritu, nadávky, a to i u dívek. Spory jsou zvyklé řešit pomocí síly, často se proto perou.

Obrovský zlom v chování směrem k horšímu u romských žáků nastává s příchodem puberty.

Směrem k problémové části dětí a mládeže lze říci, že nezletilci si často myslí, že jim všechno projde, což je bohužel často pravda. Mají pocit beztrestnosti. Nechtějí se přizpůsobit většinovému vzorci dobrého chování. Odpouštět lumpárny přece nelze jen proto, že je někdo jiný - tudy cesta k nápravě nevede. Každý, včetně dětí, musí být odpovědný za své činy a musí si své odpovědnosti být vědom, musí k ní být veden.

Špatná příprava na vstup do školy

Mateřská škola plní především socializační funkci. Má významnou úlohu jako doplnění rodinné výchovy a zvláštní význam má pro děti ze znevýhodněného sociokulturního prostředí.

Důležitost předškolního vzdělávání je dána nutností dovést dítě k tomu, aby v průběhu docházky do mateřské školy získalo věku přiměřenou fyzickou, psychickou i sociální zdatnost. Děti se rozvíjejí především na základě praktické zkušenosti, přímými zážitky a prožitky, učí se komunikovat s vrstevníky, navazují přátelské vztahy, osvojují si základní hygienické návyky, volí a nesou si následky svého jednání.

Pro romské děti je důležitost mateřské školy také dána tím, že se naučí komunikaci v nemateřském jazyce a komunikaci s neromskými dětmi.

Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, hlavních životních hodnot a mezilidských vztahů. Dále vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělání. Pomáhá rovněž vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základní školy a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se zvláštními vzdělávacími potřebami.

Jen velmi malé procento romských dětí však mateřskou školou prochází. Počet romských dětí v mateřských školách v posledních letech ještě klesá. Důvody jsou jednak ekonomické - poplatky za předškolní výchovu v MŠ, jednak rodiče necítí potřebu děti do školky posílat.

Romské matky své děti do mateřské školy dávat nechtějí, neboť jsou přesvědčeny, že se o ně postarají lépe a navíc jsou většinou nezaměstnané, tak ani nemají důvod se svých dětí „zbavovat“.

Malí Romové nejsou ze svého prostředí dobře připraveny na nástup do školy. Velmi vážným problémem je jak neznalost jazyka, tak často i neznalost základních společenských a hygienických zvyklostí, které v majoritní společnosti ovládají i mnohem menší děti.

Možným řešením absence romských dětí na předškolním vzdělávání je zřízení tzv. přípravných tříd. Úkolem přípravných ročníků je připravit děti k bezproblémovému nástupu do povinného vzdělávacího procesu počínajícím první třídou základní školy. Přípravné třídy jsou v České republice zřizovány řediteli základních nebo mateřských škol od roku 1995 a nezapočítávají se do povinné školní docházky.

V přípravných třídách se kompenzují symptomy opoždění v předškolním období příznivějším způsobem, než by bylo opakování ročníku na základní škole.

Absence domácí přípravy

Domácí příprava romských žáků je nedostatečná. Problémy mají se splněním domácích úkolů. Doma jim nemá kdo poradit, protože sami rodiče neumějí dětem

pomoci. Většinou se ani nestarají, zda děti úkoly mají nebo ne. Nedostatečná příprava na vyučování je i jednou z příčin špatných školních výsledků. Také s nošením školních pomůcek mají děti problémy. Rodiče jim je neobstarají a děti samy si je nemohou opatřit. Jsou potom trestány za něco, za co nemohou.

Rasové předsudky

Předsudky jsou takové postoje, ve kterých převládá rozumovými argumenty nepodložená složka. Při posuzování ignorují předsudky objektivní kritéria. Jsou obvykle zaměřeny proti někomu a něčemu bez přesvědčivých, logických argumentů. Iracionální základ předsudků je často historicky podmíněn (např. vůči určitým rasám, společenským třídám apod.) a přebírá se bez náležitého kritického prověření. Předsudky také často vznikají neopodstatněným zobecněním, když se jedna špatná zkušenost zobecní a vzniknou předsudky proti celku.

S rasovými předsudky se romské děti střetávají brzy, školní prostředí nevyjímaje. Dostávají se do konfrontace s tou či onou formou nenávisti. Ať už je to jenom to, že s nimi spolužáci nechtějí sedět v lavici nebo se chytit za ruku. Výjimečné nejsou ani slovní narážky, posmívání, nadávky, urážky či otevřené slovní útoky. Mnohde se objevují již i fyzické ataky.

Malý český rasismus začíná v útlém věku, kdy z úst dětí, neboť ty ještě podle všeho ještě nevědí, co činí, znějí nadávky zcela nepřiměřené nevinnosti jejich věku.

Bohužel dnešní děti projevují málo tolerance vůči romskému etniku. Většinou jen slepě papouškují názory dospělých.

Špatný prospěch

Neúspěšným dětem se ve škole dostává méně pozitivní motivace, o to více se pak setkávají s tresty, výčitkami či zahanbujícími poznámkami. Převážná většina romských dětí je při školní práci málo úspěšná. Ostatními dětmi jsou brány jako hloupé nebo lépe řečeno ne tak chytré. To jejich postavení velmi komplikuje.

Absence ve škole

Jako problematická se jeví zvláště v poslední době docházka do školy. Rodiče děti omlouvají bez zjevného důvodu pro nepřítomnost ve škole. Docházka je u většiny velmi sporadická.

Tato skutečnost jim již v nižších ročnících způsobuje velké mezery ve zvládnutí základního učiva, dochází k výukovému deficitu. Ve vyšších ročnících není pak na čem stavět. U slabších dětí to může být i důvodem k propadnutí nebo přeřazení do zvláštní školy. Pokud dítě postoupí dál, má se zvládnutím učiva problémy a je nešťastné, není schopné samo plnit zadávané úkoly. Ve škole se mu nelíbí, což je zase jeden z důvodů, proč tam nechce chodit, a když nemusí, tak také nejde.

Malé vzdělání rodičů

Většina dospělých Romů žijících v České republice má jen základní vzdělání, často nedokončené, případně dokončila povinnou školní docházku na zvláštní škole. V nejstarší generaci Romů najdeme i negramotné.

Tito dospělí Romové nemohou svým dětem pomáhat při učení a rovněž je v předškolním věku na školu nemohou dostatečně připravit. Velká část dospělých Romů měla ve škole sama problémy a nezískala k ní pozitivní vztah. Svou negativní zkušenost přenáší na své děti a ty už do první třídy přicházejí často se strachem a nechutí.

Dospělí Romové pak zpravidla neměli možnost ve škole nabyté vzdělání využít v praktickém životě, a proto jim nepřipadá důležité. V současné době mnoho mladých Romů po ukončení povinné školní docházky nezískalo práci a zůstalo na sociálních dávkách. Také tito nezaměstnaní Romové ve školním vzdělání často žádný smysl nevidí.

Negativní vztah Romů ke vzdělání, ke škole

Jedním ze základních problémů romské komunity je podceňování vzdělání. Základní vztahy a postoje dětí ke vzdělání ovlivňují především rodiče. Vzdělání nepředstavuje pro většinu romských rodin hodnotu, o niž by bylo třeba usilovat.

Postoj romských rodičů k práci ve škole je zpravidla spíše negativní až nepřátelský. Romové vnímají školu často jako nástroj represe – nutné zlo, jemuž se vyhýbají. Odráží se zde i nepřijetí romských žáků spolužáky, která může působit nepříznivě na postoj romských žáků ke škole.

Výsledkem je nezáměr romských dětí o školu, absence jejich domácí přípravy na vyučování, což je jednou z příčin nedostatečných znalostí romských žáků, jejich negativního hodnocení, nespokojenosti žáků ve škole a záškoláctví.

Také škola má své vzdělávací principy, z nichž podle názorů učitelů nelze ustoupit. V této složité situaci by to ale měla být škola, odkud by měla vycházet iniciativa a pozitivní kroky, přičemž je třeba si uvědomit, že proces vzájemného sblížení bude dlouhodobý a obtížný.

Vztah romských rodičů ke vzdělání má své historické kořeny. Dříve bylo vzdělávání zajišťováno výhradně rodinou. Děvčata se učila od svých matek a synové od svých otců. Řemesla, znalosti, zkušenosti, způsob obživy byly předávány z generace na generaci a Romové nikdy nevyhledávali pomoc majoritní společnosti při procesu vzdělávání.

Výchova v romské rodině je charakteristická svou emocionalitou a zároveň neschopností rodičů učit děti něčemu více, než je nezbytně nutné.

Romští rodiče na jedné straně počítají s tím, že se škola o jejich děti postará a přebere za ně plnou odpovědnost, a na druhou stranu se rodiče často domnívají, že škola stejně děti nic nenaučí. Tento demotivující přístup rodičů ke škole se pak negativně odrazí i na přístupu romských dětí ke vzdělání. Demotivaci Romů ke vzdělání často způsobuje následná diskriminace při přijímání do práce nebo pocit, že škola jim dítě „odcizí“.

Stěžejní je, aby rodiče pochopili význam vzdělávání svých dětí a vedli je k tomu. Pokud rodiče budou přesvědčeni o nezastupitelném postavení školy v životě jejich dětí a pokud dojde k nalezení vzájemného pochopení a úcty všech zúčastněných stran (rodičů, dětí, učitelů), změní se pak také vztah Romů ke škole.

Velká část romských rodičů absolvovala sice školní docházku, ale znalosti, které tam získali, nikdy ve svém životě nepoužili, naučili se většinou jen číst a psát, a to často ještě špatně.

Jak uvádí Novosad (3), musíme „srozumitelným způsobem dospět k uvědomění spojitosti mezi kvalitou života a vzděláním, které má pozitivní vliv na důstojnost a sebeúctu člověka a i na jeho akceptování společností.“

2.4 Současný školský systém, zřízení

Školský systém, který v současné době v České republice existuje, se podílí na tom, že velká část romských dětí ukončí školní docházku bez dosaženého základního vzdělání. Ukončené vzdělání na zvláštních školách se totiž za ukončené základní vzdělání nepovažuje. Stejně tak se za ně nepovažuje ukončení školní docházky v nižším než devátém ročníku. Neukončené základní vzdělání znemožňuje další studium na středních odborných školách a znemožňuje získat, třeba i později, úplné střední vzdělání s maturitou.

Nedostatky, které si nese romské dítě z rodiny, jsou v současné škole při stávajícím systému školní výchovy a vzdělání těžko odstranitelné. Romské dítě se musí mnoho doučit a některé doma naučené věci přeučit. Na to však ve třídě s dvaceti a více žáky, při jednotném přístupu ke všem žákům, nejsou podmínky.

Individuální přístup k žákům je sice deklarován, ale ve třídách s tolika žáky není uskutečnitelný jinak než na úkor ostatních dětí.

2.4.1 Přecházování do zvláštních škol

70% romských dětí skončí ve zvláštní škole. Kromě mentálně postižených přicházejí do zvláštních škol i děti, které mají potíže se zvládnutím jazyka a pocházejí

z málo podnětného rodinného prostředí. Je pravda, že většina takových dětí pochází z romských rodin.

Dá se říci, že důvody umístění dítěte do zvláštní školy jsou dnes velmi často sociální. Tyto případy se pravděpodobně vyskytují častěji než skutečná mentální retardace.

Ale právě školství tu máme od toho, aby sociální rozdíly tlumilo a překonávalo, aby bylo sociálním výtahem k lepšímu vzdělání a tedy i k lepšímu sociálnímu postavení.

Školství může ve společnosti plnit úlohu integrační – to znamená, že lidem vzdělání celoživotně nabízí a motivuje je, pomáhá jim překonávat sociální handicapy. V takovém systému je vzdělávací cesta přizpůsobena, aby přitahovala stále více a více zájemců o vzdělání.

Ze zvláštní školy prakticky nevede cesta zpět. Stejná je situace u tříletých učebních oborů, kdy dítě musí vyvinout opravdu nadprůměrné úsilí, aby se do hlavního vzdělávacího proudu vrátilo a dosáhlo k maturitě.

Cesta dítěte ze zvláštní školy, které se stane v 15 letech dělníkem s nízkou kvalifikací a výdělkem (jinou možnost nemá) a o pár let později si raději zvolí výnosnější kriminální kariéru, je přímo čítankově pravděpodobná.

Přijatelnějším řešením je zřízení přípravných a vyrovnávacích tříd, kdy děti s mentálním nebo sociálním handicapem mohou navštěvovat v běžné škole třídu se zvláštním režimem, neztratí kontakt a budou moci v případě potřeby přestoupit do „normální“ třídy.

Sami rodiče jsou v mnoha případech absolventy zvláštní školy, proto jim tento postup připadá v pořádku. Ve zvláštní škole už často mají starší dítě, a tak tam budou děti chodit spolu. Romští rodiče souhlasí se zařazením nebo přeřazením svého dítěte do zvláštní školy i proto, že jejich děti jsou ve třídách zvláštní školy často ve většině a toto prostředí pro ně není diskriminující.

2.4.2 Romové a vzdělání

Za Rakouska-Uherska romské děti do školy nemusely.

Za 1. republiky byla převážná část Romů negramotná. Hlavní vinu na tom měl kočovný nebo polokočovný způsob života a jazyková bariéra. Rodiče své děti do školy většinou neposílali, i když měli.

Muži byli při výkonu prezenční vojenské služby např. povinni absolvovat tzv. gramotizační kursy.

Podle dostupných pramenů byl prvním vysokoškolsky vzdělaným Romem v dějinách romské komunity u nás JUDr. Tomáš Holomek z cikánské osady Svatobořice-Kyjov, který promoval v roce 1937 na pražské Karlově univerzitě.

Za socialismu se podařilo dostat romské děti do školy, což je určitě velkým úspěchem.

Dnešní situace ve vzdělání Romů je zhruba takováto: několik desítek Romů má dnes vysokoškolské vzdělání, vysokoškolských studentů je asi kolem 150; střední školu dokončilo kolem jednoho tisíce Romů, vyučených Romů je kolem pěti tisíc.

3 Praktická část

3.1 Charakteristika školy ve Višňové

ZÁKLADNÍ ÚDAJE – Základní škola a mateřská škola Višňová		
ZÁKLADNÍ ŠKOLA 2006/2007		
Celkový počet žáků	150	
z toho chlapců	74	
z toho dívek	76	
Počet žáků - 1.stupeň	80	
Počet žáků – 2.stupeň	67	
Průměrný počet dětí ve třídě	16	
Počet dětí jiných národností	2	
Počet žáků s cizí státní příslušností	2	
Počet romských žáků cca	25	
Počet tříd	9	
Počet učitelů	15	
PROSPĚCH		
Počet žáků s vyznamenáním	44	
Počet žáků, kteří prospěli	88	
Počet žáků, kteří neprospěli	15	
Počet nedostatečných	46	
Průměrný prospěch	1,98	
DOCHÁZKA		
Průměrný počet zmeškaných omluvených hodin na žáka	96	
Průměrný počet zameškaných neomluvených hodin na žáka	1	
CHOVÁNÍ		
Snížená známka z chování		
2. stupeň - počet	11	8
%	7,4	5,4
3.stupeň	1	3
%	0,7	2
Výchovná opatření		
Třídní důtky	44	39
Ředitelské důtky	23	25
Pochvaly	0	6
Účast na třídních schůzkách	78%	
Počet dětí v družině	42	

Počet vychovatel ve školní družině	2
Počet dětí stravujících se ve školní jídelně	cca 100
Kroužky při škole	9
Počet dětí v 1. třídě	12
Počet dětí z 1. třídy, které nenavštěvovaly MŠ	3
Poslední devátá třída – počet dětí	14
Střední škola	4
učiliště	11
do práce	0
MATEŘSKÁ ŠKOLA 2006/2007	
Počet dětí v MŠ	27
Docházka v %	68%
Počet tříd v MŠ	1
Počet pedagogických pracovníků	2
Počet dětí ve třídě	27
Počet romských dětí	0

Příhraniční region, kde se škola nachází, má svá specifika. Obyvatelstvo bylo po 2. světové válce a odsunu Němců nové. Mnoho rodin přišlo a zase odešlo. Teprve v posledních desetiletích tady dochází k trvalému osídlení a sžívání obyvatel, k pevnějším vazbám. Pro nové složení obyvatelstva bylo v počátcích příznačné velmi malé procento lidí s vyšším vzděláním oproti republikovému průměru. Teprve nyní se tento deficit dohání, ale počet vysokoškolsky vzdělaných obyvatel je stále velmi nízký. Pokud jej lidé dosáhnou, většinou odcházejí do atraktivnějších míst, především kvůli malé možnosti pracovního uplatnění v místě.

Oblast Frýdlantska se stále potýká s velkou nezaměstnaností, která je v rámci Libereckého kraje nejvyšší. Většina zdejších závodů, převážně textilních, po roce 1989 zanikla. Stejně postiženo bylo i zemědělství. Problém sehnat práci mají především mladé maminky s dětmi, pokud nemají alespoň střední vzdělání. Většina lidí musí za prací dojíždět, hlavně do libereckých průmyslových závodů. Nízká je zde úroveň mezd.

Višňovská škola je typickou vesnickou školou. Využívají ji děti z Višňové i blízkého okolí. Výhodou je poměrně malý počet žáků ve třídách. Většina dětí se navzájem zná. Nevýhodou je ale menší konkurence. Z hlediska prospěchu je celkově slabě pod průměrem. Ve třídě je obvykle jen několik málo dětí s lepším prospěchem. Ti

nejlepší navíc často odcházejí na frýdlantské gymnázium. Hodně dětí je prospěchově slabých, což značně ztěžuje pedagogickou práci. Tyto děti nejsou mnohdy schopné zvládnout učivo základní školy. Jen malá část rodičů má vyšší vzdělání.

Učitelé jsou přímo z Višňové nebo Frýdlantu. Většina pedagogů proto zná dobře i rodinné poměry dětí. V posledním období sem přišla také řada mladých začínajících učitelů. Je ovšem otázkou, zda se v tomto regionu usadí a neodejdou do měst.

V minulosti zde učila řada učitelů bez potřebné kvalifikace a také mnoho důchodců. S omlazeným pracovním kolektivem a novým vedením získala školní činnost nový náboj. To se projevilo na množství akcí, které škola pro své děti pořádá, na práci zájmových kroužků, v nových přístupech k učení. Škola si postupně napravuje svůj ne příliš dobrý kredit z minulosti. Stejně jako na ostatních školách jsou i zde narůstající problémy s kázní žáků a vyšším výskytem sociálně patologických jevů. Jde především o agresivní a drzé chování, nezvladatelnost některých jedinců, kouření cigaret a marihuany, krádeže – což má úzkou návaznost na vytváření problematických mimoškolních part u starších žáků.

Po materiální stránce je škola zabezpečena průměrně. Pomalu dochází ke zlepšování prostředí, dohánějí se resty z minulosti. Dvě hlavní budovy jsou v poměrně slušném technickém stavu. Menší nedostatky jsou ve vytápění. Mobilní vybavenost školy je nedostatečná a zastaralá. Zřízena byla nová počítačová učebna a byla zakoupena interaktivní tabule. Dochází k postupné výměně nábytku. Venku se začíná budovat učebna v přírodě. Areál byl nově oplocen.

Tělocvična i školní jídelna se nachází mimo areál. Stravování dětí od minulého roku převzala soukromá firma. Pro tělesnou výchovu je využíváno fotbalové hřiště i s nově vybudovaným hřištěm s umělým povrchem, které je pod správou místního fotbalového klubu a ve vlastnictví OÚ Višňová.

Základní škola je spojena s mateřskou školou. Prostory družiny a mateřské školy se opravují. Družina je zatím provizorně umístěna přímo ve škole.

Tradičně velmi dobrých výsledků dosahují višňovské děti při sportovních soutěžích. Škola se také pokoušela o vytvoření speciálních sportovních tříd se

zaměřením na fotbal. To se vzhledem ke špatné dopravní obslužnosti nepodařilo zajistit a prosadit.

Z hlediska volného času dětí je možné jejich zapojení v mnoha zájmových kroužcích. Velmi dobře pracuje např. myslivecký a rybářský kroužek, pěvecký sbor Klíček a další.

Mimo školu jsou to dále místní fotbalové kluby a hasiči. Jejich činnost s mládeží je příkladná. Využít je možné také hudební školy ve Frýdlantu. Dobře pracuje s dětmi též místní knihovna.

Pro svážení dětí do školy a ze školy je využívána dotovaná linka ČSAD. Děti z Černous dojíždějí vlakem.

Škola také v souvislosti se všeobecným demografickým vývojem v ČR bojuje s nedostatečným počtem žáků. Obecní úřad se zatím o udržení školy snaží. Vyvíjeny byly také snahy o přibrání dětí z dalších okolních vesnic. Tento plán však ztroskotal opět na dopravě.

3.2 Jak se projevují romské děti ve školním kolektivu – pozorování

Ze své vlastní praxe jsem u romských dětí vypožorovala mimo jiné i tyto zvláštní vlastnosti a rysy chování:

- Je-li ve třídě více romských dětí, vydělují se z kolektivu většinou samy, jako samostatná uzavřená skupina. To pochopitelně omezuje jejich socializaci.
- Značný rozdíl bývá v kolektivu mezi projevy chlapců a dívek. Zatímco chlapci bývají značně hrubí, zpupní, často se dostávají s druhými do konfliktu, neustále někoho pošťuchují, jejich jednání obsahuje prvky agrese v různých formách (snad lze jejich chování vysvětlit touhou po uznání, zviditelnění; touhou, aby si jich druzí také všímali, uznávali je), dívky jsou naopak většinou tiché, nenápadné, ostatními v kolektivu přehlížené, izolované. Jiná děvčata jsou zase hodně hádavá a ukřičená.

- Pokud jsou romští žáci sami, necítí se dobře, bezpečně. Jejich síla je v počtu. Pokud je romské dítě samo, stojí stranou. Je-li jich více, cítí se silní a tuto sílu mají potřebu demonstrovat, ukazovat navenek. Skupina romských dětí je velmi silným soupeřem, hlavně pro své vrstevníky, někdy i dospělé. Jako jedinci se musí obvykle podřizovat druhým. Mají tak přirozenou potřebu mít také někdy navrch a být v jiném než podřízeném postavení. Hrát jinou roli.
- Navenek se nezdá, že by romské děti měly nějaký problém s tím, že jsou Romové. Naopak, je až obdivuhodné, jak relativně dobře s tím spojené nevýhody snášejí. Rozhodně si nahlas nestěžují.
- Dnes mohou upoutat i znalostmi a dovednostmi, včetně těch negativních, které jiné děti nemají, díky odlišnému stylu života.
- Učitel se vždy zpočátku snaží i o zapojení romských dětí při pořádání různých školních akcí. Brzy ovšem zjistí, že není možné se na ně spolehnout. Jejich účinkování je riskantní, protože se většinou potom stejně dané aktivity nezúčastní. Bez ohledu na narušení programu, zklamání ostatních dětí i na předešlé, již vynaložené úsilí.
- Stejně jako u dospělých jsou jejich okamžité reakce často velmi emotivní. V daném okamžiku nejsou dobře schopné ovládat své emoce, své chování. Reakce jsou u nich tak velmi spontánní, plné breku, vzteku, afektu, překypující radosti, přehnané vděčnosti i agrese. Nízké sebeovládání v okamžiku sdělení nepříznivých informací, požadavku, který se nelíbí, vyžadování nepříjemné povinnosti, to vždy vyvolá okamžitě negativní reakci - hněv.
- Úplně novým rysem v dětské romské populaci, tedy i u nás, je značný nárůst obezity malých Romů, hlavně děvčat.
- U dospívající mládeže je možné vypozerovat až přehnanou péči o svůj zevnějšek a oblečení – hlavně u dívek, ale hodně i u chlapců. Zakládají si na

moderním stylu oblékání. Jejich vzhled je upravený, čistý. Ve způsobu oblékání lze sice ještě vypozařovat zálibu v barevnosti, výrazných barvách, přehnanou zřobnost v podobě bižuterie a různých doplňků. Stále častěji se objevuje i větší míra vkusu (bráno dle našich měřítek).

- Jsou také většinou dobrými znalci povah druhých. Vědí, co a jak mají říkat, co druhý chce slyšet, co na něj dobře působí. Cílem této snahy je získat druhého na svoji stranu, ve svůj momentální prospěch, vytěžit z dané situace pro sebe co nejvíce. Využít ji k tomu, co potřebuji, čeho chci dosáhnout. Je to účelové, ryze manipulativní jednání. Dříve byla pro Romy tato schopnost asi velmi důležitá, souvisela s oddálením nebezpečí. Užitečné bylo znát, jak se soupeř zachová, odhadnout jeho reakci, vyžrát nad ním. Tak nás ale bohužel vidí Romové i dnes, jako soupeře, potenciální nebezpečí. A tak vesele slibují, co je nesplnitelné, jsou přímo mistry ve lhaní, nechtějí spolupracovat, chtějí nad námi vyžrát, vítězit. Podstatné je to, že teď, v tuto chvíli, jsou zachráněni, získali určitou výhodu.
- Stále častějším typem jednání je v případě neschopnosti se bránit jinak, z nedostatku jiných argumentů, obviňování učitelů z rasismu.
- Velice těžké je získat si jejich důvěru. Pokud zjistí, že je druhý respektuje a je k ním spravedlivý, jsou si toho vědomi a pamatují si to. Často jim však ani to nezabrání v chování, které vás zklame a které nedokážete pochopit.

Jako příklad mohu uvést následující zkušenost:

Seděla jsem s ním v jedné lavici. Byli jsme kamarádi. Dávala jsem mu často své svačiny, protože jsem je nechtěla. Stejně tak i peníze, jejichž hodnotu jsem ještě plně nechápala. Ale podělila jsem se i o věci, kterých jsem si cenila. On mi byl za to vděčný a nedal na mě dopustit. Před všemi mě bránil a ochraňoval, pomáhal a radil mi při fyzické práci. Ale nůžky mi klidně vzal, nebo nevrátil věci, co jsem mu půjčila.

- Měla jsem také možnost vypořádat, že některé z romských dětí stále ještě nemají z domova osvojené hygienické návyky. Na školním výletě neměly s sebou žádné hygienické potřeby.
- Zdá se také, že hodně peněz utratí za sladkosti a různé maličkosti. Někdy i více než ostatní. Kolik mají, tolik také utratí, nic jim nezbyde. Koupené sladkosti také všechny hned sní.

3.3 Funkční negramotnost - rodinný a generační problém

Funkční negramotnost je taková neznalost, která nám ztěžuje běžný život. Jsou to činnosti, u kterých se předpokládá, že je každý zná a dokáže pochopit. Dnešní moderní svět, který je plný technických vymožeností, jež se neustále mění a vyvíjí, vyžaduje často vysvětlení a určitou míru znalostí a zkušeností i inteligence. Problémy to dnes činí třeba starší generaci, ale schází často také lidem ze špatného sociálního prostředí, dětem. Také pro mladé Romy může být mnohdy překážkou.

Mezi dovednosti, které by proto měla škola do své výuky zařadit, patří např. psaní adres a běžné korespondence, vyplňování poštovních poukázek, vyhledávání spojů v jízdních řádech, používání PC a internetu, porozumění grafům, tabulkám apod., zakoupení jízdenek, zamluvení místenek, objednávání na internetu, orientace v mapách, používání bankomatů, čtení výplatních pásek, porozumění výpisům z účtu, vyplňování formulářů, sepsání životopisu / žádosti o místo, napsání omluvenky pro dítě, vyřízení reklamace, možnosti vyhledávání volných pracovních míst, podání inzerátu, používání e-mailové pošty, vyhledávání v telefonních seznámkách, vysvětlení běžně používaných symbolů, používání běžné kancelářské techniky, výtahu, automatů, cestování veřejnými dopravními prostředky, metrem, letadlem, seznámení s fungováním různých institucí a úřadů, jako jsou banky, pošta, finanční úřady, zdravotní pojišťovna, systém sociálního zabezpečení, sdělit, kam se obracet o pomoc v případě nebezpečí, potřeby právní a jiné pomoci apod.

Bezesporu nejlepší metodou, jak tyto věci zvládnout, je učení pomocí praxe, vyzkoušením si daných věcí, pokud možno přímo na místě.

3.4 Jaké problémy mají romské děti v kolektivu třídy – dotazník

Věk	7 let	8 let	9 let	10 let	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let
počet dotazníků	1	4	0	2	2	4	2	1	2

Třída	1	2	3	4	5	6	7	8	9
počet dotazníků	0	2	3	3	3	3	2	0	2

Pohlaví – 8 dívek, 11 chlapců

		ANO	NE	NEVÍ	ANO i NE	BEZ
1	Chodíš rád do školy?	15	4			
2	Učíš se doma? Připravuješ se doma na vyučování?	9	10			
3	Děláš si domácí úkoly?	14	5			
4	Pomáhají Ti rodiče s učením?	10	9			
5	Zajímají se rodiče o Tvoje školní výsledky?	17	2			
6	Chodíš na obědy do školní jídelny?	3	16			
7	Chodíš do družiny?	1	18			
8	Chodíš na nějaký kroužek? Na jaký?	8	11			
		1x hasičský, pěvecký, myslivecký, florbal, fotbal; 2 x turistický, 3 x aerobic				
9a	Jsi rád, že jsi Rom?	8	9	2		
9b	Nebo bys raději nebyl Rom?	9	6	2		2
10a	Jaké jsou Tvoje koníčky?	6x fotbal, 2 x kolo, 1x myslivost, poslouchání hudby, tancování, sportovní hry, plavání, jízda na koni, dějepis, zeměpis, kreslení, 2 malé děti uvedly sladkosti				
10b	Co rád děláš ve volném čase?	4x fotbal, 3x ven s kamarády, 3x peru se, 4x PC hry, 2x pes, poslech hudby, hra s míčem, hlídám sourozence, malování, prohlížení časopisu, nic, kolo, učím se, čtu si				

11	Chtěl bys jet na letní prázdninový tábor?	11	8			
12	Byl jsi někdy na dovolené s rodiči nebo někde na prázdninách mimo domov?	13	6			
13a	Umíš romsky?	9	10			
13b	Mluvíte doma někdy romsky?	11	8			
14a	Čteš?	13	6			
14b	Máš doma nějaké knížky?	10	4			5
14c	Co čteš?	3x NEVYPLNĚNO, 3x časopisy, 3x romány, pověsti, dobrodružné k., detektivky, horory, Bibli, pohádky, Spiderman, Mach a Šebestová, Bob a Bobek, 1x NIC				

15	V kolik hodin chodíš spát?							
věk	7 let	8 let	10 let	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let
hodina	19	21-23	21	24	20	21	21	20
		21-24	22	23	24	22,30		22
		19,30			20-22			
		21			23			

16	Na co se rád díváš na televizi?	akční a bojové filmy, komedie, telenovely, pohádky, JETIX, sex, X-faktor, seriály, dobrodružné, historické, kriminálky, filmy				
17	Čím bys chtěl být, až budeš velký?	1x soustružník, zahradník, kuchař, návrhářka, veterinářka, barmanka, policista, pekařka, opravář zemědělských strojů, 2x zpěvačka, kadeřnice, automechanik, vrah				
18	Myslíš, že Tě mají spolužáci rádi?	13	4		1	
19a	Ubližují Ti spolužáci?	5	14			
19b	Čím?	bouchají mě, nadávají mi, že jsem Romka, že jsem Rom; 1x nevím; 2x nevyplněno				
20	Proč si myslíš, že Tě spolužáci nemají rádi?	7x NEVYPLNĚNO, 4x NEVÍ, 4x mají mě rádi; nedokáží definovat, jen 1x srozumitelná odpověď – jsem jiný, co zajímá mě, je nebaví; (Ž 8let) - protože jsem se jich zeptala				
21	Myslíš, že přístup ostatních k Tobě ovlivňuje to, že jsi Rom? Myslíš si, že Tě proto nemají rádi?	3	12	1		3
22	Co se Ti ve škole nelíbí?	Odpovědi různorodé: 3x NEVYPLNĚNO, 4x NIC, 2x VŠECHNO, 1x NEVÍ; škola, němčina, dějepis, psaní, přísnost, tabule, když učitelé nadávají				

23	Co se Ti ve škole líbí?	2x NIC, 1x NEVYPLNĚNO, tělocvična, třída, učení, hraní, tabule, učitelé, počítače, legrace, kamarádi, spolužáci, automat, škola, všechno				
24	Který předmět/-y máš ve škole nejvíce rád?	zastoupeny různé předměty, většinou uvedeno několik - nejvíce Ma, TV;				
25	Myslíš, že jako Rom jsi ve škole v nevýhodě?	2	16	1		
26	Máš rád své učitele?	16	2		1	
27	Jsou k Tobě učitelé spravedliví?	16	3			
28	Mají Tě rodiče rádi?	16	3			
29	Už jsi někdy kouřil?	9	9			1
30	Už jsi někdy pil alkohol?	14	5			
31	Okusil jsi již nějakou drogu?	4	15			
32	Pokud ano, kdo Ti ji nabídl?	kluci, „velký kluci“, nikdo - našla jsem ji, máma, neřeknu				
33	Jak tě rodiče trestají, když zlobíš nebo uděláš něco špatného?	4x domácí vězení – nemohu ven, vynadají mi, křičí, 6x zmlátí mě (i páskem, klackem), nemohu na PC, normálně, neřeknu, 1x netrestají mě				
34	Víš co je to rasismus?	12	7			
35	Už ses s ním někdy sám setkal?	9	9			1
36	Můžeš uvést příklad?	v televizi, venku, skinheadi, v 1. třídě, šikana na moji osobu; nadával mi, že jsem Rom a mlátil mě jeden kluk; při cestě z fotbalu v Liberci nám nadávali a honili nás				
37	Víš co je to šikana?	18	1			
38	Nelíbí se Ti něco na rodičích?	11x NIC, 2x přísnost; nemám rád, když se hádají; když někomu něco věří a není to pravda; názor na moderní věci; jak se bojí; když si na mě vylévají vztek				
39	Co se Ti naopak na rodičích líbí?	1x NIC, 2x že mě vychovali, 4x spravedlnost, 4x jsou hodní; že mě pouštějí, kam chci; kupují dárky; dávají peníze; když mi koupí, co chci; všechno mi kupují; že mi věří, nenařezou mi, když přijdu pozdě domů				
40	Líbí se Ti početná rodina?	12	5	1	1	
41	Kolik bys chtěl mít sám dětí?	13x 2, 2x 1, 1x3, 2x NEVÍM				
42a	Pomáháš doma rodičům?	16	3			
42b	Jak a s čím?	6x úklid, 5x nádobí, 2x vaření, 2x hlídání sourozenců, 3x dříví, 2x uhlí, zvířata, prádlo, nákup, zametání, vysávání, smýčení, zalévání kytek, s autem				

43	Dostáváš od rodičů nějaké kapesné? Kolik?	17	2			
45	Když máš peníze, co si za ně kupuješ?	3x 100 Kč, 3x 200 Kč, 1x 300, 2x 500, 1x cca1000, 1x 2500, 1x20, 1x50, 1x 0, jak kdy, podle toho, jak se chovám a jaké mám známky; 3x NEVYPLNĚNO				
46a	Už jsi někdy něco vzal?	4	14		1	
46b	Pokud ano, tak co?	čokoládu, peníze, hru na PC				
47	Setkal/a ses někdy ve svém okolí s násilím?	7	10	1		1
48	Pijí rodiče hodně alkohol?	5	13			1
49	Kouří rodiče?	19	0			
50	Hrají si s Tebou doma rodiče?	7	12			
51	Jaké máš kamarády?	většina uvedla více kamarádů – ty malé uváděly konkrétní jména nebo vyjádřily všeobecně, že kamarády mají; 1x málo, jsem jiná; 1x mám, ale nutí mě dělat, co nechci				
52	Co by sis koupil, kdybys měl hodně peněz?	7x dům, 2x všechno, 2x auto, nábytek - zařízení, hračky, věci, traktor, celý krám, hry na PC, oblečení, novou školu s bazénem, telefon, psa, PC, MP3, peníze do hudby, potřeby do školy, kolo, PS3				
53	Co bys na světě změnil, kdybys měl neomezenou moc? Co bys udělal?	odstranil vraždy, krádeže, nemoci; zabavil drogy; aby lidé nenadávali na Romy a změnili se; zbavit se pětěk; být bohatá; všechno špatný; rasovou nesnášenlivost; prezidenta; aby nebyla na světě taková bída; pomohla bych dětem v Africe, auta, 2x NEVÍM				
54	V čem bys chtěl vyniknout?	vícekrát uváděny různé školní předměty, učení, zpěv, ve všem, v práci, ve sportu, v tancování, auta; aby si mě hodně spolužáci oblíbili				
55	Za kým by ses šel poradit, kdybys měl nějaký problém? Koho bys požádal o pomoc?	8x kamarád, 6x rodiče, 7x učitel, 1x sourozenec, 1x Bůh, 1x babička, 1x moje holka; často více alternativ				
56	Komu se nejvíce svěřuješ?	8x rodiče, 9x kamarád, 1x sestra, 1x učitel, 1x nikomu				
57	Jak doma mluví rodiče o neromech? Hezky nebo špatně?	4x normálně, 4x dobře, 4x špatně, 3x nebaví se, 1x hezky i špatně				
58	Chtěl bys za partnerku raději Romku?	6	12	1		

59	Líbí se ti doma? Jsi doma spokojený?	13	5			1
60	Co bys doma chtěl změnit?	7x NIC, přísnost, aby byla babička hodná, zahradu, svůj pokoj, větší balkon a kuchyň, dům, abych měla svůj klid, aby stále nekouřili, všechno, aby mi nerozkazovali jako malému.				
61	Myslíš si, že jsi hezký?	4	13	2		
62	Chodil si do školky?	12	7			
62a	Pokud ano, líbilo se Ti tam?	10	5			4

Vyhodnocení:

Škola, učitelé

Z vyhodnocení odpovědí je možné usoudit, že se romské děti na naší škole vesměs necítí špatně. Do školy chodí rády, vztah k učitelům není konfliktní, dokonce nad očekávání dobrý.

Přípravu na vyučování a domácí úkoly lze vyhodnotit jako průměrnou. Je překvapivě patrná i pomoc ze strany rodičů.

Hodně dotazovaných dětí neprošlo předškolní přípravou v mateřské škole. Skoro nikdo z nich nechodí v současné době do školní jídelny ani do družiny.

Sami dokáží špatně definovat to, co se jim ve škole nelíbí nebo líbí.

Kolektiv, kamarádi

Ze strany ostatních spolužáků nepocítují větší nenávist. Necítí izolaci v kolektivu. Mají své kamarády, i mezi ostatními. To, co děti kvalifikují jako ubližování, se jeví spíše jako obyčejné normální dětské pošťuchování a půtky.

Volný čas, televize, četba

Trávení volného času je podle uváděných aktivit chudé. Stejně je to i se zálibami. Tady je ale vidět rozšiřující se záběr.

Výběr sledovaných televizních pořadů není sice ideální, převažují lehké žánry, ale nevymyká se asi nijak zvlášť od ostatních dětí. Chlapci upřednostňují akční filmy, dívky seriály pro ženy, malé děti pohádky.

Uspokojivá není četba, protože některé děti uvedly, že nečtou vůbec nebo nemají doma žádné knížky. Na druhou stranu děti dokázaly uvést i názvy knížek, které právě čtou. Čtení jen časopisů může vyplývat i z neschopnosti číst / pochopit náročnější texty.

Jazyk

Průzkum potvrdil asi 50% používání i znalost romštiny.

Romská identita

Jen polovina z dotazovaných je ráda, že jsou Romové - což není dobré vzhledem k vlastní identitě a ztotožnění se s ní. Ukazuje i na to, že děti s touto skutečností mají problém a považují ji za nevýhodu, vadí jim. Dokonce za partnera by si více dětí vybralo neroma.

Představy o budoucnosti

Ohledně svých představ o budoucnosti - čím by chtěli být - představu mají. Někdy reálnou, jindy méně. Mnozí tak mají i cíl, který je důležitý. Přání jsou skromná, převažují učební obory. Objevují se i náročnější profese. Ukazuje to, že romské děti mají představu, přání, plány stejně jako jiné děti a chtějí se po této stránce normálně zařadit do společnosti. Bez ohledu na to, zda jsou nebo nejsou schopné svého cíle dosáhnout.

Extrém, kdy dva z žáků uvedli povolání vrah, může ukazovat na odmítnutí dotazníku nebo pubertální projev.

Děti by chtěly vyniknout hlavně v učení. To znamená, že jim není jedno, jakých výsledků dosahují, jsou si vědomy své neúspěšnosti, rády by se předvedly před svými spolužáky i učiteli v dobrém. Touží po úspěchu a uznání stejně jako všichni. Pochopitelně, že by i rády byly úspěšnými sportovci, zpěváky.

Zajímavé je, že na dotaz, kolik by chtěly mít dětí, byl celkový průměr 2 - a to i přesto, že se jim početná rodina líbí. Je to sice určitý rozpor, ale třeba již tyto děti vidí problémy spojené s vícečetnou rodinou. Nebo jsou jen sobečtější a nechtějí se dělit.

U odpovědí na dotaz ohledně změn ve světě v případě neomezené moci je jasně vidět, že děti odsuzují i násilí, drogy, není jim lhostejný osud ostatních, chtěly by pomoci.

Rodina, výchova

Kupodivu ohledně otázek vztahujících se k rodině byli romští žáci dosti sdílní i otevření. Doma jsou spokojení. Rodiče vidí téměř bezvýhradně kladně. Mají je rádi. Vidí na nich už i určité chyby - třeba kouření, hádání se. Jsou jim jednoduše vděční za poskytování materiálního zázemí. Tento rys u našich dětí není tolik výrazný. Pomoc rodičům vypadá jako samozřejmost. Vztahuje se na běžné domácí práce a hlídání sourozenců u dívek, u chlapců pak na úkony vyžadující větší fyzickou sílu. Výprask jako trest není výjimkou. Uplatňovány jsou i jiné běžné způsoby. Není proto úplně jednoznačné říci, že romští rodiče své děti nijak neusměrňují v jejich chování. Jako horší se jeví zjištění, že jen málo rodičů si se svými dětmi hraje. Poměrně překvapivé je zjištění ohledně dovolené s rodiči, kde převažovaly kladné odpovědi.

Běžné je poskytování kapesného dětem. Podle uváděných částek je dostačující, spíše vyšší. To, co si děti kupují, jsou běžné věci, vyjma cigaret. Ani jedno dítě neuvedlo, že si třeba peníze šetří.

Přiměřená (až na ojedinělé případy) je doba, kdy děti chodí spát. Zdá se, že vzhledem ke konkrétnímu uvádění doby také pevně stanovená.

Prostředí, patologické jevy

Potvrzen byl fakt o kouření dětí. Je zcela běžné již u malých dětí. Kouří všichni rodiče. Celých 100%. Rovněž s alkoholem má většina dětí již zkušenosti. Vidět je i snadná bezproblémová dostupnost drog. K menší krádeži se přiznaly jen 4 děti.

Materiální hodnoty/situace

Na otázku, co by si děti koupily, kdyby měly hodně peněz, se na 1. příčce umístil dům. Může to být náhoda, ale spíše přání vyřešení špatného bydlení. Toto přání

není jejich osobní věcí. Třeba auto tu bylo zmíněno jen 2x. Hlavně u menších dětí je pojem „líbilo“ spojený jen s materiální hodnotou.

Odpovědi ukazují na to, že děti mají také PC a počítačové hry.

Komunikace, problémy

Děti se svěřují nejvíce svým kamarádům. Také s problémem by se obracely hlavně na kamarády, též na rodiče a pedagogy.

Rasismus, šikana, diskriminace

Pojmy rasismus a šikanování děti znají. Není ale jisté, zda je i plně chápou. Jen jeden případ lze označit jako setkání s rasismem v hrubé podobě. Mírné projevy rasizmu lze celkově z odpovědí vycítit.

Sebevědomí

Vzhledově se děti vidí jako ošklivé. Mnoho z nich by si vzalo za partnera raději než Roma někoho jiného.

3.5 Vztah dětí k romským spolužákům – dotazník

Věk	7 let	8 let	9 let	10 let	11 let	12 let	13 let	14 let	15 let
počet dotazníků	3	13	7	14	7	10	16	8	15

Třída	1	2	3	4	5	6	7	8	9
počet dotazníků	0	15	10	9	11	12	13	11	12

Celkový počet respondentů: 94, chlapců 48, dívek 46

		ANO	NE	NEVÍ	ANO i NE	BEZ
1	Vadí Ti romští spolužáci?	10	78		4	2
2	Co Ti nejvíce vadí na romských spolužácích?	mnohokrát NIC; jako nejčastější příčina je uvedeno špatné chování, ve velké míře pak vadí sprosté vyjadřování a nadávky; dále to, že machrují, vytahují se, provokují, jsou drzí; ojedinele uvedeno - kouření, to že smrdí, dělají nepořádek, neposlouchají učitele, někteří jsou zlí, oblečení, barva pleti; 2x vulgární výraz - hnusní				
3a	Jak mluví rodiče doma o Romech? Co o nich říkají?	v drtivé většině je uvedeno, že se rodiče o Romech nebaví; 2x uvedeno, že neřeknou; jsou nevzdělaní; vyprávějí vtipy o Romech; že dělají nepořádek; mají mnoho výhod; v ČR nechodí do práce a mají více peněz než my; jen 1x uvedlo kladné vyjádření rodičů				
3b	Myslíš si, že mají rodiče pravdu?	47	27			1
		Pozn.: 19 x uvedeno NIC – asi nepochopena otázka				
4	Co Ti vadí na Romech? (obecně na všech)	mnohokrát nevyplněno; kradou, jsou drzí, kouří, nadávají, nečistotní/špatná hygiena, agresivní, zlí, špinaví, nepořádek, agresivita, hloupost, chování, zvyky; 1 x že, jsou černí				
5	Myslíš si, že jsou u nás Romové diskriminováni?	42	49	2		1
6	Myslíš si, že učitelé romské spolužáky nějak znevýhodňují?	6	87			1
7	Nebo je naopak zvýhodňují?	19	72			3
8	Setkal ses se někdy s tím, že Romům někdo ve škole ubližoval?	42	47			5
9	Co se Ti na Romech naopak líbí?	21x uvedeno NIC; 15x NEVYPLNĚNO vůbec; 7x odpověď NEVÍ; 7x hudba/zpěv/písně; 5x, že jsou stejní jako ostatní; 4x snědá barva pleti, kamarádští, 5x hodní, 2x oči, z dalších odpovědí: pracovití, slušní, hezcí, smysl pro humor, jak mluví, zvláštní, podpora třídy, umí fotbal, jsou v pohodě, chytří, voní, věrní, hezky se oblékají, drží při sobě, jak mluví, jejich odlišnost, řeč; jak se dokáží vyrovnat s tím, jak jim někdo nadává				
10	Kamarádil ses, hrál sis někdy s romskými dětmi?	73	16			5

11	Jak se k Tobě chovají romští spolužáci?	převažovaly pozitivní odpovědi; pokud byla odpověď negativní, vztahovala se hodně k fyzickému ubližování – jako např. pere mě, bouchá mě, sprostě nadává, šikanuje; jak kteří; nevšímám si jich / nebavím se s nimi				
12a	Ublížil Ti někdy osobně nějaký Rom?	30	63			1
12b	Jak Ti ublížil?	často i v případech, že je uvedeno ubližování ze strany Romů, není uveden konkrétní příklad, jen ojediněle; způsoby ubližování: možno hodnotit i jako dětské postrkování, ale přece jen lze tendenci hrubšího chování u Romů vidět - vztahuje se většinou k mlácení, nadávání, strkání, kousání, plivání, tahání za vlasy, urážení, vyhrožování; ze strany starších dívek je patrné, že se stydí vyjádřit – lze vycítit sexuální podtext; ve 2 případech uvedena šikana; 1 chlapec 13 let – já jsem měl nepravého tátu, a ten do mě kopal a dával mi pěstí; dívka 14 let – můj táta, víc neřeknu				
13a	Vadí Ti Romové více než Vietnamci, černoši, ...?	27	63		1	3
13b	Pokud ano, dokážeš říct proč?	nedokáží přesně definovat, pokud jim Romové vadí více než jiné menšiny, národnosti napsáno: chování, vyvolávání sporů, styl života, drzost, nadávky, sprostí, neovládání se, jen pocit, Vietnamci jsou bohatší a slušní; 2x odpověď ve smyslu „všichni jsme lidé – rovnost“				
14	Vadilo by Ti držet se s Romem za ruce?	49	41		3	1
15	Vzal by sis za partnera Roma?	14	66	11		3
16	Myslíš si, že jsou Romové špinaví?	22	63		6	3

Vyhodnocení:

Celkově lze zhodnotit vztah dětí k romským dětem ve škole jako dobrý. Ne sice úplně ideální, ale určitě ne zcela negativní. Dalo by se říci, že jim více vadí obecně Romové než jejich romští spolužáci. Lze tedy spíše usuzovat na názor převzatý než

potvrzený jejich vlastní zkušeností. Přibližně 90 % dětí uvedlo, že jim romští spolužáci nevadí.

S tímto zjištěním do jisté míry nekoresponduje ovšem kladná odpověď na to, zda viděly ubližovat romským dětem ve škole – v polovině případů toto viděly. (Může být způsobeno též větší živostí Romů, jejich schopností provokovat a dostávat se do sporů.)

Je vidět, že se s romskými dětmi ve svém vesnickém prostředí běžně stýkají a kamarádí s nimi. Nedistancují se od nich tolik, jako je tomu asi ve městech. Hodně dětí uvedlo, že si s Romy hraje.

Mnoho dětí udalo, že jim na romských spolužácích nevadí nic. Pokud jim něco vadí, tak je to jednoznačně špatné chování, nejvíce sprosté vyjadřování, nadávky, drzost, hrubosti, vytahování se. Jen ve dvou případech byl zaznamenán hrubý, urážlivý názor.

Horší je to s fyzickým kontaktem. Tam je vidět určitý odstup. Přibližně jen polovině dětí nedělá problém držet se s Romem za ruce. Velká většina by Roma nepřijala za svého partnera.

Konkrétní příklady ubližování ze strany malých Romů lze hodnotit více jako dětské škádlení a běžné dětské potyčky. Ale určitou hrubost v chování Romů a jednání je možné odvodit.

Ze strany učitelů děti nevidí nespravedlivý přístup k romským dětem, jen snad trochu naopak určité zvýhodnění.

Necelá polovina dětí si myslí, že jsou u nás Romové diskriminováni. Mnoho dětí nedokázalo odpovědět, co jim vadí na Romech (obecně). Pokud toto bylo vyplněno, zahrnovalo to nepořádek, hygienu, vztah k práci, agresivitu, krádeže – vcelku ve shodě s všeobecným většinovým názorem.

Zarážející je většinové vyjádření, že se doma rodiče o Romech nebaví. Lze si vykládat, že děti s rodiči všeobecně málo komunikují. Pokud by to nebyla tak úplně pravda, na což ukazuje otázka ohledně názoru rodičů na Romy, děti spíše nechtějí sdělit pohled rodičů na Romy. Možná proto, že se s ním plně neztotožňují, vnitřně cítí, že není „správný“, nebo se jen bojí jej uvést.

Jen části dětí vadí více Romové než jiné menšiny, národnosti, které se v České republice vyskytují.

Asi nejzajímavější je zjištění, čím se Romové dětem líbí. Polovina se sice nevyjádřila nebo odpověděla NIC, ostatní názory jsou obvyklé: zpěv apod. Odpovědi typu snědá barva, oči, jsou hezcí, hodní – svědčí však o tom, že malé děti jsou upřímné, nemají žádné předsudky, nejsou ještě ovlivněny většinovým smýšlením. Jejich odpovědi mohly být sice do jisté míry ovlivněny nápovědou ze strany tazatele, ve snaze o vysvětlení otázky. Ale i to, že si tuto variantu vybraly za svou, by dokazovalo, že se s ní ztotožnily.

Mnoho dětí se vyjádřilo přibližně ve smyslu toho, že Romové jsou lidé jako ostatní. Nelze však již ověřit, zda se podle vyjádřených názorů i dokáží chovat, protože něco jiného jsou slova a něco jiného pak opravdové skutky.

I přes poměrně slušné výsledky nelze nevidět určitou míru averze proti Romům, ta se nedá popřít.

3.6 Romská problematika na škole ze zkušenosti učitelů - neformální rozhovor

Největší nedostatky romských dětí ve vztahu ke škole

Nejčastěji uváděné odpovědi byly absence, nenošení pomůcek, lenost, nerespektování pravidel, špatné návyky z rodiny; přesvědčení, že jim všechno projde, že se jim nic nemůže stát, že je nelze potrestat; při problému a konfliktu – zjednodušená argumentace, že jsou ostatní rasisti

Vztah ostatních dětí k romské menšině

Vztah ve společnosti celkově se zhoršuje, u nás na škole nevykazuje vzrůstající tendenci, ale není ideální. Pouze výjimečně je u některých jedinců velmi špatný.

Největší handicap romských dětí ve škole

Nižší intelekt, absence pevného řádu, jiné uznávané hodnoty v rodině, nedostatečné předškolní vzdělání, omezený jazykový kód, nízká úroveň vzdělání rodičů, rodina nechápe vzdělání jako důležité, špatná spolupráce rodiny se školou, nedostatečná pomoc rodičů s učením, chybějící domácí příprava

Oblasti a způsoby pomoci romským žákům

Překážkou pomoci ze strany učitelů je většinou sama romská rodina, která o pomoc neprojevuje zájem, nechce ji. Pokud bude odmítání pomoci ze strany rodičů dále trvat, je pomoc pedagogů jen velmi omezená. Pomoc je nutné směřovat hlavně k motivaci ke vzdělání, s domácí přípravě, k pěstování návyku chodit pravidelně do školy. Snažit se o to, aby děti samy dokázaly zhodnotit, co je pro ně dobré a co ne, aby měly svůj vlastní názor a byly schopné pochopit, že návyky z rodiny nemusí být vždy jen dobré, dokázaly přijmout rady druhých. Někteří nevidí správnou cestu jen v poskytování finanční pomoci. Zlepšit je třeba celkové přijímání Romů ve společnosti. Dětem je nutné pomáhat především se zapojením do pracovního procesu.

Vědomosti

Problémy mají hodně tam, kde je potřeba abstrakce, logika, spojování do souvislostí, zpracování informací, dlouhodobější práce. Ani paměť nebyla hodnocena vysoko.

V oblastech, které je zajímají, mají vědomosti dostatečné. Také v tom, které potřebují, viz sociální dávky, tresty u dospělých.

Nízce byl hodnocen též celkový přehled a všeobecné znalosti. Z prospěchového hlediska jsou podprůměrní.

Komunikace

Nedá se říci, že by byli nekomunikativní. Pokud zadaným úkolům nerozumí, nepřiznají to.

Slovní zásoba byla ohodnocena jako nedostačující, chudá. Problém dělá zapamatování si odborných výrazů, pojmů.

Vyjadřování je dobré v obecné běžné mluvě. Jinak značně omezené – špatné používání češtiny, používání slovních spojení a vazeb. Nedokáží se úplně přesně vhodně vyjádřit.

Chování

Chování romských dětí hodnotí učitelé následovně:

Na 1. stupni je vcelku ještě bezproblémové, často stejné jako u ostatních dětí – tj. se stejnou mírou výskytu špatného a dobrého chování. V tomto období se ještě většinou snaží uspět, zlepšit se. Jejich chování se však začne výrazně měnit s příchodem puberty. Pak začínají být neukáznění, vyrušují, porušují daná pravidla, odmítají pracovat, plnit pokyny; jejich chování je drzé, hrubé, vulgární, přecházející u některých do agresivity. Chovají se dobře v případě, že se po nich mnoho nechce, nebo pokud je to pro ně výhodné a nese jim to nějaký prospěch. V jejich počínání lze vypožorovat pocit nedotknutelnosti, přestože je vina na jejich straně, odvolávají se na šikanu a rasismus. Někteří jedinci jsou dostupnými prostředky jen těžce zvladatelní. Některé dívky bývají naopak velmi tiché, vůbec se neprojevují.

Výskyt sociálně patologických jevů

Závažným a velice rozšířeným jevem je u romských žáků naší školy kouření. Kouří většinou všichni, i velmi malé děti. Časté je i pití alkoholu. Kouření ani pití alkoholických nápojů nepovažují za nic závažného. Děje se tak obvykle mimo areál školy.

Vztah k autoritám

U menších dětí bývá většinou v pořádku. Autoritu učitele respektují. Své učitele mají rády, někdy možná více než ostatní děti. U některých lze vypožorovat přerůstání vztahu s učitelem směrem k obdivu. Později mají s poslušáním pedagogů problém. Uznávají jen tu autoritu, kterou sami uznají za autoritu. Pokud někoho za autoritu

vezmou, tak ji potom ale plně respektují a je na ně spolehnutí. U některých je uznávání autority jen formální – podle toho, zda má moc nebo ne, jak je silná. Záleží i na konkrétní situaci – pokud nese nějakou výhodu, když jim přinese to, co chtějí. Plně odmítají a nechtějí plnit příkazy, které se jim nelíbí.

Výskyt závažných konfliktů

Závažnější konflikty a problémy s kázní mají s romskými žáky především učitelky, hlavně mladé. Konflikty se týkají nepodřízenosti pokynům pedagoga, hrubého chování.

Manuální zručnost

K otázce manuální zručnosti se většina učitelů neuměla vyjádřit. Většinou nevěděli, zda je dobrá, špatná, stejná jako u ostatních dětí, individuální. Pouze u malých dětí si učitelky stěžovaly na špatnou jemnou motoriku.

Neschopnost posouzení míry manuální zručnosti je špatná s ohledem na nemožnost posouzení výběru případného řemesla, kdy je důležité vědět, jestli se dítě pro zvolený učební obor hodí nebo ne. Je možné přičíst to i všeobecnému nezájmu o řemeslnou práci, nejeví se učitelům dost důležitá. Výběr učebních oborů posuzují jen s ohledem na rozumové znalosti. Manuální zručnost žáků neznají a ani se o ni nezajímají, nebo nemají možnost kde a kdy ji posoudit a ověřit, což je velká chyba.

Sportovní, pohybový talent

Není u všech romských dětí stejný. Chlapci jsou většinou sportovně založení, talent, pokud je, většinou ubije později nespolehlivost, nedostatek píce, přirozená lenost, nepřízpůsobivost. U dívek tento talent chybí.

Výtvarné schopnosti

Odpovědi lze shrnout v tvrzení, že se nijak zvlášť neprojevují.

Hudební nadání

Zde jednoznačně převládají kladné odpovědi. Většina dětí má k hudbě blízko, poslouchá muziku, umí zpívat. Tento talent však většina dále nerozvíjí, je také dnes více pasivní, neumí hrát na žádné hudební nástroje, neznají noty. V této souvislosti jsou dobré jejich taneční schopnosti, kde vynikají nad ostatní.

Dramatický talent

Nebyl hodnocen kladně ani záporně. Někdy byl dáván do souvislosti s jejich výbornou schopností lhát a chtěním někoho oklamat. V těchto situacích jsou herecké schopnosti výborné, hlavně pokud jim o něco jde.

Vztah k práci

Vztah k práci všeobecně byl hodnocen převážně záporně. Není z rodiny vypěstovaný. Pokud v určité práci najdou zálibu, pak pracují dobře.

Vztah ke školní práci je rozhodně negativní, děti nechtějí pracovat. Nejsou motivovány z rodiny, která vidí ve škole jen nutnou povinnost. Na prvním stupni je podle učitelů vztah ke školní práci ještě dobrý. S dopíváním se mění směrem k odmítavému postoji. Pracovat se jim už nechce, nemají zájem o učení.

Pro nedostatek vědomostí nejsou romské děti někdy schopné pracovat samostatně nebo vůbec pracovat.

Charakter

Dobré vlastnosti

Zde byl výčet bohužel velmi chudý. Třebaže se někteří vyjadřovali ve smyslu převahy dobrých vlastností, nebyli tyto schopni definovat. Vyzdvihnuta byla některými pouze družnost, přátelství, kamarádství. Dále pevný vztah k rodině, která je pro ně nedotknutelná. Drží vždy při sobě.

Přednosti

Z předností byla vyslovena u mladších dětí bezprostřednost. Jako výhoda byla uvedena i dobrá fyzická odolnost. Jako nepopíratelný se jeví hudební talent.

Hlavní rozdíly oproti většinové populaci dětí

dřívější vyspívání, nezám v oblasti mimoškolních aktivit, špatné vychování; zvyky, kultura; ale také vypočítavost

Špatné vlastnosti

K uváděným špatným vlastnostem pařila na přední místa lenost, nezám, vypočítavost, lhaní, překrucování skutečnosti, malá snaha dosáhnout kladných výsledků, chladnost a netečnost k druhým lidem, přílišná suverenita v chování, výbušnost, vulgárnost.

Postavení v kolektivu

V zařazení do kolektivu nespátřují učitelé větší těžkosti. Je obdobné jako u ostatních dětí, individuální. Pokud je ve třídě více dětí romských, zařazují se lépe. Problémy mají obvykle jen ti z velmi slabého sociálního prostředí – nepěkné oblečení, neupravený zevnějšek, špatná hygiena, hloupost.

Práce v kolektivu

Do práce v kolektivu se zapojují podle své potřeby. Záleží na druhu vykonávané činnosti. Jinak se obvykle zapojují jako poslední, z povinnosti, protože musí.

Tam, kde je kolektiv přijme, jsou schopni ovlivnit i jeho chování. Pak se dokáží i obětovat.

Vztah rodina – škola

O výsledky svých dětí se rodiče nezajímají, snad jen trochu v nižších třídách. Na třídní schůzky chodí málo, spíše vůbec. Na prospěch a chování svých dětí se neinformují. Spolupráce funguje naprosto ojediněle a snaha o zlepšení ze strany učitelů na tom ztroskotává. Většinou také rodiče mnohé slíbí a odkývají, ale potom nic z toho, co bylo dohodnuto, nesplní. Potíže jsou hlavně při vyžadování plnění povinnosti z jejich strany jako rodičů. Při problémech závažnějšího charakteru pomáhá teprve výhrůžka trestem, v podobě zásahu sociální péče či finančního postihu.

Třebaže mezi rodinami jsou dnes již velké rozdíly, učitelé vyčítají romským rodičům především podporu v záškoláctví, neplnění výchovné funkce – děti ulice, nevedou děti k plnění školních povinností.

Učitelé si jsou vědomi toho, že rodina hraje v životě Romů důležitou úlohu. Mají povědomí o tom, jaká jsou specifika a zvyky romské rodiny.

Konflikt s rodiči měla asi polovina pedagogického sboru, ne však muži. Konflikt vznikl převážně kvůli tomu, že rodiče obhajovali své děti. Rodiče jsou jednoznačně na straně dětí, a to bez ohledu na to, zda děti lžou. Pokud učitel nechce ustoupit, dochází k hrubému chování, nadávkám, obviňování z rasismu.

Materiální zázemí

Z vyjádření učitelů vyplývá, že nejsou větší rozdíly ve srovnání s ostatními dětmi. Jen ve výjimečných případech je u některých rodin materiální zázemí velmi bídné. Jako špatný se jeví vztah ke školním pomůckám, romští žáci si jich neváží, neváží si i věcí jako takových. Nemívají peníze na pomůcky, divadlo, výlety apod. Možná je to i proto, že tyto aktivity neuznávají, priority vidí jinde. Přestože nemají peníze na pomůcky, mají skoro všichni mobilní telefony. Zvláště dívky chodí oblékané mnohdy lépe než jejich spolužačky. Důležité je pro ně také jídlo, pití a cigarety. Jsou spokojeni, stačí jim, pokud jsou splněny základní funkce.

Učitelé nevidí tedy situaci v materiálním zabezpečení nijak dramaticky.

Vyhodnocení:

Vyjádření učitelů shrnují názory na problémy romských žáků ve škole. Tyto poznatky jsou potvrzeny bezpochyby jejich praktickými zkušenostmi. I dobře odvedenou práci a snahou romským dětem pomoci. Bohužel, třebaže sem otázky nebyly přímo směřovány, nezdá se jim, ani náznakem, pochybami, že chyba mohla být i na jiné straně. Nemusí to být ani chyba. Třeba jen možnost pro zlepšení. Tím mám na mysli výchovný přístup, učební metody, školský systém. Chabá je představa konkrétních způsobů řešení.

3.7 Spolupráce s rodinou, rodinné zázemí

Tak jak jsem já sama poznala rodiče svých žáků, nezdálo se mi úplně, že by o prospívání svých dětí neměli vůbec žádný zájem. U některých byla vidět hlavně zpočátku dokonce velká snaha. Problém byl spíše v tom, že sami nevěděli, jak mají svým dětem pomoci a také jim ani neuměli pomoci. Mnohdy plně nechápali, co je po nich vyžadováno. V některých případech děti uměly lépe číst, psát a počítat než sami rodiče. Při opakovaných nezdarech to ale většinou vzdají. Děti méně nadané na pomoc svých rodičů nemohou proto spoléhat vůbec.

Rodinné zázemí není u našich romských dětí stejné. Dost jich je i ze smíšených manželství nebo neúplných rodin. Zázemí je odvislé především od sociálního postavení rodiny. Některé rodiny fungují dle našich norem normálně, jinde jsou poměry z našeho pohledu velmi špatné.

Hlavně velmi chudé rodiny nedokáží svým dětem zajistit dobré prostředí pro přípravu na vyučování. Po citové stránce se nezdá, že by tyto děti strádaly.

Jako příklad, jak dnes vypadá rodinné zázemí romského dítěte, mohu třeba popsat situaci jedné romské rodiny z mého blízkého okolí. Oba velmi mladí rodiče, z nichž ani jeden neumí číst a psát, bydleli v garsonce, byli nezaměstnaní, neměli naši státní příslušnost, žili jen ze sociálních dávek. Jejich sociální situace byla kritická. Brzy měli dvě děti, starší děvče a mladšího chlapce. Velkou část dne obě děti záhy trávily venku, v zimě na chodbě. Zde si také psaly domácí úkoly. Jejich sourozenecký vztah byl přímo příkladný. Chlapec byl zařazen do zvláštní školy, dívka chodila ke mně do třídy. Byla docela chytrá. Základní školu by mohla určitě zvládnout s dobrým prospěchem. Mezitím se v rodině narodily další dvě děti. Ty dívka musí často hlídat. Hlídní sourozenců je důvodem její časté nepřítomnosti ve škole.

Docházka do školy se zlepší jen pod pohružkou obecního úřadu. Prospěch se podstatně zhoršil vinou zameškaných hodin. Navíc si děvče našlo velmi špatnou kamarádku, je pod jejím vlivem a její chování se tím také velmi zhoršilo. Přesto je

rodina soudržná. (Pozn.: Bez pomoci obecního úřadu by byla finanční situace podstatně horší. Nutno také podotknout, že se jedná o extrémní případ.)

3.8 Formování kolektivu

3.8.1 Úloha učitele

Učitel má ve společnosti významnou a nezastupitelnou funkci – připravuje mladou generaci pro budoucí život. Je jedním z základních pilířů výchovně vzdělávacího procesu.

Vedle předávání znalostí je jeho hlavním úkolem také vypěstovat v dětech zájem o učení. Vzbudit v nich touhu zdokonalovat se. Nejde o to naplnit dětskou mysl, ale probudit aktivní zájem dítěte objevovat a uplatnit a ukázat, co umí, zvládne a dokáže; podněcovat představivost a myšlení dětí.

Dosáhnout by toho měl vedením žáků, které by mělo být pevné, spravedlivé a zásadové, ale i plné porozumění, vlídné a laskavé, umožňující dostatečný prostor pro vzájemnou komunikaci a spolupráci s dostatkem svobody pro individuální vyjádření a potřeby.

Chování učitele, hlavně individuální postoj k určitému dítěti, může významnou měrou formovat vztah ke škole.

Úspěch učitelovy práce značně závisí na tom, zda dokáže při své práci reflektovat osobnost žáka, jeho individuální potřeby. K tomu musí dítě dobře poznat – znát výrazné vlastnosti jeho osobnosti. A to nejen jeho schopnosti po stránce rozumové, ale především jeho charakterové rysy, které se projevují v práci, chování a jednání dítěte. Protože poznat charakter člověka znamená nejen vědět, jak pracuje, ale také jaké jsou motivy jeho práce, jaké má cíle, priority, zájmy, potřeby a jak je uspokojuje.

Pedagog by měl mít víru ve schopnosti a dobro svých žáků. Učitel, který svoje žáky neuznává a nerespektuje, je nemůže ani vychovat, ani ničemu naučit. Žáci totiž poznají, že je učitel nemá rád.

Práce učitele je práce se sociální skupinou. Učitel má v kolektivu třídy vedoucí řídicí roli. Svým jednáním významně kolektiv ovlivňuje.

Záleží na vytvoření norem a pravidel pro fungování kolektivu - ta jsou víceméně dána školním řádem a obecnými pravidly chování, ale třída může mít i svá vlastní specifická pravidla, která ovšem nemohou být s obecnými pravidly v rozporu.

Funkcí učitele je ovšem i dohlížet na respektování těchto norem - a tím vytvářet kulturu a etiku. Důležitá je také jejich fixace.

Velmi záleží na pevnosti učitelova postavení, na tom, zda jej žáci respektují, protože jinak má jen malý vliv na formování kolektivu správným směrem. V tomto ohledu záleží především na způsobu řízení kolektivu a komunikace mezi žáky a učitelem. Příliš autoritativní učitel si sice udrží ve třídě kázeň, ale tvořivá atmosféra a přijetí cíle žáky budou v takovém případě jen malé. Vychovatel příliš benevolentní, který nechá svým žákům velkou volnost, dosáhne zase příjemné atmosféry (někdy též nekázně), ale v této atmosféře nebude schopen se dobrat cíle.

Podmínkou úspěšné práce ve třídě je také správná motivace žáků, kterou může učitel ovlivňovat mnoha způsoby. K těm zásadním patří poutavý výklad, nové podněty, možnost vlastní aktivity. Platí také, že zaměstnané dítě nezlobí. Nuda je největším nepřítelem učitelů. Především učitel by měl být zárukou toho, aby se dítě cítilo ve škole dobře, bezpečně, a aby atmosféra ve škole byla pozitivní, tvořivá. To nejde, pokud bude učitel neustále nespokojený a mrzutý. Měl by se proto snažit být k dětem přátelský a dobře naladěný. Svým pozitivním přístupem k práci i životu přenášet energii i na druhé.

Nezanedbatelnou složkou práce učitele je také schopnost spravedlivě objektivně hodnotit, trestat a odměňovat. Také umění dávat jasné, stručné a srozumitelné příkazy stejně jako dotazy je při práci s dětským kolektivem přínosem. Usnadňuje práci.

Významná je i schopnost učitele řešit problémy a konflikty. V neposlední řadě je třeba do pojetí práce se žáky včlenit principy tolerance, důvěry, empatii, vzájemnou spolupráci a pomoc, soudržnost.

3.8.2 Praktiky a metody formování třídního kolektivu

- **Spoluúčast dětí na vytváření a upevňování pravidel** je základem toho, aby děti pravidla přijaly a řídily se jimi.
- **Třídní samospráva** - může být nápomocná při vedení třídy, děti se učí rozhodovat, přebírat odpovědnost za svá rozhodnutí.
- **Funkce třídního učitele** na 1. a 2. stupni ZŠ. Třídní učitel má pomáhat řešit problémy třídy.
- **Komunitní kruh** - jako stěžejní metoda budování bezpečí, důvěry, soudržnosti a osobnostního rozvoje dětí ve třídě. Je možné jej využít ve všech předmětech, nejen ve výchovných. Atmosféra ve třídě je potom otevřená, s prvky důvěry a ochoty si rozumět. Děti se učí pomáhat si, tolerovat se ve svých názorech a projevech.
- Také **mimoškolní aktivity** napomáhají ke stmelování kolektivu. Žáci mají možnost se poznat v jiných situacích, při jiných činnostech než při plnění školních povinností. Role v rámci skupiny se mohou promíchat. Atmosféra je jiná než ve škole, uvolněnější. Žáci se při nich i jinak projeví.
- **Skupinová práce** - děti se při ní vzájemně lépe poznávají, jsou na sobě do určité míry závislé, mají společný cíl, jsou nucené se dohodnout na řešení, učí se kompromisům atd.
- **Řízení projektu** - je zadán projekt (práce), která se má udělat. Děti se na práci k projektu hlásí dobrovolně. Samy si rozdělí role, najdou zdroje, zvolí způsob provedení i řešení. Samy potom výsledek práce prezentují.

3.9 Konkrétní použité metody na ZŠ Višňová

V současné době se na ZŠ ve Višňové používají tyto metody práce pro zlepšení postavení romských dětí ve škole:

Nejedná se o soubor speciálních opatření. Je ponecháno více méně na zvážení jednotlivých učitelů. Samostatně není tato problematika ani analyzována a hodnocena. Proto nelze ani mluvit o zlepšení nebo zhoršení práce s romskými dětmi – trendy vývoje nejsou známy.

To ale neznamená, že se v této oblasti dělá málo. Jak vyplynulo z dotazníků, učitelé byli ohodnoceni dětmi dobře. Ne už tak romské děti samotnými učiteli.

Členem vedení školy je výchovný poradce. Vede evidenci žáků s poruchami učení a chování, spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradnou a má pravidelné konzultační hodiny pro rodiče i žáky jednou týdně.

K žákům se specifickými poruchami učení a chování je přistupováno individuálně, učitelé zpracovávají v takových případech individuální vzdělávací plán.

Na škole působí metodik primární prevence, který každoročně zpracovává minimální preventivní program školy. V rámci tohoto plánu proběhla řada akcí – beseda s pracovníkem policie, návštěva terezínského ghetta za účasti pamětníka apod.

Na škole také pracoval terénní pracovník pro práci s dětmi ze sociálně znevýhodněného prostředí, který nabízí dvakrát týdně pomoc žákům hůře prospívajícím. Mnozí žáci tuto pomoc využili.

Na škole fungují schránky důvěry, kam mohou děti směřovat své připomínky, přání, kritiky, stížnosti, upozornit na problémy a negativní jevy jako je šikana, diskriminace, používání drog atd.

Při škole pracuje řada zájmových kroužků. Zapojení romských dětí v nich ale není velké.

Vysoká je aktivita školy v oblasti účasti na nejrozličnějších soutěžích – vědomostních, kulturních a sportovních.

3.10 Vyhodnocení, řešení

3.10.1 Celkové vyhodnocení

Je možné konstatovat, že praktická zjištění, praxí získané poznatky a zkušenosti do značné míry potvrzují teoretické znalosti o fungování kolektivu a obecnou rovinu zkoumaného problému.

3.10.2 Způsob řešení

Způsob řešení romské problematiky na naší škole vidím především v komplexním systémovém přístupu.

Proces by měl navazovat na práci terénních pracovníků a začínat vzděláváním dospělých a pomocí mladým rodinám a hlavně mladým maminkám s malými dětmi na mateřské dovolené. Mnoho z nich si neví s výchovou svých dětí rady a pomoc by uvítaly. Zde bych navrhovala zřízení mateřského centra při mateřské škole. Tady by rodiče měli mít možnost naučit se hrát si s dětmi, pomáhat jim ve výchově. Tím by se značně zjednodušil i pozdější přechod do mateřské školy, protože by to bylo prostředí, které by rodiče i děti již znali. Též s ohledem na význam prvních roků života dítěte na formování jeho osobnosti.

Práce v mateřské škole by se měla soustředit na zvládání základních dovedností - pomalu a neustálým opakováním a zažíváním je fixovat, více uplatňovat skupinovou práci, klást větší důraz na komunikaci. Ne, aby děti byly neustále napomínány, že mluví. Je potřeba větší otevřenosti, aby se děti nebály sdělit názor.

Také rodiče by měli s mateřskou školou pokud možno úzce spolupracovat. Kontakt by měl být navazován nejen při výchovných problémech. Sdělovány by měly být pokroky dětí, prezentovány výsledky. Vynikající by bylo zaměstnání romské učitelky.

Jednou z oblastí, na kterou by se mateřská škola měla zaměřit, je dobré zvládnutí jazyka. Rodičům by měl být vysvětlen problém dvoujazyčné výchovy a důležitost

správného používání českého jazyka pro další úspěšnost svých dětí ve vzdělávacím procesu – v duchu toho, že zvládnutí jazyka je problémem nikoli inteligence, ale vliv ztíženého prostředí.

Logoped by měl pracovat přímo ve školce.

Pro děti, které by měly problémy s nástupem do školy, by bylo vhodné zřídit přípravnou třídu při mateřské škole, která by se zaměřila na zvládnutí individuálních nedostatků. Děti by se pomalu měly doučit to, co jim dělá největší potíže. Úzká by měla být spolupráce se speciálními pedagogy.

Škola by měla navázat svůj styk s rodiči již při zápisu do 1. třídy. Vstřícným krokem by mohl být třeba romský pozdrav, znalost některých romských slov, nebo chtít po dětech, aby nám něco řekly v romštině. Pozornost by měla být věnována také rodičům. Učitel by si měl s rodiči popovídat o tom, co dítě umí, co mu dělá problémy. Měl by poradit v tom, co by bylo potřebné, aby dítě znalo, na co by rodiče měli soustředit svou pozornost.

Pozornost školy by se měla soustředit na celý soubor opatření, jehož základem by měl být individuální přístup k žákům. Zpracovala bych individuální plán pro slabší žáky, ne jen romské, jehož obsah by měl být menší a zjednodušený.

V případě specifických problémů bych postupovala plně podle individuálního plánu.

Velkou pozornost bych věnovala hodnocení. Pokud by bylo na mně, upustila bych od známkování a ponechala pouze hodnocení slovní, alespoň na prvním stupni. Znamky bych ponechala jen jako orientační.

Hlavním principem hodnocení výkonu žáků by bylo jejich zlepšování a úspěšnost vzhledem ke stanovenému plánu, ne srovnávání s ostatními.

Pro práci s romskými dětmi bych využila romského asistenta, který by nutně nemusel být samostatnou funkcí. Asi by bylo vhodné propojení s prací výchovného poradce.

Dále bych se snažila o získání osobních garantů jednotlivých romských dětí, kterými by mohli být například studenti, hlavně oboru sociologie a pedagogiky, starší žáci, pedagogové, dobrovolníci, důchodci. Ti by se vždy věnovali jen jednomu dítěti,

popřípadě více dětem z jedné rodiny. Pomáhaly by dětem především v přípravě do školy.

Již v průběhu školní docházky bych věnovala pozornost výběru povolání a přípravě na něj.

Děti by se měly pomocí exkurzí seznámit s větším počtem pracovních prostředí, aby si lépe dokázaly představit, co určité profese obnášejí. Tady by mohla být nápomocná třeba školní družina. Důležité je získání přehledu o různých možnostech. Děti si měly pokud možno v tomto ohledu stanovit cíl, kterého chtějí dosáhnout.

Zvláštní péče by měla být věnována nadaným dětem, aby jejich talent mohl být rozvíjen a uplatněn.

Škola by se měla v co největší míře snažit o zapojení dětí do zájmové činnosti. Podstatně by měla být posílena činnost školní družiny a na druhém stupni školního klubu. Sem by měly především směřovat peníze z obce, ale i státu. Volný čas dětí by měl být jednou z významných priorit.

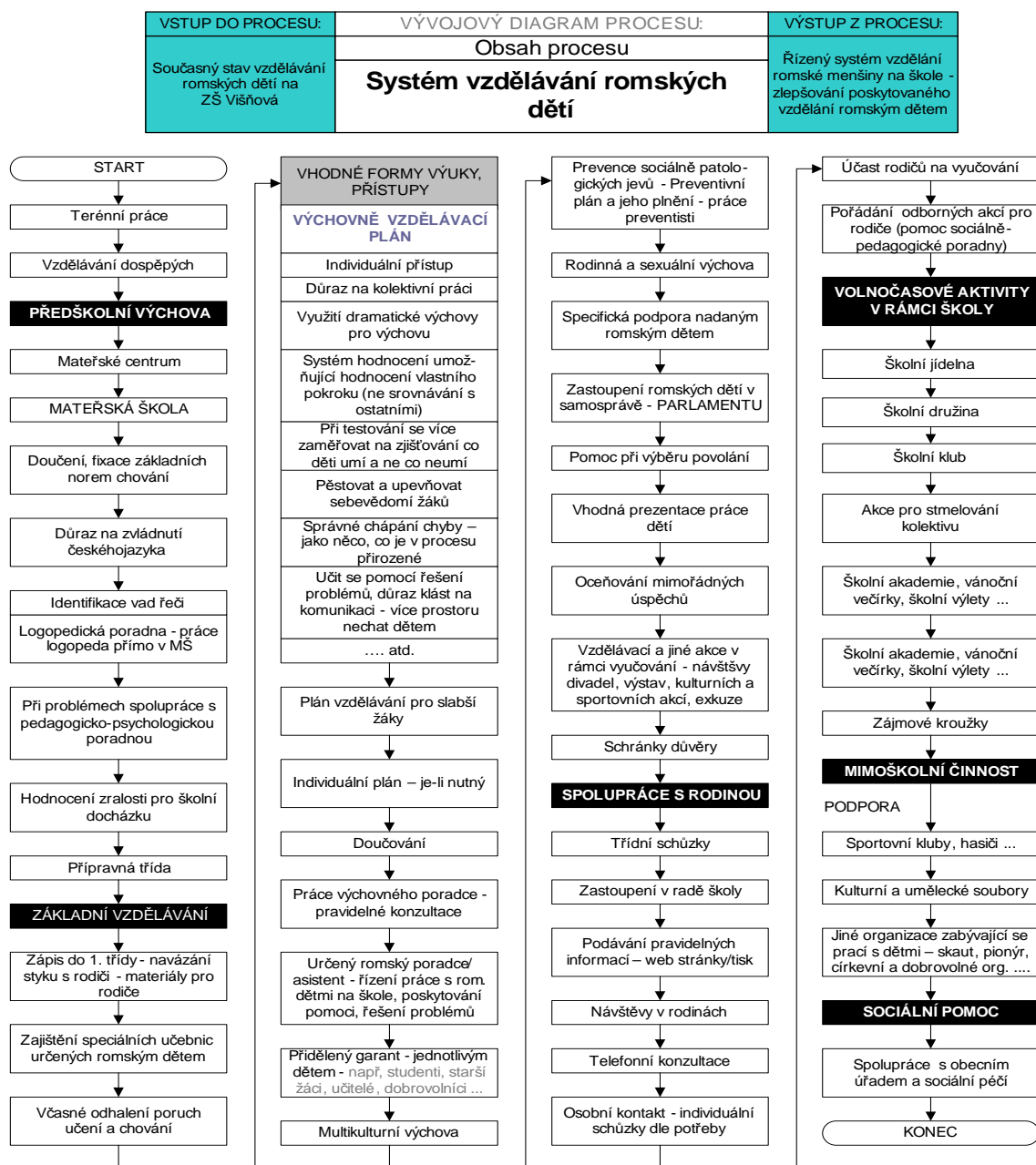
Své místo by měla dostat i multikulturní výchova, která se systematicky zabývá rozvojem schopnosti poznávat, chápat a respektovat kultury odlišné od naší vlastní. Tento způsob výchovy může zásadně ovlivnit postoj a chování k Romům. V tomto procesu jde obecně o dosažení pozitivního vnímání a hodnocení odlišných kulturních systémů a následně prostřednictvím znalostí o modifikaci jejich chování k příslušníkům jiných kultur. Ve vztahu k romské minoritě jde tedy především o zařazení informací o historii, kultuře, tradicích a zvyklostech Romů do školních osnov, dále potom o akceptování specifických potřeb romských dětí ve vzdělávacím procesu a celém školském systému.

Navázání spolupráce s romskými rodiči, nebo alespoň vzbuzení jejich zájmu o školní práci svých dětí, je také významné. Dětem by se do žákovských knížek měly psát nejen neúspěchy, ale i zdary, sdělení o tom, co dítě dobře zvládlo, co se dobře naučilo, v čem udělalo pokrok.

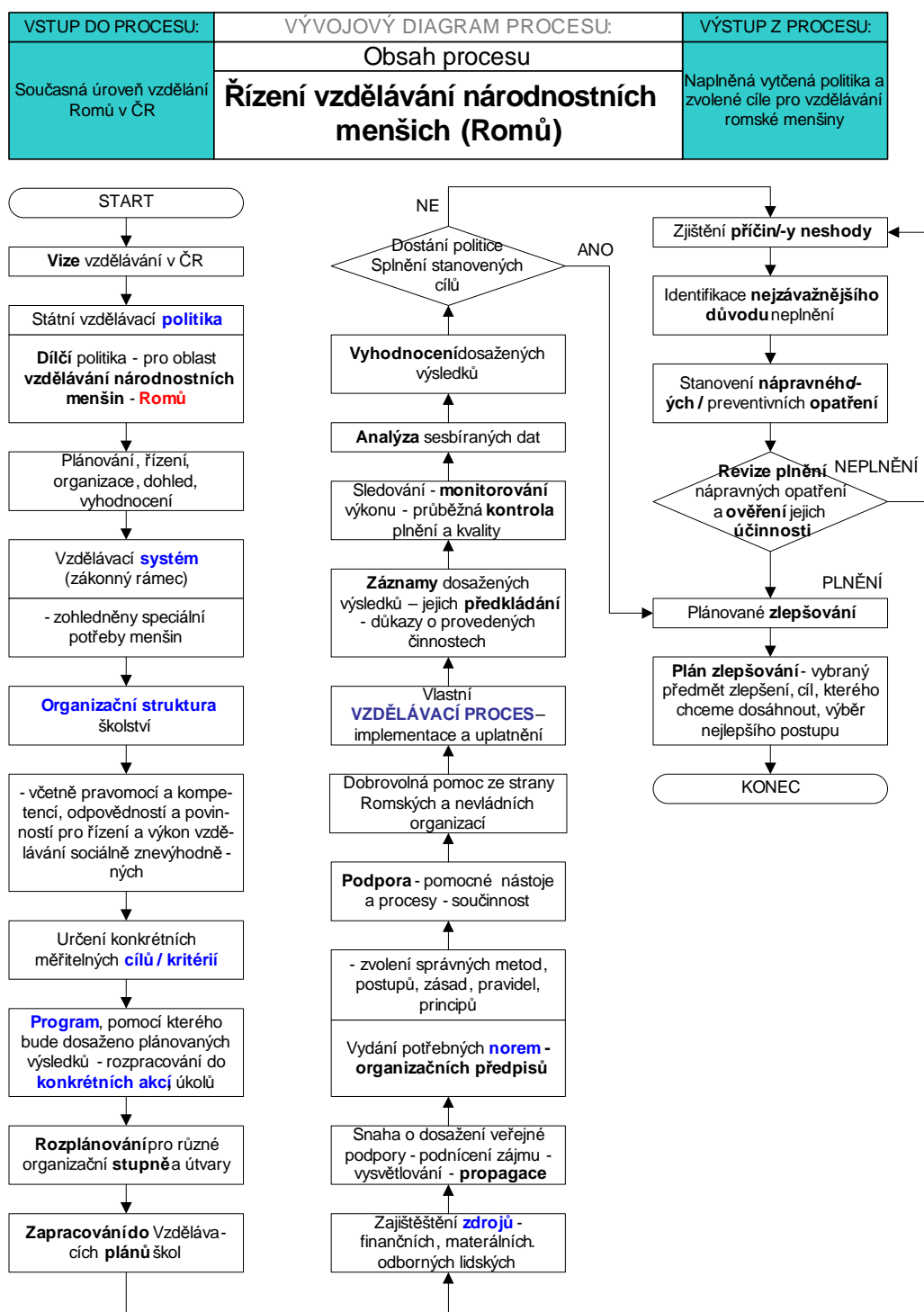
Rodiče by měli mít možnost kdykoli navázat kontakt s učitelem. Více využívána by měla být přítomnost rodičů na vyučování a na pořádání společných akcí. Romští rodiče by měli být zastoupeni ve školní radě. Spolupráce by měla být navázána s

obecním úřadem, odbornými institucemi, i dobrovolnými organizacemi. Proces by měl být pravidelně kontrolován, analyzován, hodnocen s návrhy pro nápravu a zlepšení.

Pro lepší názornost jsem zpracovala vývojový diagram procesu tak, jak si jej představuji:

Celkově bych romskou problematiku řídila jako proces následovně:

4 Závěr

Na závěr je třeba říci, že naznačené cesty řešení romské problematiky se mohou zdát jako společenský problém příliš složitý. Pokud si ale uvědomíme, že možnost vyřešení záležitosti především na změně našich individuálních postojů a vnímání odlišnosti minorit, může se cesta přeměny výrazně zkrátit. Změna názorů a chování však musí být oboustranná. Určitě bude nutná vysoká míra tolerance a přizpůsobení v rovině individuální i společenské.

5 Použité prameny

- HEŘMANOVÁ, V.: Některé aspekty sociálního klimatu a jejich využití ve školní praxi. 1.vyd. Ústí nad Labem: SLON, 2002. 44s. ISBN 80-7044-420-7
- HORÁK, J. : Kapitoly z teorie výchovy. 1.vyd. Technická univerzita Liberec, 1997. 109s. ISBN 80-7083-224-x
- HORÁK, J.- KRATOCHVÍL, M.- PAŘÍZEK, V. : Základy pedagogiky. 1.vyd. Technická univerzita Liberec, 2001. 85s. ISBN 80-7083-534-6
- KOHOUT, K. : Základy obecné pedagogiky. 1.vyd. Vysoká škola J. A. Komenského, 2002. 148s. ISBN 80-7048-043-2
- KOLEKTIV AUTORŮ: Vzdělání- klíč ke změně společenské pozice rómské komunity. 1.vyd. Ústí nad Labem- SLON, 2000. 89s. ISBN 80-7044-327-8
- KRÁTKÁ, D. : Romové z televize. Magazín Práva, 1999. s.26-27.
- KREJČOVÁ, V.: Aktuální témata výchovy a vzdělávání ve škole. 1.vyd. Univerzita Hradec Králové- Gaudeamus, 2005. 93s. ISBN 80-7041-391-3
- KUTÍNOVÁ, Z.- WIEDENOVÁ, Marie. Úvod do psychologie pedagogické a sociální. Technická univerzita v Liberci, 2001. 88 s. ISBN 80-7083-550-8.
- KYŠA, L. : Konec učitelů v Čechách. Magazín Práva, 2007. s.12-14.
- LHOTKA, Petr. Romové v České republice po roce 1989[online]. c.2004, posl. revize 24.4.2008[cit. 2008-4-2]. Dostupné z : <
<http://skola.romea.cz/cz/index.php?id=historie/14>>
- LOUŽEK, K. : Co pomůže vyřešit romský problém. Reflex, 1997. č.47. s.14.
- MALÁČOVÁ, M. : Rómové z bílých rodin. Magazín Práva, 1998. s.16-17.
- MICHORA, Z. : Kriminálníky za sousedy nechtějí. Magazín Práva, 2001. s.14-15.
- MIKETA, K. : Černobílá zed'. Magazín Práva, 1998. 14-15s.
- MITROFANOVOVÁ, M. : Malí tyrani. Magazín Práva, 2007. s.10-14.
- NOVOSAD, L.: Základy teorie a metod sociální práce- 1.díl. 1.vyd. Technická univerzita Liberec, 2003. 48s. ISBN 80-7083-687-3
- NOVOSAD, L. : Základy teorie a metod sociální práce- 2.díl. 1.vyd. Technická univerzita Liberec, 2004. 91s. ISBN 80-7083-890-6

ROMEA. Mezinárodní srovnávací studie k problematice vzdělání, zaměstnání a bydlení Romů[online]. c.2007, posl. revize 22.4.2008 [cit. 2008-18-2]. Dostupné z :

<<http://equal.romea.cz/view.php?ciclocclanku?2007101201>>

RÝDL, K. : Kapitoly z obecné pedagogiky. 1.vyd. Technická univerzita Liberec, 2004. 67s. ISBN 80-7083-894-9

RYCHETSKÝ, J. : Když žáci šikanují učitele. Magazín Právo, 2005. s.18-21.

ŠIŠÁK, Jan. Proces socializace jedince. Sociální role.[online]. c.2004, posl. revize 20.4.2008 [cit. 2008-18-2]. Dostupné z : < <http://maturitni.tym.cz/obcanka.htm>>

UHL, Petr. Usnesení vlády č.599 ze dne 14.června 2000[online]. c.2008, posl. revize 24.4.2008 [cit. 2008-18-2]. Dostupné z :< <http://www.tpweb.cz/dokument-fulltext.shtml?x=118110>>

Použité citace v textu:

1. BAKUNIN, Michail. Lidé a svoboda[online]. c.2007, posl. revize 15.4.2008[cit. 4.2.2008]. Dostupné z : <http://odpor.wr.cz/OSOBNOST/bakunin3.htm>

2. BENDL, Stanislav. Příčiny školní nekázně [online]. c.2001, posl. revize 19.4.2008 [cit. 13-1-2008]. Dostupné z : <http://ceskaskola.cz/Ceskaskola/AR.asp?=2600&CAI=2125>

3. NOVOSAD, L. : Základy teorie a metod sociální práce- 2.díl. 1.vyd. Technická univerzita Liberec, 2004. 91s. ISBN 80-7083-890-6. s.85

4. Romské etnikum. 100+1, 1997. č.23. s.20-21.

Příloha č. 1

Faktory ovlivňující postavení romských dětí v kolektivu a jejich školní úspěšnost

SPECIFICKÉ

Negativní vztah Romů ke vzdělání

Malé vzdělání rodičů

Rasové předsudky

Málo podnětné prostředí

Jazykové problémy

Nedostatek pozitivních vzorů

Specifické rodinné vztahy

Zvláštní povahové rysy

Odišné normy chování,
hodnoty, měřítka

Špatné materiální zázemí
aktuální finanční situace

Problematické sociální
prostředí

Nedostatečné sebevědomí

Stranění se kolektivu -
neostatečná komunikace

Špatná příprava na vstup do
školy

Špatný prospěch

Nedostatečná kázeň

Současný školský systém –
jeho chyby

Přeřazování do zvláštních
škol

Absence domácí přípravy

Malá docházka do školy

VŠEOBECNÉ

Charakter

Povaha

Psychická zralost - sociální
vypěstlost

Intelligence

Školní výkon

Tělesný vývoj - pohybové
nadání, zručnost

Fyzická síla

Zdravotní stav, zdravotní
postížení

Vzhled

Pohlavní vypěstlost

Sociální postavení - původ

Etnická a rasová odlišnost